

АВЛИГАТАЙ ТЭМЦЭХ ГАЗАР
Шударга ёс, хөгжил дэвшилд

СУДАЛГААНЫ
ТАЙЛАН
ЭМХЭТГЭЛ
2016-2019 он

III БОТЬ

ННА 72
ДАА 001.4
Х-855

Хянасан:

Авлигатай тэмцэх газрын Тамгын хэлтсийн дарга, эрхэлсэн комиссар
З.Баасанням

Авлигатай тэмцэх газрын Судалгаа шинжилгээний албаны дарга, ахлах
комиссар Ц.Шинэбаяр

Боловсруулсан:

Авлигатай тэмцэх газрын Судалгаа шинжилгээний албаны ажилтан,
комиссар Ц.Бадам

Цаасны хэмжээ: А4
Хэвлэсэн тоо: 300

“УРАНГАР ПРЕСС” ХХК-д хэвлэв.

ISBN 978-9919-22-716-6

ӨМНӨХ ҮГ

Авлигатай тэмцэх газраас зохион байгуулсан судалгааны тайлангуудыг эмхэтгэн Та бүхэнд толилуулж байна.

Тус газар нь 2007 онд байгуулагдсан цагаасаа эхлэн авлигын шалтгаан нөхцөл, цар хүрээ, үр дагавар, хэлбэр болон эдгээртэй холбоотой олон тооны үзүүлэлтийг тооцоолох, хэмжих зорилготой судалгааны ажлыг жил бүр зохион байгуулж ирсэн. Эдгээр судалгааны ажлын зорилго нь авлигын нөхцөл байдлыг тодорхойлж, хэмжсэний үндсэн дээр авлигатай тэмцэх бодлогыг боловсруулахад ашиглах, авлигын эсрэг үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх арга замыг тодорхойлох явдал юм.

Энэхүү эмхэтгэл нь тус газраас зохион байгуулсан давтамжит судалгааны үр дүнгийн тайлангуудаас бүрдэж байгаа бөгөөд эдгээрийг гурван боть болгон эмхэтгэлээ. Тухайлбал 2008 оноос 2018 онд зохион байгуулсан Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын төсөөллийн судалгаа, 2009, 2011, 2013 онуудад зохион байгуулсан Авлигын индексийн судалгаа, 2010, 2012, 2014 онуудад зохион байгуулсан Төрийн байгууллагын шударга байдлын түвшний үнэлгээ, 2015, 2016, 2018 онд зохион байгуулсан Шударга байдлын үнэлгээ, 2010 оноос 2019 онд зохион байгуулсан Хүүхдийн шударга

байдлын судалгаа, 2018 онд зохион байгуулсан Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн авлигын талаарх ойлголт хандлагыг тодорхойлох судалгаа зэрэг судалгааны тайлангуудыг эмхэтгэлд багтаан нийтийн хүртээл болгож байна.

Бид судалгаа шинжилгээний ажлыг зохион байгуулахдаа олон улсын аргачлал, арга зүй, туршлагыг судлан үзэж, мөн манай улсад энэ чиглэлээр хийгдсэн судалгаа, бусад холбогдох мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийж, төрийн болон төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн байгууллагууд, эрдэмтэн судлаачидтай хамтран ажилладаг. Өөрөөр хэлбэл судалгаа шинжилгээний ажлыг Авлигатай тэмцэх газар дангаараа бус харин олон тооны байгууллага, мэргэжилтнүүдийн оролцоотойгоор гүйцэтгэдэг юм.

Судалгааны ажлын үр дүнгийн тайлангууд нь өргөн хүрээтэй, чухал ач холбогдолтой олон тооны мэдээ, мэдээлэл агуулсан бөгөөд бодлого боловсруулагчид, төрийн байгууллагын албан хаагчид, олон улсын байгууллагын ажилтнуудад авлигатай тэмцэх, авлигаас урьдчилан сэргийлэх бодлого, хөтөлбөр үйл ажиллагааг боловсруулах, төлөвлөх, үнэлж дүгнэхэд шаардлагатай мэдээллийг хүргэх, эрдэмтэд, судлаачдад судалгаа, мэдээллийн эх сурвалж болгох зорилгоор эмхэтгэлийг боловсрууллаа.

Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллагаас Монгол Улс дахь авлигатай тэмцэх үйл ажиллагааг үнэлсэн үнэлгээний 2019 оны тайланд судалгааны чиглэлээр хийгдэж байгаа ул суурьтай, хэвшиж тогтсон үйл ажиллагааг сайшаахын зэрэгцээ судалгааны үр нөлөөг дээшлүүлэхийн тулд өнгөрсөн хугацаанд бий болсон их хэмжээний судалгааны мэдээллийг бүрэн хэмжээгээр ашиглах, судалгаагаар тогтоогдсон илэрхий дүгнэлт, нотолгоонд дүн шинжилгээ

хийж, стратегийн төлөвлөлт болон үнэлгээний үйл ажиллагаанд хамтатган ашиглахыг уриалсан байдаг. Энэхүү зөвлөмж нь бидний санаа бодолтой бүрэн дүүрэн нийцэж байгааг илэрхийлэх нь зүйтэй.

Тус газраас зохион байгуулсан давтамжит судалгааны ажлыг анх удаагаа эмхэтгэн хүргэж байгаа юм. Иймд энэхүү эмхэтгэлийг та бүхэн өөрсдийн үйл ажиллагаандаа

ашиглахын зэрэгцээ бидэнд хандан санал, зөвлөмжөө ирүүлбэл хүлээн авч хамтран ажиллахад бэлэн байна.

Судалгааны ажлуудыг зохион байгуулахад хамтран ажиллаж үнэтэй санал, дэмжлэг, туслалцаа үзүүлсэн эрдэмтэн судлаачид, төрийн болон төрийн бус байгууллага, судалгааны мэргэжлийн байгууллагууд, судалгаанд хамтран оролцож байсан бүх хүмүүст талархлаа илэрхийлье.

АВЛИГАТАЙ ТЭМЦЭХ ГАЗРЫН ДАРГА,
ТЭРГҮҮН КОМИССАР З.ДАШДАВАА

ГАРЧИГ

ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН СУДАЛГАА-2016	7-22
УЛС ТӨР, ХУУЛЬ ХЯНАЛТЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ХҮРЭЭН ДЭХ АВЛИГЫН ТАЛААРХ ТӨСӨӨЛЛИЙН СУДАЛГАА-2016	23-50
ШУДАРГА БАЙДЛЫН ҮНЭЛГЭЭ-2016	51-70
ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН СУДАЛГАА-2017	71-86
УЛС ТӨР, ХУУЛЬ ХЯНАЛТЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ХҮРЭЭН ДЭХ АВЛИГЫН ТАЛААРХ ТӨСӨӨЛЛИЙН СУДАЛГАА-2017	87-112
ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН СУДАЛГАА-2018	113-122
ШУДАРГА БАЙДЛЫН ҮНЭЛГЭЭ-2018	123-146
УЛС ТӨРИЙН ХҮРЭЭН ДЭХ АВЛИГЫН ТАЛААРХ ТӨСӨӨЛЛИЙН СУДАЛГАА-2018	147-172
ШҮҮХ, ХУУЛЬ ХЯНАЛТЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ХҮРЭЭН ДЭХ АВЛИГЫН ТАЛААРХ ТӨСӨӨЛЛИЙН СУДАЛГАА-2018	173-196
АВЛИГЫН ТАЛААРХ ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ИРГЭДИЙН ОЙЛГОЛТ, ХАНДЛАГЫГ ТОДОРХОЙЛОХ СУДАЛГАА-2018	197-216
ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН СУДАЛГАА-2019	217-232
ШҮҮХ, ХУУЛЬ ХЯНАЛТЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ХҮРЭЭН ДЭХ АВЛИГЫН ТАЛААРХ ТӨСӨӨЛЛИЙН СУДАЛГАА-2019	233-260
УЛС ТӨРИЙН ХҮРЭЭН ДЭХ АВЛИГЫН ТАЛААРХ ТӨСӨӨЛЛИЙН СУДАЛГАА-2019	261-288
ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ИРГЭДИЙН АВЛИГЫН ТАЛААРХ ОЙЛГОЛТ, ХАНДЛАГЫГ ТОДОРХОЙЛОХ СУДАЛГАА-2019	289-324
ШУДАРГА БАЙДЛЫН ҮНЭЛГЭЭ-2019	325-370
ДЭЭД БОЛОВСРОЛЫН САЛБАР, ОРЧИН ДАХЬ ЁС ЗҮЙН ТАНДАЛТ СУДАЛГАА-2019	371-414

ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН СУДАЛГАА-2016

ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДАЛ 2016 ОНЫ СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН

БҮЛЭГ I. СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ, ТООЦООЛОЛ

Хүүхдийн шударга байдлын судалгааг “Транспэрэнси Интернэшнл Солонгос” байгууллагаас боловсруулсан арга зүйн дагуу анх 2008 онд Энэтхэг, Солонгос, Бангладеш, Монгол зэрэг оронд зохион байгуулж байсан билээ. Үүнээс хойш уг арга зүйн дагуу Хүүхдийн шударга байдлын судалгааг 7 дахь удаагаа зохион байгуулаад байна.

Монгол Улсын ирээдүй болсон хүүхдүүдийн шударга байдал, ёс зүй, ёс суртахуун, төлөвшилтийг хүүхдэд ойлгомжтой, хялбар байдлаар тодорхойлох, цаашид хүүхдүүдийг шударга иргэн болгон төлөвшүүлэхийн тулд авч хэрэгжүүлбэл зохих урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх ажлын чиглэлийг тогтооход энэхүү судалгааны зорилго оршиж байна.

1. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН ТҮВШНИЙ ТООЦООЛОЛ

Хүүхдийн шударга байдлын судалгааны зорилгын нэг нь хүүхдийн шударга байдлын түвшнийг тодорхойлох бөгөөд судалгааны мэдээлэлд үндэслэн жил бүр хүүхдийн шударга байдлын түвшинг хэмжин гаргаж байгаа юм.

Хүүхдийн шударга байдлын түвшинг тогтоохдоо доорх 12 асуултад тухайн хүүхэд санал нийлж байгаа эсэхийг нь асууж, хариулт бүрийг 1-5 хүртэлх оноогоор үнэлж, үнэлгээний арифметик дунджаар гаргав. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин нь хүүхдийн ёс зүй, ёс суртахуун, зөв төлөвшилт, хууль сахих, авлигыг үл тэвчих үзэл гэсэн дэд үзүүлэлтээс бүрддэг. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин 1-д ойртох тусам шударга бус, харин 5-д ойртох тусам шударга гэж үзнэ.

Хүснэгт 1. Хүүхдийн шударга байдлыг үнэлэхэд ашигласан асуулт

Асуултын дугаар	Асуулт
1.	Сайн найз чинь шалгалт өгөхдөө бусдаас хуулах нь буруу зүйл биш.
2.	Том хүмүүсийн хууль бус үйлдэл нь өөрт чинь ашигтай байвал буруу зүйл биш.
3.	Гэрийн даалгавраа хийхдээ интернет зэрэг бусдын бүтээлээс өөрөө хийсэн мэт ашиглах нь буруу зүйл биш.
4.	Ангийн дарга болохын тулд ангийнхандаа бэлэг өгөх нь буруу зүйл биш.
5.	Багшдаа бэлэг өгөх нь дүнгээ ахиулах сайн арга юм.
6.	Баян байх нь шударга байхаас илүү чухал.
7.	Багш хичээл зааж, сургууль төгсгөснийхөө төлөө сурагчдаас хариу шан харамж, бэлэг хүсэж болно.
8.	Шалгалтаа бусдаас хуулж байгаа хүн нь Таны сайн найз байсан ч багш, эцэг/эх/, дотнын хүндээ мэдэгдэнэ.
9.	Урт дараалалд зогсож байснаас урдуур нь дайрч кинондоо хурдан орохыг хичээнэ.
10.	Хууль сахиулагч хэн нэгэн таны дэргэд /ойр/ байхгүй үед хууль, дүрэм зөрчиж болно.
11.	Авлига болон бусад гэмт хэрэг үйлдсэн хүнийг холбогдох байгууллагад мэдэгдэнэ.
12.	Гэр бүлийнхэн чинь албан тушаалаа ашиглах буюу хууль зөрчих замаар баян болох нь буруу зүйл биш.

Хүүхдийн шударга байдлын түвшний дэд үзүүлэлт болох ёс зүй, ёс суртахуун, зөв төлөвшилт, хууль сахих болон авлигыг үл тэвчих байдлын үзүүлэлтийг тооцохдоо дээр дурдсан асуултуудын дагуу дэд үзүүлэлтийн дунджийг тооцсон болно. Дэд үзүүлэлт тооцоход ашигласан асуултыг дараахь хүснэгтээс харна уу.

Хүснэгт 2. Хүүхдийн шударга байдлын дэд үзүүлэлтийг тооцсон асуулт, асуултын дугаараар

	Ёс зүй, ёс суртахуун	Зөв төлөвшилт	Хууль сахих	Авлигыг үл
Танин мэдэхүйн	3	4	1	2
Нөлөөллийн	6	5	7	8
Зан үйлийн	9	11	10	12

2. СУДАЛГАА ЗОХИОН БАЙГУУЛСАН БАЙДАЛ

Хүүхдийн шударга байдлын судалгааг цахим хэлбэрээр “SurveyMonkey” судалгааны программыг ашиглан, 21 аймаг, нийслэлийн 7-12 дугаар ангийн сурагчдыг санамсаргүй байдлаар сонгон, бэлтгэгдсэн асуулгыг бөглүүлж, судалгааг зохион байгуулав.

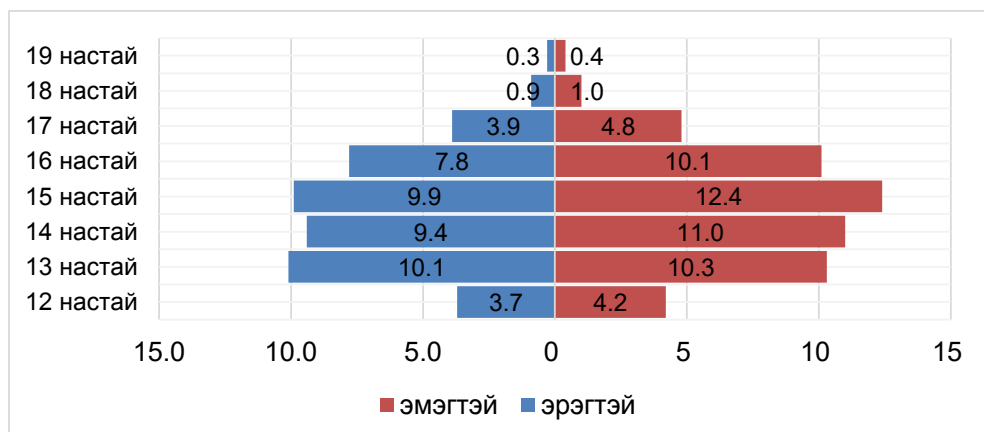
Судалгааны мэдээллийг цахим хэлбэрээр цуглуулах ажлыг 21 аймаг, нийслэлд Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн байгууллагатай хамтран 2016 оны 12 дугаар сарын 19-ний өдрөөс 2016 оны 02 дугаар сарын 25-ны өдрийн хооронд зохион байгууллаа.

БҮЛЭГ II. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН

1. СУДАЛГААНД ХАМРАГДСАН ХҮҮХДҮҮДИЙН БҮТЭЦ

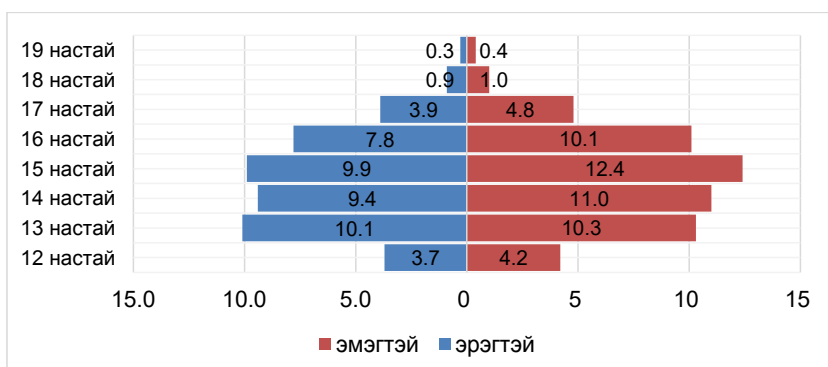
“Хүүхдийн шударга байдал-2016” судалгаанд хамрагдсан сурагчдын 45.6 хувь нь эрэгтэй, 54.4 хувь нь эмэгтэй байгаа бол сурагчдыг насны хувьд авч үзвэл 15 настай сурагчид хамгийн их буюу 22.3 хувийг эзэлж байгаа бол 19 настай сурагчид хамгийн бага буюу судалгаанд хамрагдсан сурагчдын 0.7 хувь нь байна (Зураг 1).

Зураг 1. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн хүйс, нас

Судалгаанд хамрагдсан сурагчдыг суралцаж буй ангиар нь авч үзвэл 11 дүгээр ангийн сурагч 22.2 хувь, 8 дугаар ангийн сурагч 21.5 хувь, 7 дугаар ангийн сурагч 20.8 хувь, 9 дүгээр ангийн сурагч 19.1 хувь, 10 дугаар ангийн сурагч 10.9 хувь байгаа бол 12 дугаар ангийн сурагч 5.4 хувийг эзэлж байна (Зураг 2).

Зураг 2. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн хүйс, анги, дүнд эзлэх хувиар

Судалгаанд хамрагдсан сурагчдыг байршлаар нь авч үзвэл 62.4 хувь нь аймгуудаас, 37.6 хувь нь нийслэлээс хамрагдсан байна.

2. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН ТҮВШИН

Хүүхдийн шударга байдлын судалгааны мэдээлэлд үндэслэн Хүүхдийн шударга байдлын түвшинг 4 дэд үзүүлэлт (ёс зүй, ёс суртахуун, зөв төлөвшилт, хууль сахих, авлигыг үл тэвчих)-ийн хамт тооцдог. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин болон дэд үзүүлэлтийг 1-5 хүртэлх оноогоор үнэлсэн бөгөөд уг үзүүлэлтийн утга 1-д ойртох тусам шударга бус, 5-д ойртох тусам шударга гэж ойлгоно.

Хүүхдийн шударга байдлын түвшин 2016 оны судалгаагаар 4.00 гэсэн дүнтэй гарсан нь өмнөх судалгааны дүнтэй харьцуулахад 0.01-ээр өссөн байна (Зураг 3).

Зураг 3. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, оноор

Судалгааны үр дүнг ёс зүй, ёс суртахууны дэд үзүүлэлт, зөв төлөвшилтийн дэд үзүүлэлт, хууль сахих байдлын дэд үзүүлэлт, авлигыг үл тэвчих байдлын дэд үзүүлэлтүүдээр дэлгэрэнгүйгээр доорх хүснэгтээр гаргав (Хүснэгт 3).

Хүснэгт 3. Хүүхдийн шударга байдал 2015 судалгааны түвшин, дэд үзүүлэлтээр

Д/д	Үзүүлэлт	Үнэлгээ						
		2010	2012	2013	2014	2015	2016	
ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН ТҮВШИН		3.29	2.93	3.71	4.03	3.99	4.00	
А. Ёс зүй, ёс суртахууны дэд үзүүлэлт		3.03	2.73	3.80	4.07	4.08	4.10	
	Танин мэдэхүйн	Хүүхдүүд гэрийн даалгавар хийхдээ интернет болон бусдын бүтээлийг өөрөө хийсэн мэт ашиглах нь буруу зүйл биш.	3.20	2.72	3.66	3.94	3.94	3.98
	Нөлөөллийн	Баян байх нь шударга байхаас илүү чухал.	2.70	2.49	3.91	4.28	4.26	4.23
	Зан үйлийн	Урт дараалалд зогсож байснаас урдуур нь дайрч кинондоо хурдан орохыг хичээнэ.	3.20	2.99	3.82	3.99	4.03	4.10
Б. Зөв төлөвшилтийн дэд үзүүлэлт		2.51	2.29	3.88	4.32	4.21	4.16	
	Танин мэдэхүй	Ангийн дарга болохын тулд ангийнхандаа бэлэг өгөх нь буруу зүйл биш.	2.20	1.85	3.99	4.45	4.37	4.30
	Нөлөөллийн	Багшдаа бэлэг өгөх нь дүнгээ ахиулах сайн арга юм.	2.20	1.94	4.08	4.48	4.38	4.37
	Зан үйлийн	Хууль зөрчсөн, гэмт хэрэг хийсэн хүнийг холбогдох байгууллагад мэдэгдэнэ.	3.10	3.10	3.57	4.02	3.87	3.81
В. Хууль сахиу байдлын дэд үзүүлэлт		3.54	2.85	3.83	4.04	4.02	4.06	
	Танин мэдэхүй	Сайн найз чинь шалгалт өгөхдөө бусдаас хуулах нь буруу зүйл биш.	4.42	3.61	3.63	3.63	3.73	3.84
	Нөлөөллийн	Багш хичээл зааж, сургууль төгсгөснийхөө төлөө сурагчдаас хариу шан харамж, бэлэг хүсэж болно.	3.40	2.96	4.02	4.10	4.09	4.05
	Зан үйлийн	Хууль сахиулагч хэн нэгэн таны дэргэд /ойр/ байхгүй үед хууль, дүрэм зөрчиж болно.	2.80	1.98	3.83	4.38	4.24	4.28
Г. Авлигыг үл тэвчих байдлын дэд үзүүлэлт		2.98	2.81	3.35	3.68	3.65	3.68	
	Танин мэдэхүйн	Том хүмүүсийн хууль бус үйлдэл нь өөрт чинь ашигтай байвал буруу зүйл биш.	2.70	2.34	3.69	4.15	4.17	4.14
	Нөлөөллийн	Шалгалтаа бусдаас хуулж байгаа хүн нь Таны сайн найз байсан ч багш, эцэг/ эх/, дотнын хүндээ мэдэгдэнэ.	3.35	3.11	2.73	3.29	2.67	2.72
	Зан үйлийн	Гэр бүлийнхэн чинь албан тушаалаа ашиглах буюу хууль зөрчих замаар баян болох нь буруу зүйл биш.	2.90	2.97	3.65	4.19	4.10	4.18

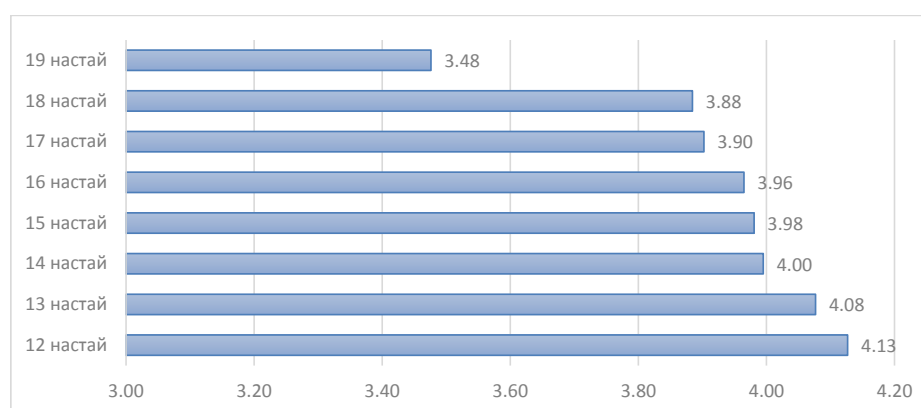
2016 оны судалгааны үр дүнгээр Дорнод, Говь-Алтай, Өмнөговь, Өвөрхангай аймгуудын хүүхдийн шударга байдлын түвшин 0.51-0.7 пунктээр дээшилсэн байна. Харин Булган, Дундговь, Сүхбаатар, Баян-Өлгий аймгуудын хүүхдийн шударга байдлын түвшин 0.44-0.59 пунктээр буурчээ (Хүснэгт 4).

Хүснэгт 4. Хүүхдийн шударга байдал 2016 судалгааны түвшин, аймаг, нийслэл

д/д	Аймаг, нийслэл	Шударга байдлын түвшин		Зөрүү
		2015	2016	
1	Архангай	4.01	3.89	-0.12
2	Баян-Өлгий	4.18	3.74	-0.44
3	Баянхонгор	4.03	4.17	0.14
4	Булган	4.26	3.67	-0.59
5	Говь-Алтай	3.36	4.03	0.67
6	Говьсүмбэр	3.71	3.92	0.21
7	Дархан-Уул	3.56	4.04	0.48
8	Дорноговь	3.99	4.22	0.23
9	Дорнод	3.38	4.08	0.70
10	Дундговь	4.26	3.79	-0.47
11	Завхан	3.96	4.03	0.07
12	Орхон	4.07	4.04	-0.03
13	Өвөрхангай	3.65	4.16	0.51
14	Өмнөговь	3.66	4.21	0.55
15	Сүхбаатар	4.13	3.69	-0.44
16	Сэлэнгэ	3.57	4.04	0.47
17	Төв	3.87	3.98	0.11
18	Увс	4.29	4.06	-0.23
19	Ховд	4.08	4.10	0.02
20	Хөвсгөл	4.36	4.09	-0.27
21	Хэнтий	4.00	4.17	0.17
22	Улаанбаатар	4.05	3.98	-0.07

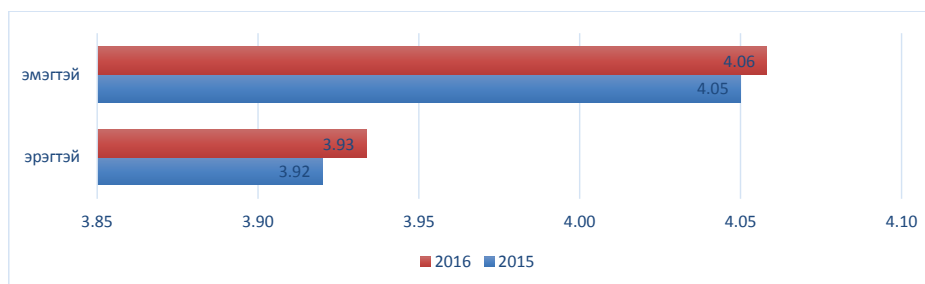
Хүүхдүүдийн шударга байдал нас нэмэгдэх тутам буурч байгаа нь судалгааны үр дүнгээс харагдаж байна. 12 настай хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин 4.13, 13 настай хүүхдүүдийнх 4.08 гарсан байгаа нь өндөр үзүүлэлт болж байна. Харин 19 настай хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин 3.48 гарсан нь хамгийн доогуур үзүүлэлт болж байна (Зураг 4).

Зураг 4. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин болон хүүхдийн нас

Хүүхдийн шударга байдлын түвшин мөн хүйсийн хувьд зөрүүтэй байдал жил бүрийн судалгааны дүнгээс харагддаг. Энэ удаагийн судалгааны дүнгээс харахад эмэгтэй хүүхдийн шударга байдлын түвшин 4.06, эрэгтэй хүүхдийн шударга байдлын түвшин 3.93 болж зөрүү нь 0.12 пункт байна (Зураг 5).

Зураг 5. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, хүйсээр

3. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН ТҮВШИН, ДЭД ҮЗҮҮЛЭЛТЭЭР

Хүүхдийн шударга байдлын түвшинг ёс зүй, ёс суртахуун, зөв төлөвшилт, хууль сахиу, авлигыг үл тэвчих гэсэн 4 дэд үзүүлэлтээр үнэлсэн.

Хүснэгт 5. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, дэд үзүүлэлтээр

	2010	2012	2013	2014	2015	2016
ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН ТҮВШИН	3.29	2.93	3.71	4.03	3.99	4.00
Ёс зүй, ёс суртахуун	3.03	2.73	3.80	4.07	4.08	4.10
Зөв төлөвшилт	2.51	2.29	3.88	4.32	4.21	4.16
Хууль сахиу	3.54	2.85	3.83	4.04	4.02	4.06
Авлигыг үл тэвчих	2.98	2.81	3.35	3.68	3.65	3.68

4. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДАЛД НӨЛӨӨЛЖ БУЙ ХҮЧИН ЗҮЙЛС

Хүүхдийн ёс зүй, ёс суртахуун, зөв төлөвшилт, хууль, дүрэм сахин дээдлэх болон авлигыг үл тэвчих байдал нь тэдний эцэг, эх, найз нөхөд, сургууль болон мэдээллийг хүлээн авч байгаа сувгаас шууд хамааралтай байдаг. Тиймээс судалгааны үр дүнд хүүхдийн шударга байдлын түвшин эцэг, эх, найз, нөхөд, сургууль, мэдээлэл хүлээн авч бус сувгаас хэрхэн хамаарч байгаа талаар доорх байдлаар шинжилгээ хийлээ.

Эцэг, эх:

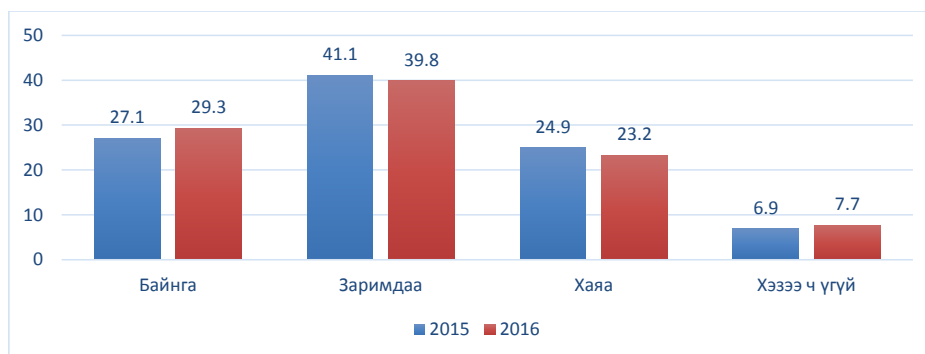
Хүүхдийн шударга байдлын судалгаагаар хүүхэд шударга байж, зөв зүйл хийхэд ямар шалтгаан, хүчин зүйл нөлөөлж байгааг тодорхойлохыг зорилго болгодог. Хүүхдийн шударга байдалд нөлөөлөх нэг чухал хүчин зүйл бол эцэг, эхийн нөлөөлөл юм. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдээс “Танд шударга бус асуудал тохиолдвол Та яах вэ?” гэсэн асуултад нийт хүүхдүүдийн 63.9 хувь нь “эцэг, эх, багш зэрэг дотныхоо хүнд хэлнэ” гэж хариулсан бол 26.3 хувь нь “арилгахын тулд ямар нэг зүйл хийнэ”, 9.9 хувь нь “юу ч хийхгүй” гэж хариулсан байна (Зураг 6).

Зураг 6. Шударга бус асуудал тохиолдоход хэнд ханддаг вэ?

Дээрхээс үзэхэд хүүхдүүд хүндрэлтэй асуудал тулгарахад хамгийн ихээр эцэг, эх, дотны хүмүүстээ ханддаг байна. Иймд эцэг, эх, гэр бүлийн нөлөөллийг судалгааны явцад тодруулав. Эцэг, эхчүүд хүүхдүүтэй шударга байх талаар байнга ярилцдаг гэсэн хариулт 29.3 хувь болж 2.2 пунктээр нэмэгдсэн байна (Зураг 7.)

Зураг 7. Эцэг, эхчүүд шударга байдлын талаар ярилцдаг эсэх, 2015-2016 он

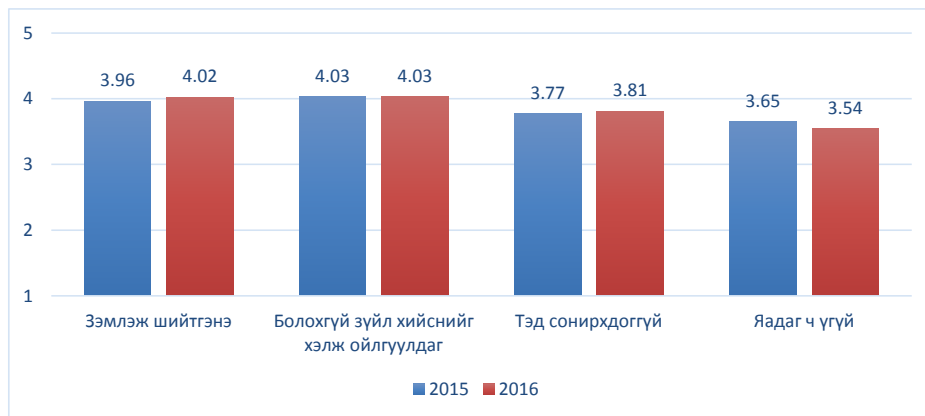
Эндээс харахад судалгаанд оролцсон сурагчдын дийлэнх хувь нь “байнга”, “заримдаа” ярилцдаг гэж хариулсан байгаа нь эерэг үзүүлэлт болж байна. Харин шударга бус зүйл хийсэн тохиолдолд эцэг, эх нь хэрхэн нөлөөлдөг талаар судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдээс тодруулахад “болохгүй зүйл хийснийг минь хэлж ойлгуулдаг” гэж нийт хүүхдүүдийн 65.8 хувь нь хариулсан бол 25.8 хувь нь “зэмлэл хүлээлгэж шийтгэдэг”, 5.1 хувь нь “тэд энэ талаар сонирхдоггүй”, 3.4 хувь нь “ямар ч үйлдэл хийдэггүй” гэж тус тус хариулсан байна (Зураг 8).

Зураг 8. Эцэг, эхийн хүүхдэд нөлөөлж буй байдал

Хүүхдээ шударга бус зүйл хийхэд эцэг, эх ямар хариу үйлдэл үзүүлж байгаагаас шалтгаалан тэдний зөв төлөвшил хамаарна. Үүнийг судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдээс тодруулахад “Болохгүй зүйл хийснийг минь хэлж ойлгуулдаг” гэж хариулсан хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин 4.03 байгаа нь “ямар ч үйлдэл хийдэггүй” гэж хариулсан хүүхдийнхээс 0.49 пунктээр илүү байна (Зураг 9).

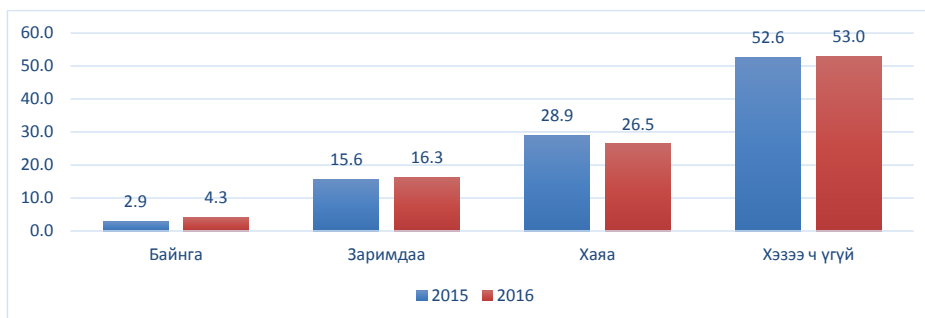
Зураг 9. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, шударга бус зүйлийн эсрэг эцэг, эхийн гаргаж буй үйлдлээр

Найз, нөхөд бусад хүмүүс:

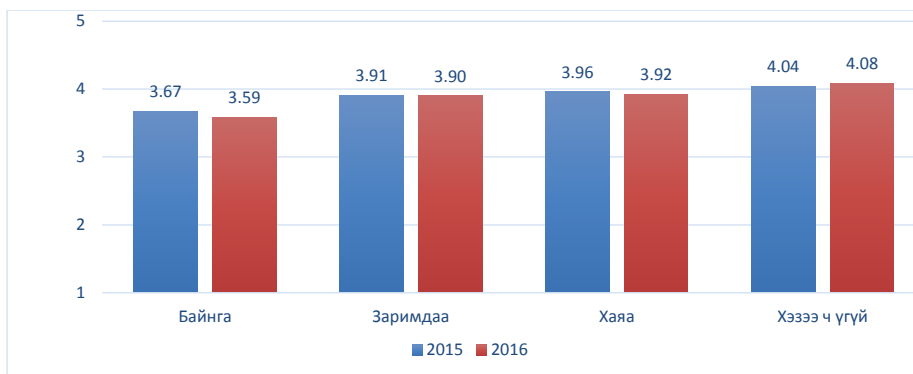
Хүүхдүүдийн хувьд шударга байх, эсхүл зөв төлөвшилт олж авахад эцэг, эхээс гадна найз, нөхдийн хүрээ чухал нөлөөтэй юм. Иймд хүүхдүүдээс “Таны найз танаас шударга бус үйлдэл хийхийг хүсдэг үү?” гэж асуухад судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 4.3 хувь нь “байнга”, 16.3 хувь нь “заримдаа”, 26.5 хувь нь “хаяа”, 53.0 хувь нь “хэзээ ч үгүй” гэж хариулсан байна. Дээрхээс харахад хүүхдүүдэд найз нөхдийн зүгээс шударга бус үйлдэл хийхийг хүсдэг тохиолдол бага бус байгааг харж болохоор байна (Зураг 10).

Зураг 10. Хүүхдэд найз нь шударга бус үйлдэл хийхийг хүсдэг эсэх

Найз нөхдийн нөлөөллийг хүүхдийн шударга байхтай ямар хамааралтай байгааг доорх үзүүлэлтээр харуулав (Зураг 11).

Зураг 11. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, найз нь шударга бус үйлдэл хийхийг хүсдэг эсэх

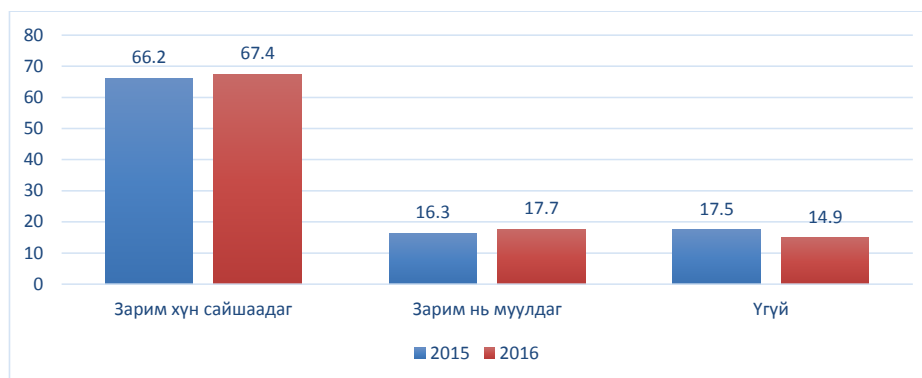

Дээрх үзүүлэлтээс харахад найз нөхөд нь ямар нэгэн байдлаар шударга бус зүйл хийхийг шаарддаг тохиолдол байгаа ч тэдний хүссэнээр “шударга бус үйлдэл” хийхийг хүсдэггүй хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин хүсдэг буюу “байнга”, “заримдаа”, “хааяа” гэж хариулсан хүүхдүүдийнхээс өндөр байна.

Шударга үйлсийн төлөө сайшаах

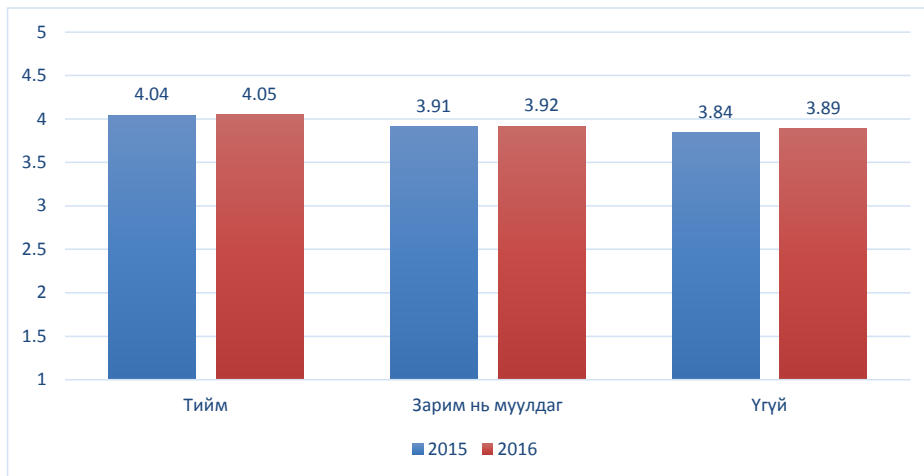
Хүүхдийн шударга байдлын түвшинд эерэгээр нөлөөлөх нэг чухал үзүүлэлт бол тухайн хүүхдийг шударга зүйл хийснийх нь төлөө эцэг, эх, багш, найз нөхөд, ойр дотны хүмүүс нь магтаж, сайшааж, урамшуулж, хөхүүлэн дэмжиж байх явдал юм. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 67.4 хувь нь шударга хандсаныхаа төлөө сайшаагдаж байсан гэж хариулсан бол, 17.7 хувь нь “зарим нь муулдаг”, 14.9 хувь нь “үгүй” гэж хариулжээ (Зураг 12).

Зураг 12. Хүүхдийг шударга хандсаных нь төлөө сайшааж байсан эсэх

Шударга хандсаныхаа төлөө сайшаагдах нь хүүхдийн шударга байдлын түвшинтэй ямар хамааралтай болохыг доорх зургаар харуулав (Зураг 13).

Зураг 13. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, шударга хандсаных нь төлөө сайшааж байсан эсэх

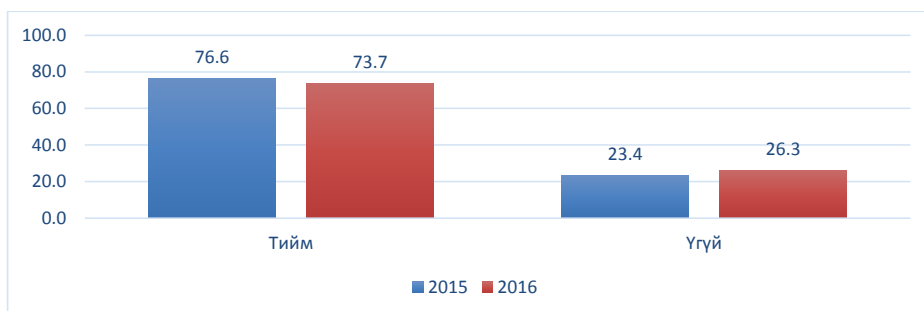
Эндээс харахад хүүхдүүд шударга хандсаныхаа төлөө сайшаагдаж байсан буюу “тийм” гэж хариулсан хүүхдүүдэд хамаарах шударга байдлын түвшин 4.05 буюу хамгийн өндөр байгаа бол “зарим нь муулдаг” гэж хариулсан хүүхдийнх 3.92, “сайшаагдаж байгаагүй буюу үгүй” гэж хариулсан хүүхдүүдийн 3.89 болж буурч байна.

Сургууль:

Бидний ирээдүй, хойч үе болсон хүүхдүүдэд бага наснаас нь эхлэн ёс зүй, ёс суртахуун, зөв төлөвшилтийн болон авлигыг үл тэвчих үзлийг төлөвшүүлэхэд эцэг, эх, найз нөхдийн нөлөөллөөс гадна цэцэрлэг болон сургуулийн сургалтын хөтөлбөр, төлөвлөгөөнд энэ талаар тодорхой тусгах шаардлагатай байгаа нь жил бүрийн судалгааны үр дүнгээс харагдаж байдаг.

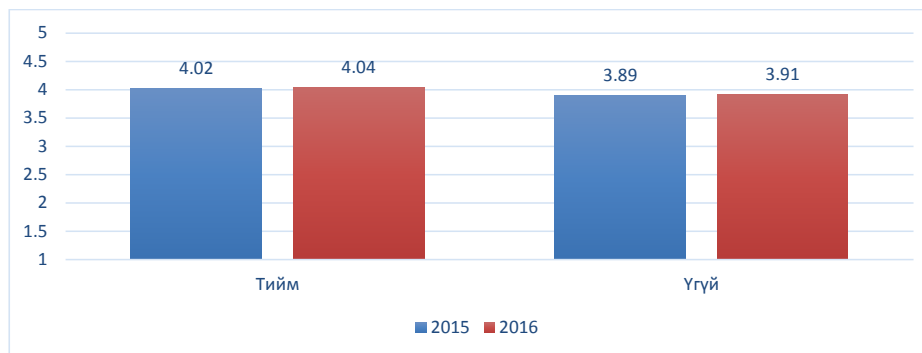
Судалгаагаар хүүхдүүдээс шударга ёсны талаар хичээл орох, эсхүл энэ төрлийн үйл ажиллагаа зохиогддог эсэх талаар тодруулахад хүүхдүүдийн 73.7 хувь нь “тийм”, 26.3 хувь нь “үгүй” гэж хариулсан байна (Зураг 14).

Зураг 14. Шударга ёсны талаар хичээл орох, эсхүл энэ талаар үйл ажиллагаа зохиогддог эсэх

Хүүхдүүдэд шударга ёсны талаар хичээл орох, эсхүл шударга ёсны талаар ямар нэгэн үйл ажиллагаа зохиогдож байх нь тэдний шударга байдлын түвшинд хэрхэн нөлөөлж байгааг доорх үзүүлэлтээс харж болно (Зураг 15).

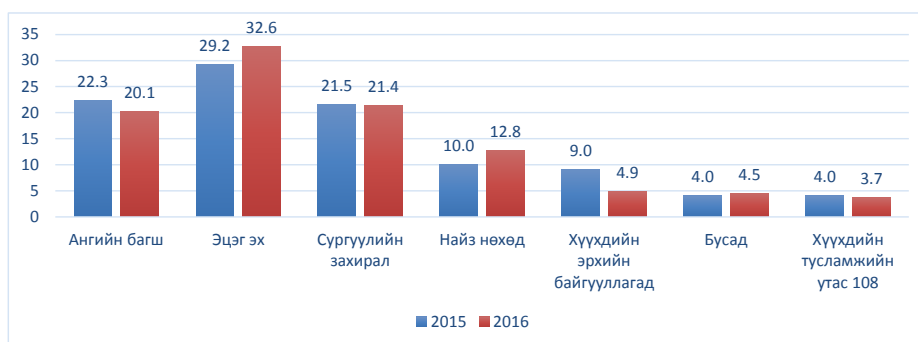
Зураг 15. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, шударга ёсны талаар хичээл орох, эсхүл энэ талаар үйл ажиллагаа зохиогддог эсэх

Дээрх үзүүлэлтээс харахад шударга ёсны талаар хичээл орох, эсхүл энэ төрлийн үйл ажиллагаа зохиогддог гэж хариулсан хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин “үгүй” гэж хариулсан хүүхдүүдийнхээс 0.13 пунктээр илүү байгаа нь хүүхдүүдэд шударга ёсны талаар хичээл орох нь тэдний шударга байдлын түвшинг нэмэгдүүлэхэд эерэг нөлөө үзүүлэх боломжтой байгааг харуулж байна.

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдээс багш нарын зүгээс шударга бус үйлдэл гаргаж, хүүхдүүдтэй зохисгүй харилцсан тохиолдолд хэнд хандах талаар тодруулсныг доорх үзүүлэлтээс харж болно (Зураг 16).

Зураг 16. Багш нарын зүгээс шударга бус үйлдэл гаргаж, хүүхдүүдтэй зохисгүй харилцсан тохиолдолд хэнд хандах вэ?

Мэдээллийн орчин:

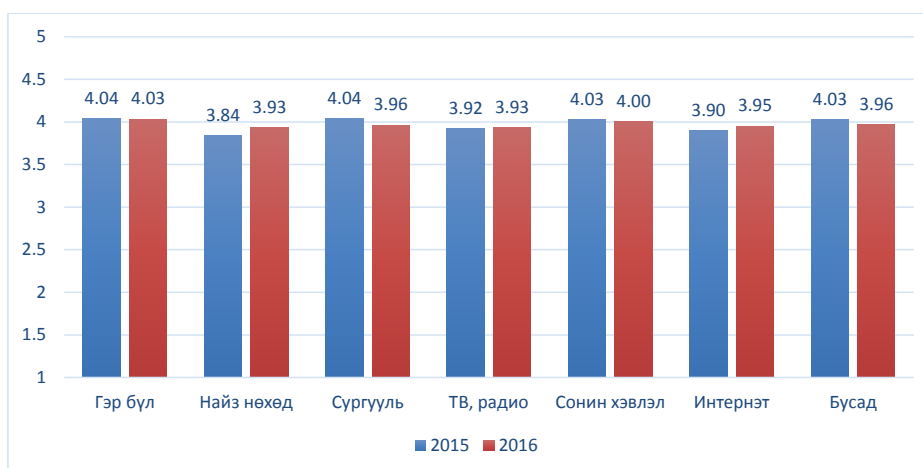
Хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшинд эцэг, эх, найз, нөхөд болон сургуулийн орчин нөлөөлөхөөс гадна шударга ёсны талаарх мэдээллийг хаанаас авч байгаа нь чухал нөлөө үзүүлнэ. Шударга ёсны талаарх мэдээллийг сургуулиас авдаг гэж судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 34.7 хувь нь, гэр бүлээсээ гэж 24.8 хувь нь, интернэтээс гэж 15.9 хувь нь, телевиз, радиогоос гэж 9.9 хувь нь хариулсан бол 3.8-5.5 хувь нь найз нөхөд, сонин болон бусад эх үүсвэрээс мэдээлэл хүлээн авч байна (Зураг 17).

Зураг 17. Шударга ёсны талаарх мэдээллийг хаанаас авдаг вэ?

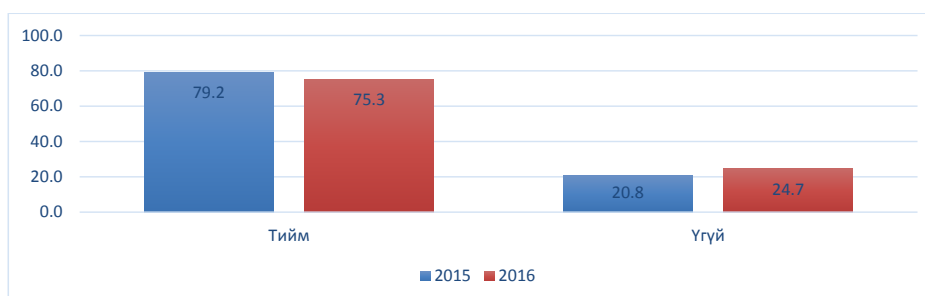
Хүүхдүүд шударга ёсны талаарх мэдээллийг ямар эх үүсвэрээс авч байгаагаас нь хамааран шударга ёсны үзүүлэлтийг доорх зургаар харуулав (Зураг 18).

Зураг 18. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, хүүхдүүдийн мэдээлэл хүлээн авч буй эх үүсвэрээс хамаарч буй байдал

Аливаа шударга бус үйлдлийг үл тэвчих байдлыг тодорхойлох зорилгоор хүүхдүүдээс шударга бус үйлдлийн талаар олон нийтэд мэдээлж байх нь зөв эсэхийг асуусан юм. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 75.3 хувь нь шударга бус үйлдлийн талаар олон нийтэд мэдээлэх нь зөв гэж үзэж байгаа бол 24.7 хувь нь буруу гэж үзсэн байна (Зураг 19).

Зураг 19. Шударга бус үйлдлийн талаар олон нийтэд мэдээлэх нь зөв үү?

ДҮГНЭЛТ

Хүүхдийн шударга байдлын түвшин болон түүний дэд үзүүлэлт болох ёс зүй, ёс суртахуун, зөв төлөвшилт, хууль сахих болон авлигыг үл тэвчих байдал ямар түвшинд байгааг тодорхойлох, цаашид хүүхдүүдийг шударга иргэн болгон төлөвшүүлэхийн тулд авч хэрэгжүүлбэл зохих арга хэмжээ, шударга бус хандлагаас нь урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх ажлын чиглэлийг тогтоох зорилгоор 7 дахь удаагийн “Хүүхдийн шударга байдал-2016” судалгаа¹-г Авлигатай тэмцэх газар, Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газартай хамтран зохион байгууллаа. Энэ удаагийн судалгааг цахим хэлбэрээр “SurveyMonkey” судалгааны программыг ашиглан, 21 аймаг, нийслэлийн 7-12 дугаар ангийн сурагчдыг хамруулан явуулсан юм. Энэ удаагийн судалгааны дүнд үндэслэн дараахь дүгнэлтийг хийж байна.

- ✓ Хүүхдийн шударга байдлын түвшин 2016 оны судалгаагаар 4.00¹ гэсэн дүнтэй гарсан нь өмнөх судалгааны дүнтэй харьцуулахад 0.01 пунктийн зөрүүтэй байна.
- ✓ Хүүхдийн шударга байдлын түвшний дэд үзүүлэлт болох ёс зүй, ёс суртахууны дэд үзүүлэлтийн дундаж үнэлгээ 4.10 болж 0.02 пунктээр, хууль сахих байдлын дэд үзүүлэлтийн дундаж үнэлгээ 4.06 болж 0.04 пунктээр, авлигыг үл тэвчих байдлын дэд үзүүлэлт 3.68 болж 0.03 пунктээр өссөн бол зан төлөвшлийн дэд үзүүлэлтийн дундаж үнэлгээ 4.10 болж 0.05 пунктээр буурсан байна.
- ✓ Дундговь (-0.47), Сүхбаатар (-0.44), Баян-Өлгий (-0.44), Хөвсгөл (-0.27), Увс (-0.23), Архангай (-0.12), Улаанбаатар (0.07), Орхон (-0.03) аймгийн хүүхдийн шударга байдал өмнөх оныхоос буурсан байна.
- ✓ Судалгааны дүнгээс харахад хүүхдийн шударга байдлын түвшин нас ахих тутам буурч байгаагаас гадна эрэгтэй хүүхдийн шударга байдлын түвшин эмэгтэй хүүхдийнхээс доогуур байна.
- ✓ Хүүхдүүд хүндрэлтэй асуудал тулгарахад хамгийн ихээр эцэг, эх, дотны хүмүүстээ (63.9 хувь нь) ханддаг байна. Эцэг, эх хүүхэдтэйгээ шударга байх талаар байнга ярилцаж байх нь тэднийг шударга хандлага гаргахад эерэгээр нөлөөлж байна.
- ✓ Хүүхдээ буруу зүйл хийснийг мэдсэн эцэг, эх хүүхэддээ болохгүй зүйл хийснийг нь ойлгуулах, тайлбарласнаар тэднийг ирээдүйд зөв төлөвшилтэй, шударга иргэн болоход эерэг нөлөө үзүүлж байна. Эцэг, эх нь хүүхдээ шударга бус зүйл хийснийх нь төлөө хэлж ойлгуулдаг эсхүл зэмлэл хүлээдэг хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин эцэг, эхийн зүгээс хүүхдийнхээ асуудлыг сонирхдоггүй, эсхүл яамар ч арга хэмжээ авдаггүй хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшингөөс өндөр байна.
- ✓ Найз нөхдийн хүрээ тухайн хүүхдийн зөв төлөвшилтөд чухал нөлөө үзүүлж байна.
- ✓ Хүүхдийн шударга байдлын түвшинд эерэгээр нөлөөлөх нэг зүйл бол шударга үйлдлийнх нь төлөө “магтах, сайшаах, урамшуулах” явдал болох нь судалгааны дүнгээс харагдаж байна. Магтаал, сайшаал хүртдэг хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин огт сайшагддаггүй хүүхдийнхээс 0.16 пунктээр өндөр байна.
- ✓ Хүүхдүүдэд шударга ёсны талаар хичээл орох, эсхүл энэ талаар үйл ажиллагаа зохиох нь тэдний шударга байдлын түвшинд эерэгээр нөлөөлж

¹ Хүүхдийн шударга байдлын түвшин болон дэд үзүүлэлтийг 1-5 хүртэлх оноогоор үнэлсэн бөгөөд уг үзүүлэлтийн утга 1-д ойртох тусам шударга бус, 5-д ойртох тусам шударга гэж ойлгоно.

байна. “Танай ангид ямар нэгэн байдлаар шударга ёсны талаар хичээл орох, эсхүл энэ төрлийн үйл ажиллагаа зохиогддог уу?” гэсэн асуултад “тийм” гэж хариулсан хүүхдүүдийн шударга байдлын түвшин “үгүй” гэж хариулсан хүүхдүүдийнхээс 0.13 пунктээр өндөр байв.

- ✓ Хүүхдүүд шударга ёсны талаарх мэдээллийг гэр бүлээс авах нь илүү үр дүнтэй байна. Шударга ёсны талаарх мэдээллийг “гэр бүл” -ээс авдаг хүүхдүүд бусад эх үүсвэрээс мэдээлэл авдаг хүүхдүүдээс илүү шударга байна.

ЗӨВЛӨМЖ

БОЛОВСРОЛЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ХУВЬД:

- Бүх шатны сургуулиудад шударга ёс (ёс зүй), авлигыг үл тэвчих үзлийг төлөвшүүлэх талаар хичээл оруулах, сургалтын хөтөлбөр, төлөвлөгөөнд тусгах;
- Хүүхдүүдийн ил тод, шударга байдлыг нэмэгдүүлэх зорилгоор шударга үйлдэл хийсэн хүүхдүүдийг шалгаруулан урамшуулах, шагнах зэрэг арга хэмжээг тогтмол зохион байгуулж, олон нийтэд мэдээлж байх.

ЭЦЭГ, ЭХ БОЛОН БУСАД НАСАНД ХҮРЭГСДИЙН ХУВЬД:

- Эцэг, эх болон бусад хүмүүсийн хувьд шударга байдлаараа гэр бүл, үр хүүхдүүддээ үлгэр жишээч байх;
- Хүүхдүүдэд буруу зүйл хийснийг нь ойлгуулж, тайлбарлах. Хэрэв шударга үйл хийсэн бол тэднийг урамшуулж, сайшааж байх;
- Хүүхдүүдийн найз, нөхдийн хүрээ, хүсэл сонирхлыг нь анхааран мэдэрч байх;
- Хүүхдүүдээ цаг гаргаж шударга ёсны талаар байнга ярилцаж байх.

ХЭВЛЭЛ МЭДЭЭЛЛИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ХУВЬД:

- Хүүхдүүд шударга ёсны талаарх мэдээллийг телевиз, радио болон интернетээс авч байгаа бөгөөд ялангуяа, телевиз, радиогоор хүүхдийн шударга ёсыг дэмжсэн, сонирхол татахуйц хөтөлбөр, нэвтрүүлгийг бэлтгэн хүргэж байх;
- Хүүхдийн ёс зүй, шударга байдлыг нэмэгдүүлэх талаар санал, санаачилга гаргах, энэ талаар холбогдох байгууллагуудтай хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлэх;
- Шударга бус явдлыг дэмжсэн, сайшаасан хөтөлбөр, нэвтрүүлгийг гаргахгүй байх.

**УЛС ТӨР, ХУУЛЬ ХЯНАЛТЫН
БАЙГУУЛЛАГЫН ХҮРЭЭН
ДЭХ АВЛИГЫН ТАЛААРХ
ТӨСӨӨЛЛИЙН СУДАЛГАА-2016**

УЛС ТӨР, ХУУЛЬ, ХЯНАЛТЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ХҮРЭЭН ДЭХ АВЛИГЫН ТАЛААРХ ТӨСӨӨЛЛИЙН 2016 ОНЫ СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН

УДИРТГАЛ

Судалгааны үндэслэл: Авлигатай тэмцэх газар 2008 оноос хойш жил тутам “Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын талаарх төсөөллийн судалгаа”-г зохион байгуулж судалгааны үр дүнг Мянганы хөгжлийн 9 дэх зорилтын “Авлигыг үл тэвчих уур амьсгалыг нийгмийн бүх хүрээнд бий болгох, хэвшүүлэх” 24 дүгээр зорилтын хэрэгжилтийг үнэлж дүгнэх нэг шалгуур болгож ирсэн.

Судалгаа нь авлигын хандлага, авлигад өртөмтгий ажил, албан тушаал, авлигад нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг тодорхойлох, авлигаас урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг төлөвлөх, хэрэгжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой. Мөн улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээний авлигын эсрэг үйл ажиллагааны үр дүнг үнэлж дүгнэхэд мэдээллийн чухал их сурвалж болох учиртай.

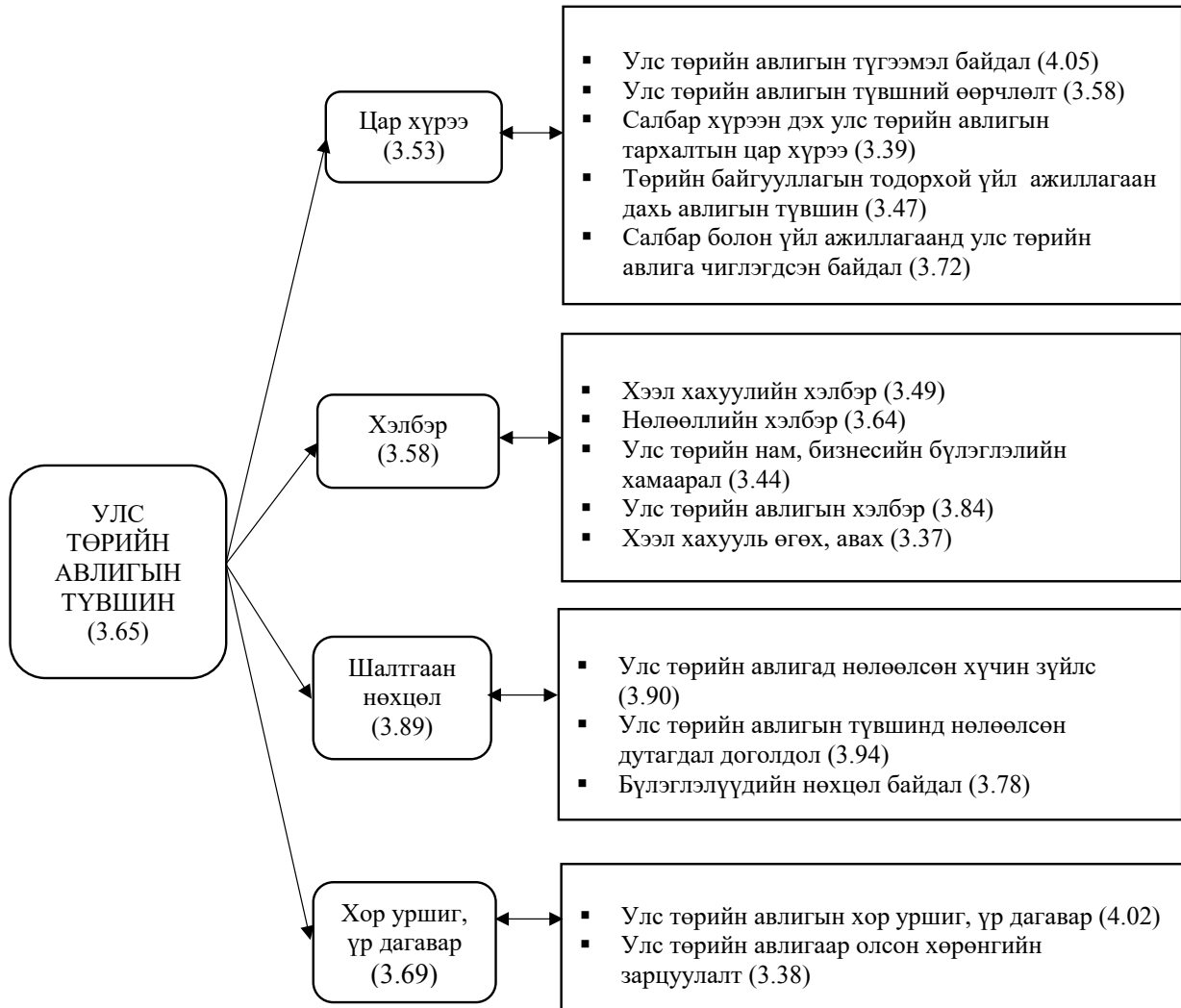
Судалгааны хүрээнд дараах зорилтыг тавьж зохион байгуулав.

- Авлигын талаарх төсөөлөл, хандлага, шалтгааныг тодруулах;
- “Дээд (өндөр) түвшний” хүрээн дэх авлигад автагдсан байдал, цар хүрээ, авлигын хэлбэрийг авч үзэх;
- “Дээд (өндөр) түвшний” авлигын шалтгаан, нөхцөл түүнд нөлөөлж буй хүчин зүйлийг тодруулах;
- “Дээд (өндөр) түвшний” авлигын хэмжээ, түүний хор уршиг, үр дагаврыг гаргах;
- “Дээд (өндөр) түвшний” хүрээн дэх авлигатай тэмцэх үйл ажиллагааг үнэлүүлэх, түүнд нөлөөлж буй хүчин зүйлийг тодруулах зэрэг болно.

Судалгааны арга зүй: “Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын талаарх төсөөллийн судалгаа” –ны хүрээнд нийтийн алба (шүүх, хууль сахиулах салбараас бусад), шүүх, хууль сахиулах салбар, хэвлэл мэдээллийн салбар, улс төрийн нам, иргэний нийгмийн байгууллага, Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулж буй олон улсын байгууллага, бодлогын судалгаа, олон нийтийн санал бодлын судалгаа, бизнесийн салбар, иргэдийн төлөөллийг оролцуулан нийт 65 шинжээчийг хамруулсан. Судалгааны мэдээллийг цуглуулахдаа асуулгын аргыг ашигласан ба шинжээчдээр асуулт бүрийг “1-ээс 5” гэсэн баллаар үнэлүүлэн тооцоолсон. Баллын үнэлгээ буурах тусам эерэг утгыг илэрхийлж байгаа бол баллын үнэлгээ өсөх тусам сөрөг утгыг илэрхийлдэг.

Судалгааны мэдээлэлд шинжилгээ хийхдээ “Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын талаарх төсөөллийн 2015 оны судалгаа”–ны тоо баримттай харьцуулан шинжилж, гарсан өөрчлөлт, үр дүнг тогтоосон болно.

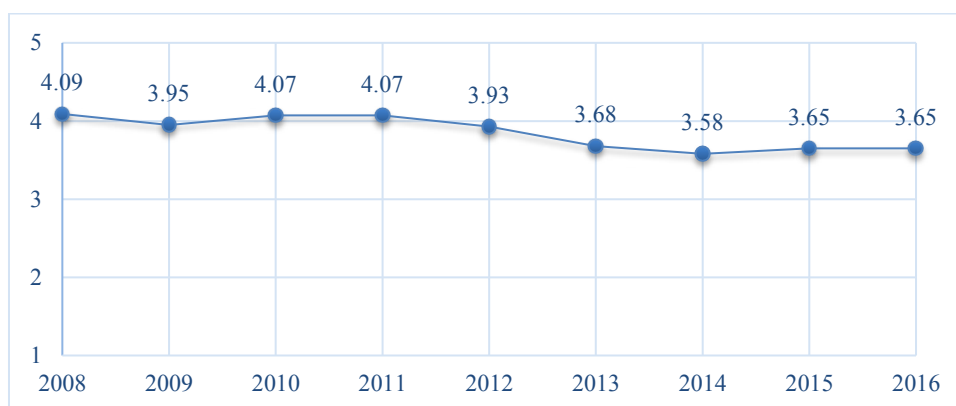
Зураг 1. Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын үнэлгээ, үзүүлэлтийн схем

1. 2016 ОНЫ УЛС ТӨР, ХУУЛЬ ХЯНАЛТЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ХҮРЭЭН ДЭХ АВЛИГЫН ТҮВШИН

Монгол Улс дахь улс төрийн авлигын түвшин 2011 оноос тогтмол буурч ирсэн боловч 2015 онд 0.07 пунктээр өссөн. Харин 2016 онд 3.65 пункт болсон нь өнгөрсөн онтой адил түвшинд байна.

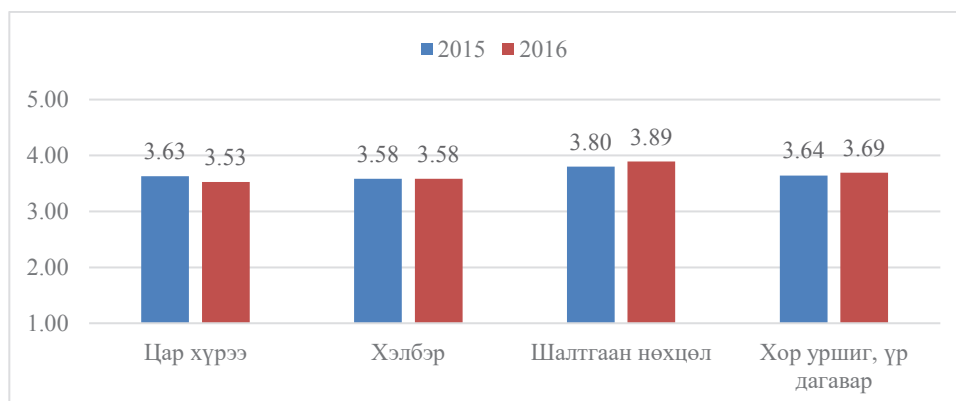
Зураг 2. Улс төрийн авлигын түвшин, 2008-2016 онд

ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

Улс төрийн авлигын түвшинг тогтоохдоо үндсэн дөрвөн шалгуур үзүүлэлтийг ашигладаг. 2016 оны судалгаагаар улс төрийн авлигын цар хүрээ нь өмнөх оноос 0.10 пунктээр буурсан бол авлигын хэлбэр өөрчлөгдөөгүй байна. Харин авлигын шалтгаан нөхцөл 0.09 пункт, хор уршиг, үр дагавар 0.05 пунктээр өссөн дүнтэй гарлаа. Судалгааны мэдээллээс дүгнэвэл улс төрийн авлигын цар хүрээ буурсан эерэг үзүүлэлттэй байгаа ч авлигын шалтгаан болон түүнээс үүдэн гарч буй хор уршиг нэмэгдсэн нь авлигын үнэлгээнд сөрөг талаас нөлөөлж буй хэрэг юм. Цаашид улс төрийн авлигын шалтгаан болон нийгэмд үзүүлж байгаа хор хөнөөлийн талаар илүү нарийвчилсан шинжилгээ хийж учир шалтгааныг тодруулах нь улс төрийн авлигын түвшинг бууруулах хүчин зүйлсийн нэг гэж үзэж байна.

Зураг 3. Шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ

ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ 1. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ЦАР ХҮРЭЭ

Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын үнэлгээ 3.53 гарч өмнөх оноос 0.10 пунктээр буурсан байна.

Улс төрийн авлигын цар хүрээг нийт 5 дэд үзүүлэлтийн хүрээнд тодорхойлсон бөгөөд үүнээс улс төрийн авлигын түгээмэл байдлын үнэлгээ 4.05 пункт буюу хамгийн өндөр гарсан байна. Өнгөрсөн оны үзүүлэлттэй харьцуулан үзвэл улс төрийн авлигын түвшний өөрчлөлт 0.32 пункт, улс төрийн авлигын түгээмэл байдал 0.03 пунктээр тус тус өссөн байна.

Зураг 4. Улс төрийн авлигын цар хүрээний үнэлгээ

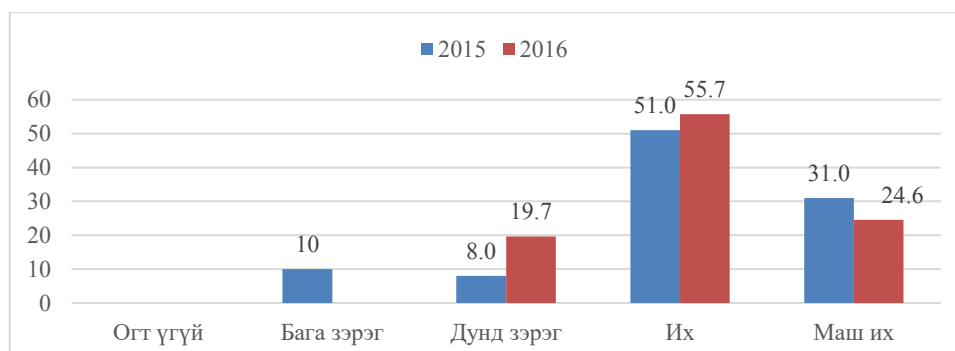

Дэд үзүүлэлт 1. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ТҮГЭЭМЭЛ БАЙДАЛ

Улс төрийн авлигын түгээмэл байдлын үнэлгээ 4.05 гарч өмнөх онохоос 0.03 пунктээр өссөн байна.

Шинжээчид улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлига их байгаа гэж 55.7 хувь нь үзэж байгаа бол 24.6 хувь нь маш их гэж үнэлжээ. Судалгааны мэдээллээс үзвэл арван шинжээч тутмын найм нь Монгол Улсын улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээнд авлига түгээмэл байсан гэж үнэлж байна.

Зураг 5. Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын түвшин

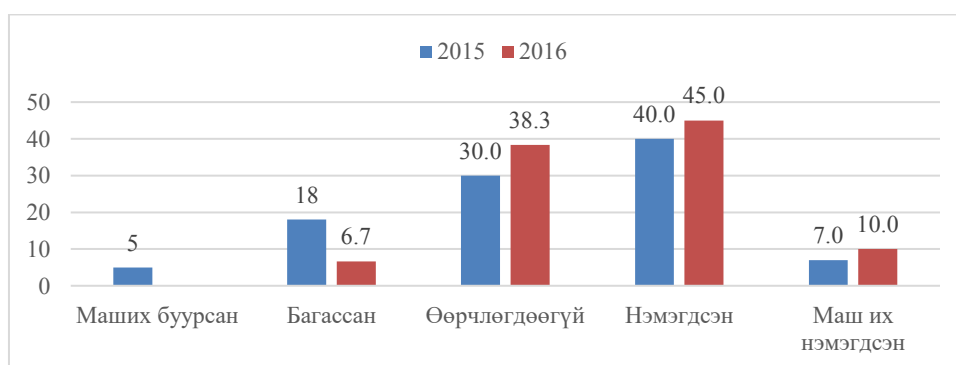

Дэд үзүүлэлт 2. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ТҮВШНИЙ ӨӨРЧЛӨЛТ

Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын түвшин өөрчлөгдсөн байдалд өгсөн үнэлгээ 3.58 гарч өмнөх оноос 0.32 пунктээр өссөн дүнтэй байна.

Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлига өмнөх жилээс нэмэгдсэн гэж шинжээчдийн 45.0 хувь нь үзэж байгаа бол 38.3 хувь нь өөрчлөгдөөгүй, 10.0 хувь нь маш их нэмэгдсэн гэж үнэлжээ. Судалгааны мэдээллээс үзвэл арван шинжээч тутмын зургаа нь Монгол Улсын улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлига өнгөрсөн оноос нэмэгдсэн гэж үзэж байна.

Зураг 6. Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын түвшний өөрчлөлт

Дэд үзүүлэлт 3. ТӨРИЙН ИНСТИТУЦ ДЭХ УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ТАРХАЛТЫН ЦАР ХҮРЭЭ

Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээнд хамаарах 16 институцийн авлигын түвшний тархалтын цар хүрээний үнэлгээ нь 3.39 гарч өмнөх оны үнэлгээнээс 0.13 пунктээр буурсан үзүүлэлттэй байна.

Нийт 16 институцийн 10-д нь авлига тархаасан байдлын үнэлгээ буурсан буюу эерэг үзүүлэлттэй байгаа ч улс төрийн намууд 4.36 пункт, засгийн газар /яам, агентлаг/ 4.03 пункттэй гарч хамгийн их авлига тархсан институт болсон байна. Харьцуулсан хүснэгтээс үзвэл улс төрийн намууд 0.45 пунктээр, нутгийн өөрөө удирдах байгууллага /аймаг, нийслэл, сум дүүргийн ИТХ/ 0.14 пунктээр, засгийн газар /яам, агентлаг/ болон аймаг нийслэл, сум дүүргийн Засаг дарга, ЗДТГ 0.06 пунктээр өссөн сөрөг үнэлгээтэй гарчээ.

Хүснэгт 1. Салбар, хүрээнд авлига тархсан цар хүрээ

	2015 он	2016 он	Өөрчлөлт
1. Тахарын алба ¹	2.82	2.47	-0.35
2. Хил хамгаалах байгууллага	3.06	2.56	-0.50
3. Тагнуулын байгууллага	3.21	2.59	-0.62
4. Авлигатай тэмцэх байгууллага	3.26	2.88	-0.37
5. Шүүхийн шинжилгээний байгууллага	3.41	2.98	-0.43
6. Гадаадын иргэн, харьяатын газар	3.24	3.19	-0.05
7. Ерөнхийлөгчийн засаглалын хүрээ	3.45	3.35	-0.11
8. Прокурор	3.72	3.43	-0.29
9. Шүүх	3.60	3.44	-0.16

1 УИХ-ын 2016 оны 12 дугаар тогтоолоор Тахарын ерөнхий газрыг татан буулгахаар шийдвэрлэсэн.

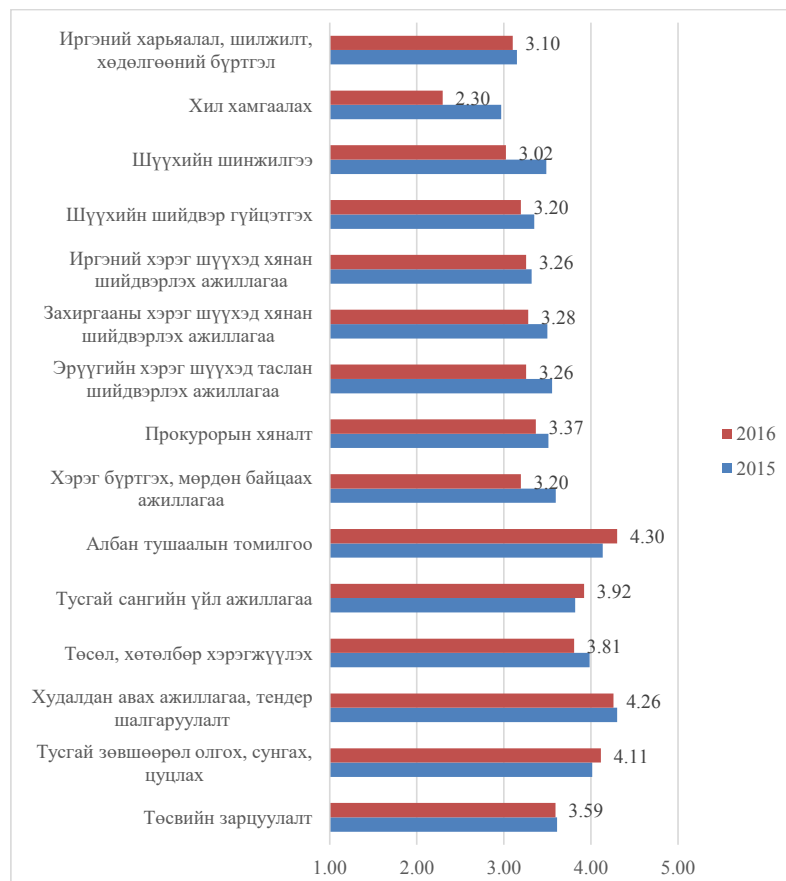
10.	Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллага	3.57	3.44	-0.13
11.	Цагдаагийн байгууллага	3.61	3.46	-0.15
12.	Нутгийн өөрөө удирдах байгууллага /Аймаг, нийслэл, сум дүүргийн ИТХ/	3.41	3.55	0.14
13.	Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга, ЗДТГ	3.64	3.70	0.06
14.	Монгол Улсын Их Хурал	3.80	3.71	-0.09
15.	Засгийн газар /яам, агентлаг/	3.96	4.03	0.07
16.	Улс төрийн намууд	3.91	4.36	0.45

Дэд үзүүлэлт 4. ТӨРИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААН ДАХЬ УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ТАРХАЛТЫН ЦАР ХҮРЭЭ

Төрийн үйл ажиллагааны хүрээний 15 тодорхой чиглэлд авлигын тархалтын үнэлгээ 3.47 гарч өмнөх оны үнэлгээнээс 0.17 пунктээр буурсан үзүүлэлттэй байна.

Нийт 15 тодорхой чиглэлээс 13 чиглэлд авлига тархсан байдлын үнэлгээ буурсан буюу эерэг үзүүлэлттэй байна. Тухайлбал хил хамгаалах 0.67 пункт, шүүхийн шинжилгээ 0.47 пункт, хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах ажиллагаа нь 0.40 пунктээр тус тус буурсан үзүүлэлттэй байна. Харин албан тушаалын томилгоо хамгийн өндөр буюу 4.30 пункттэй гарсан нь өмнөх оноос 0.17 пунктээр өссөн байна. Мөн тусгай сангийн үйл ажиллагаа 0.10 пунктээр, тусгай зөвшөөрөл олгох, сунгах, цуцлах 0.10 пунктээр өссөн нь төрийн үйл ажиллагааны хүрээний авлигын тархалтын үнэлгээ сөрөг гарахад нөлөөлсөн гэж шинжээчид үзжээ.

Зураг 7. Нийтийн алба /төрийн байгууллага/-ын үйл ажиллагаан дахь авлигын түвшин

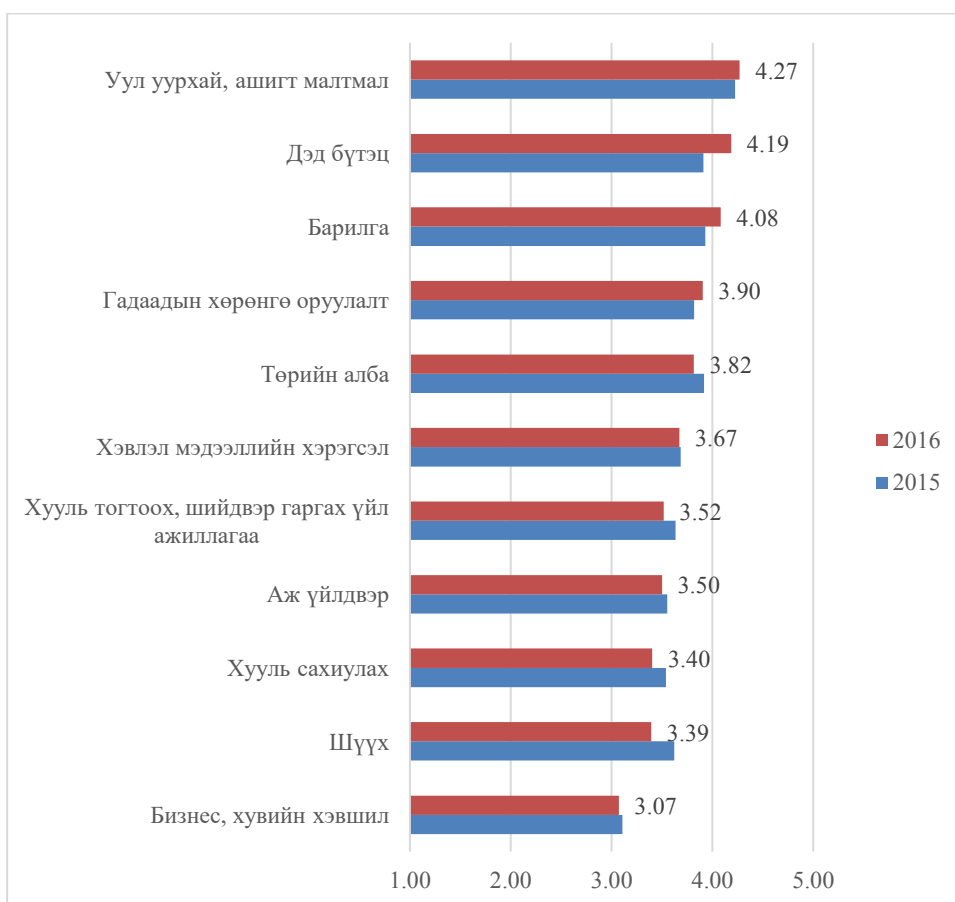

Дэд үзүүлэлт 5. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН НӨЛӨӨЛӨЛ

Тодорхой салбар хүрээний үйл ажиллагаанд улс төрийн авлигын нөлөөллийн үнэлгээний үзүүлэлт 3.72 гарч өмнөх оны үнэлгээнээс 0.02 пунктээр буурсан байна.

Нийт 11 салбар, үйл ажиллагааны хүрээний 7 салбар, үйл ажиллагааны хүрээнд авлига чиглэгдэх байдал буурсан эерэг үзүүлэлттэй байна. Тухайлбал шүүх 0.23 пункт, хууль сахиулах 0.13 пункт, хууль тогтоох, шийдвэр гаргах үйл ажиллагаа 0.12 пункт, төрийн алба 0.10 пунктээр тус тус буурсан үзүүлэлттэй байна. Харин дэд бүтэц 4.19 пунктээр хамгийн өндөр гарсан бөгөөд өнгөрсөн оноос 0.27 пунктээр өссөн бол барилга 0.15 пункт, гадаадын хөрөнгө оруулалт 0.09 пунктээр өссөн сөрөг үнэлгээтэй гарчээ.

Зураг 8. Улс төрийн хүрээний авлигын нөхцөл байдал, /салбар, үйл ажиллагааны чиглэл/

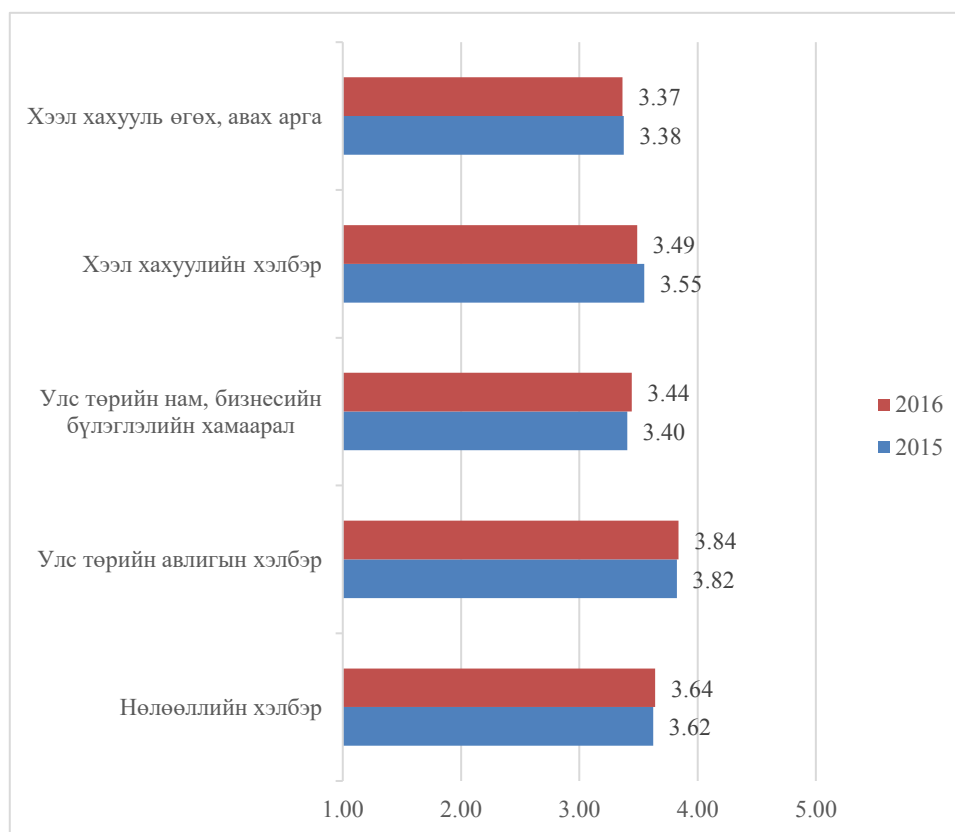

ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ 2. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ХЭЛБЭР

Улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын хэлбэрийн үнэлгээ 3.58 гарч өмнөх оны үнэлгээтэй ижил түвшинтэй байна.

Улс төрийн авлигын хэлбэрийг нийт 5 дэд үзүүлэлтийн хүрээнд тодорхойлсон бөгөөд өнгөрсөн оноос нөлөөллийн хэлбэрийн үнэлгээ 0.02 пункт, улс төрийн нам, бизнесийн бүлэглэлийн хамаарал 0.04 пункт, улс төрийн авлигын хэлбэр 0.02 пунктээр нэмэгдсэн сөрөг үнэлгээтэй гарсан байна.

Зураг 9. Улс төрийн авлигын хэлбэрийн үнэлгээ

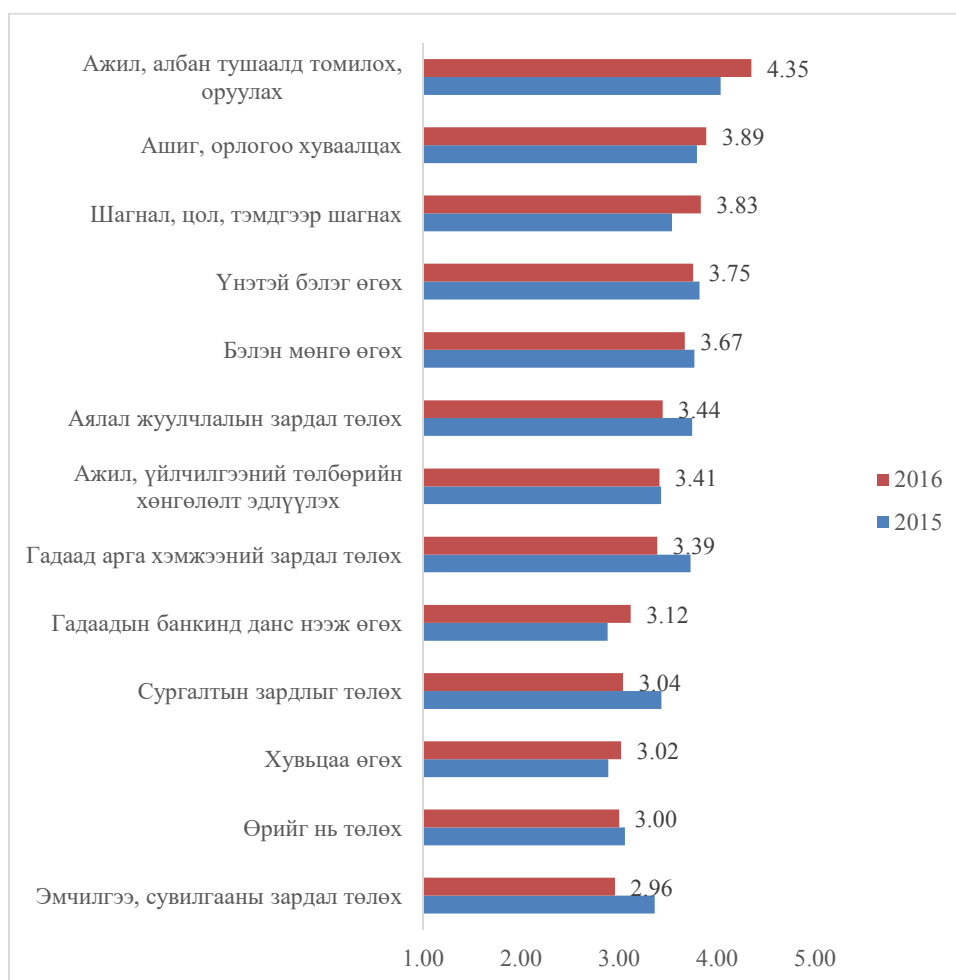

Дэд үзүүлэлт 1. ХЭЭЛ ХАХУУЛИЙН ХЭЛБЭР

Улс төрийн авлигын хүрээн дэх хээл хахуулийн үнэлгээ 3.49 гарч өмнөх оноос 0.06 пунктээр буурсан эерэг үзүүлэлттэй байна.

Улс төрийн авлигын олон хэлбэр байгаагаас хамгийн түгээмэл гэж үзсэн дараахь хэлбэрийг сонгон үнэлүүлсэн. Улс төрийн авлигын хүрээн дэх хээл хахуулийн 13 хэлбэрээс 8 хэлбэрийн хээл хахуулийн үнэлгээ буурсан эерэг дүнтэй гарсан бол 5 хэлбэр өссөн сөрөг үзүүлэлттэй гарчээ. Тухайлбал хувьцаа өгөх хэлбэр 0.13 пункт, гадаадын банканд данс нээж өгөх хэлбэр 0.24 пункт, ашиг орлогоо хуваалцах хэлбэр 0.09 пункт, ажил, албан тушаалд томилох, оруулах хэлбэр 0.31 пункт, шагнал, цол, тэмдгээр шагнах хэлбэр 0.29 пунктээр тус тус өссөн үзүүлэлттэй байна. Харин эмчилгээ, сувилгааны зардал төлөх хэлбэр 0.49 пунктээр, сургалтын зардлыг төлөх хэлбэр 0.39 пунктээр тус бүр буурсныг шинжээчид тодорхойлж байна.

Зураг 10. Хээл хахуулийн хэлбэрийн үнэлгээ

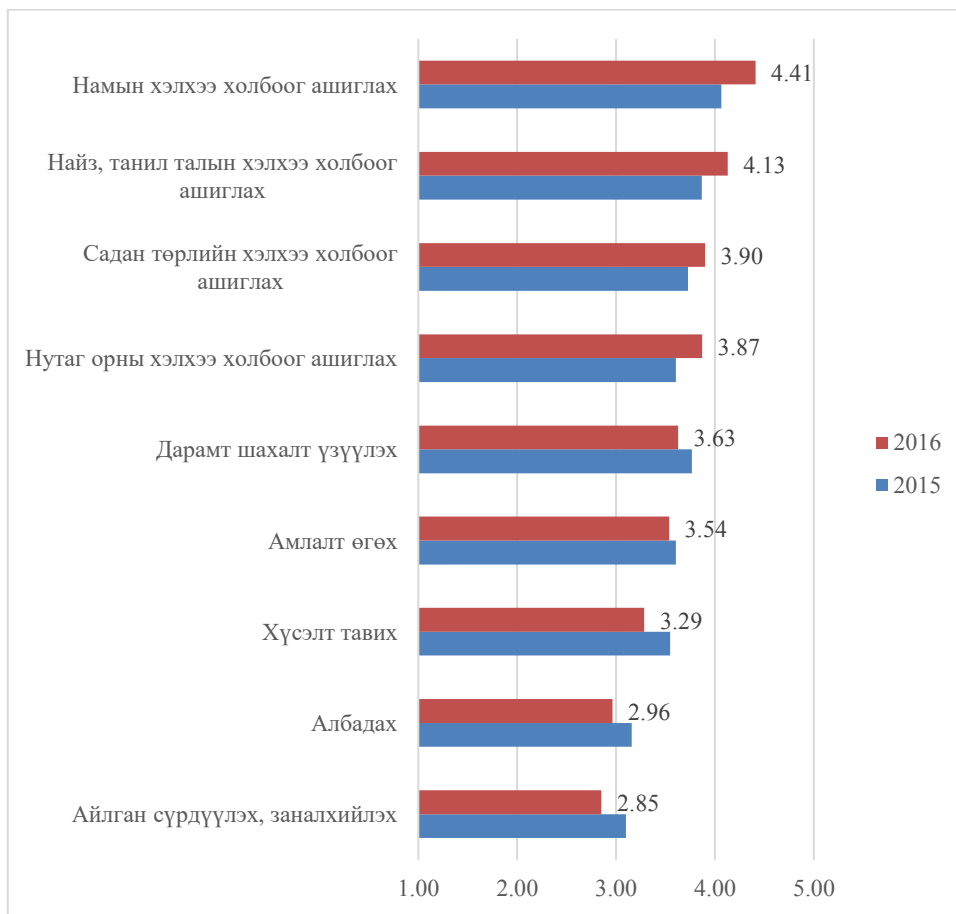

Дэд үзүүлэлт 2. ХУУЛЬ БУС НӨЛӨӨЛЛИЙН ХЭЛБЭР

Улс төрчид, өндөр албан тушаалтнууд хувийн зорилгоор төрийн байгууллага, албан тушаалтны үйл ажиллагаанд нөлөөлөх нөлөөллийн үнэлгээ нь 3.64 гарч өмнөх оноос 0.02 пунктээр өссөн байна.

Хууль бус нөлөөллийг тогтоох 9 дэд үзүүлэлтээс 4 дэд үзүүлэлтийн үнэлгээ өссөн бөгөөд үүнд намын хэлхээ холбоог ашиглах хэлбэр 0.34 пункт, нутаг орны хэлхээ холбоог ашиглах хэлбэр 0.27 пункт, найз, танил талын хэлхээ холбоог ашиглах хэлбэр 0.26 пункт, садан төрлийн хэлхээ холбоог ашиглах хэлбэр 0.17 пунктээр өссөн нь хууль бус нөлөөллийн үнэлгээ сөрөг талдаа өөрчлөгдөхөд нөлөөлсөн байна.

Зураг 11. Хууль бус нөлөөллийн үнэлгээ

Дэд үзүүлэлт 3. УЛС ТӨРИЙН НАМ, БҮЛЭГЛЭЛ, УЛС ТӨР, БИЗНЕС, ГЭМТ ХЭРГИЙН БҮЛЭГЛЭЛҮҮДИЙН ХАРИЛЦАА ХАМААРАЛ

Төрийн өндөр албан тушаалтнууд, улс төрчид болон улс төрийн нам, бүлэглэл, гадаад дотоод бизнесийн бүлэглэл, гэмт бүлэглэлийн харилцаа хамаарлын үнэлгээ 3.44 гарч өнгөрсөн оноос 0.04 пунктээр өссөн байна.

Нийт 11 нөхцөл байдлын үзүүлэлтээс 5 үзүүлэлтийн үнэлгээ өссөн нь үнэлгээний түвшинд сөргөөр нөлөөлсөн байна. Тухалбал гаднын улс бизнесийн бүлэглэл Монголын улс төрийн нам /бүлэглэл/-ийг эрхшээлдээ оруулсан байдал 0.22 пункт, улс төрчид шүүгч болон хууль сахиулах байгууллагын албан тушаалтнуудтай хууль бус ашиг сонирхлоор нэгдсэн байдал 0.22 пункт, гаднын улс төрийн бүлэглэл Монголын улс төрийн нам /бүлэглэл/-тэй нэгдсэн байдал 0.18 пункт, улс төрийн нам /бүлэглэл/ гэмт бүлэглэлийг эрхшээлдээ оруулсан байдал 0.12 пунктээр өссөн байна. Судалгааны мэдээллээс үзвэл гаднын улс, бизнесийн бүлэглэлийн нөлөөлөл үйл ажиллагаанд хамгийн ихээр нөлөөлсөн гэж дүгнэж болохоор байна.

Хүснэгт 2. Нөхцөл байдлын үнэлгээ

№		2015 он	2016 он	Өөрчлөлт
1.	Улс төрчид бизнесийн бүлэглэлийг эрхшээлдээ оруулсан	3.39	3.61	0.22
2.	Бизнесийн бүлэглэл улс төрчдийг эрхшээлдээ оруулсан	3.87	4.05	0.18
3.	Улс төр, бизнесийн бүлэглэл нэгдсэн	3.93	4.23	0.30

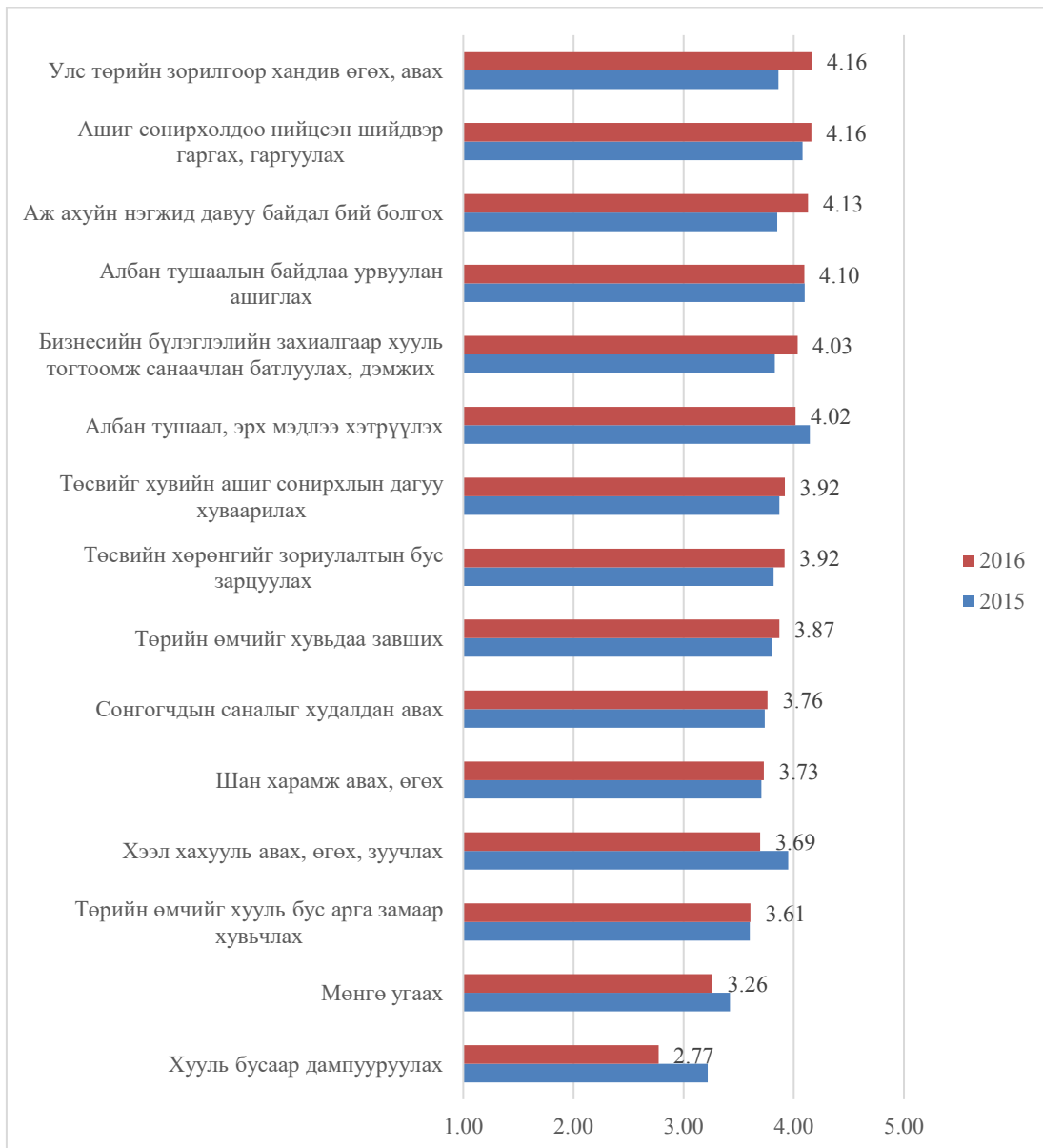
4.	Улс төрийн нам /бүлэглэл/ гэмт бүлэглэлийг эрхшээлдээ оруулсан	3.00	2.88	-0.12
5.	Гэмт бүлэглэл улс төрийн нам /бүлэглэл/-ийг эрхшээлдээ оруулсан	2.61	2.96	0.35
6.	Гадны улс төрийн бүлэглэл Монголын Улс төрийн нам /бүлэглэл/-ыг эрхшээлдээ оруулсан	2.90	2.88	-0.02
7.	Гадны улс бизнесийн бүлэглэл Монголын Улс төрийн нам /бүлэглэл/-ийг эрхшээлдээ оруулсан	3.15	2.93	-0.22
8.	Гадны улс төрийн бүлэглэл Монголын Улс төрийн нам /бүлэглэл/-тэй нэгдсэн	2.81	2.64	-0.18
9.	Гадны бизнесийн бүлэглэл Монголын Улс төрийн нам /бүлэглэл/-тэй нэгдсэн	3.13	3.00	-0.13
10.	Улс төрийн авлига нь илүү далд хэлбэрт шилжсэн	4.00	4.13	0.13
11.	Улс төрчид шүүгч болон хууль сахиулах байгууллагын албан тушаалтнуудтай хууль бус ашиг сонирхлоор нэгдсэн	3.88	3.67	-0.22

Дэд үзүүлэлт 4. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ХЭЛБЭР

Улс төрийн авлигын хэлбэрийн үнэлгээ 3.84 гарч өнгөрсөн оноос 0.02 пунктээр өссөн үнэлгээтэй байна.

Нийт 15 дэд үзүүлэлтийн 9 дэд үзүүлэлтэд дунджаар 0.01 пунктээр өссөн нь үнэлгээний түвшинд сөргөөр нөлөөлсөн байна. Үүнд улс төрийн зорилгоор хандив өгөх, авах байдал 0.30 пункт, аж ахуйн нэгжид давуу байдал бий болгох байдал 0.28 пункт, бизнесийн бүлэглэлийн захиалгаар хууль тогтоомж санаачлан батлуулах, дэмжих үйл ажиллагаа 0.21 пунктээр өссөн нь нөлөөлөх гол хүчин зүйл болжээ. Харин хууль бусаар дампууруулах хэлбэр 0.45 пунктээр буурсан нь хамгийн эерэг үзүүлэлт болжээ.

Зураг 12. Улс төрийн хүрээн дэх авлигын хэлбэр

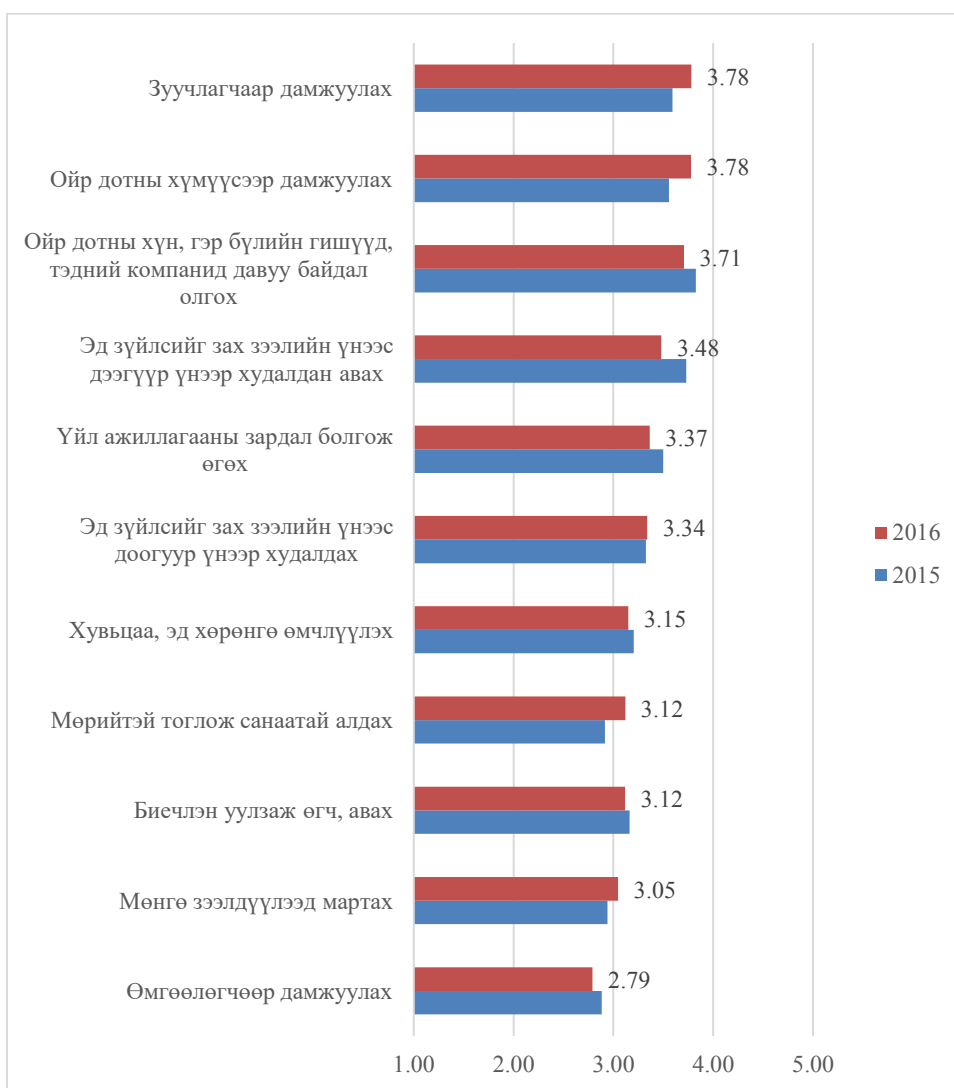

Дэд үзүүлэлт 5. УЛС ТӨРИЙН ХҮРЭЭН ДЭХ ХЭЭЛ ХАХУУЛЬ ӨГӨХ, АВАХ АРГА

Улс төрийн хүрээний хээл хахууль өгөх авах аргуудыг хэрэглэсэн байдлын үнэлгээ 3.37 гарч өмнөх оноос 0.01 пунктээр буурсан байна.

Нийт 11 түгээмэл үзүүлэлтийн 6 дэд үзүүлэлтийн үнэлгээ буурсан эерэг үзүүлэлттэй байгаа бол 5 дэд үзүүлэлтийн үнэлгээ өссөн сөрөг үнэлгээтэй гарчээ. 2016 онд эд зүйлсийг зах зээлийн үнээс дээгүүр үнээр худалдан авах байдал 0.25 пунктээр буурсан нь хамгийн эерэг үзүүлэлт байгаа бол ойр дотнын хүмүүсээр дамжуулах хэлбэр 0.22 пункт, мөрийтэй тоглож санаатай алдах хэлбэр 0.20 пунктээр өссөн хамгийн сөрөг үзүүлэлт болжээ.

Зураг 13. Улс төрийн хүрээнд хээл хахууль өгөх, авах аргуудын үнэлгээ

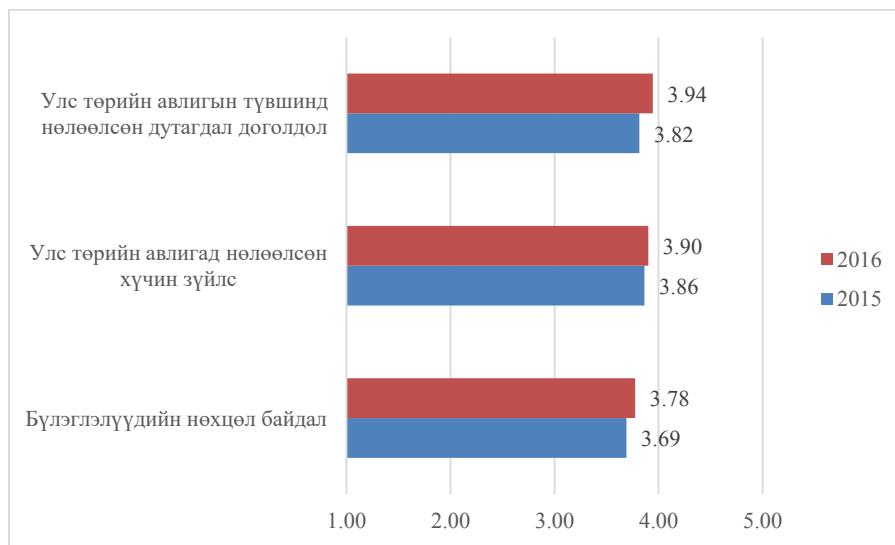

ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ 3. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ШАЛТГААН, НӨХЦӨЛ

Улс төрийн авлигын түвшний шалгуураас шалтгаан нөхцөлийн үзүүлэлт 2016 онд 3.89 гарч өнгөрсөн оноос 0.09 пунктээр нэмэгдсэн байна. Шалтгаан, нөхцөлийн үзүүлэлтийн өсөлтөд нөлөөлж буй хүчин зүйлийг тодруулах зорилгоор 3 дэд үзүүлэлтийн хүрээнд шинжилгээ хийж тодорхойлов.

Улс төрийн авлигын шалтгаан, нөхцөлийн үзүүлэлтээс бүлэглэлүүдийн нөхцөл байдал болон улс төрийн авлигын түвшинд нөлөөлсөн дутагдал доголдол, улс төрийн авлигад нөлөөлсөн хүчин зүйлсийн үзүүлэлт өссөн нь улс төрийн авлигын шалтгаан, нөхцөл сөрөг гарахад нөлөөлсөн байна.

Зураг 14. Шалтгаан, нөхцөл

Дэд үзүүлэлт 1. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГАД НӨЛӨӨЛСӨН ХҮЧИН ЗҮЙЛС

Улс төрийн авлигад нөлөөлсөн хүчин зүйлсийн үнэлгээ 3.81 гарч өнгөрсөн оноос 0.06 пунктээр буурсан байна.

Улс төрийн авлигын нөлөөллийг 11 дэд хүчин зүйлсээр хэмжсэн бөгөөд үүний 4 дэд хүчин зүйлсийн үнэлгээ буурсан эерэг үнэлгээтэй байгаа бол 7 дэд хүчин зүйлсийн үнэлгээ өссөн сөрөг дүн гарсан байна. 2016 оны байдлаар УИХ-ын хууль санаачлах, тогтоох, хэрэгжилтэд нь хяналт тавих үйл ажиллагаан дахь ашиг сонирхлын зөрчлийн үнэлгээ 1.01 пунктээр буурсан нь нийт үнэлгээнд хамгийн их нөлөөлсөн байна. Харин сонгуулийн санхүүжилтийн механизм 0.27 пункт, улс төрийн хүрээн дэх бизнес бүлэглэлүүдийн ашиг сонирхлын зөрчил 0.25 пункт, намын санхүүжилтийн механизм 0.20 пунктээр тус тус өссөн сөрөг үнэлгээтэй гарсан байна.

Хүснэгт 3. Улс төрийн авлигад нөлөөлсөн хүчин зүйлсийн үнэлгээ

№		2015 он	2016 он	Өөрчлөлт
1.	Сонгуулийн өнөөгийн тогтолцоо	3.68	3.72	0.04
2.	Сонгуулийн санхүүжилтийн механизм	3.90	4.17	0.27
3.	Намын санхүүжилтийн механизм	4.11	4.31	0.20
4.	Албан тушаалын томилгоо (нам дотор болон төрийн албанд)	4.33	4.48	0.15
5.	УИХ-ын хууль санаачлах, тогтоох, хэрэгжилтэд нь хяналт тавих үйл ажиллагаан дахь ашиг сонирхлын зөрчил	3.89	2.88	-1.01
6.	Засгийн газрын шийдвэр гаргах үйл ажиллагаан дахь ашиг сонирхлын зөрчил	3.95	4.02	0.07
7.	ИТХ-ын шийдвэр гаргах үйл ажиллагаан дахь ашиг сонирхлын зөрчил	3.66	3.71	0.05
8.	Улс төрийн хүрээн дэх бизнес бүлэглэлүүдийн ашиг сонирхлын зөрчил	3.85	4.10	0.25
9.	Хууль хяналтын байгууллагын шийдвэр гаргах үйл ажиллагаан дахь ашиг сонирхлын зөрчил	3.81	3.49	-0.32
10.	Хуулийн байгууллагын шийдвэр гаргах үйл явц	3.76	3.45	-0.32
11.	Төрийн байгууллагын үйл ажиллагааны зохион байгуулалт	3.50	3.45	-0.05

Дэд үзүүлэлт 2. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ТҮВШИНД НӨЛӨӨЛЖ БУЙ ТӨРИЙН АЛБАН ДАХЬ ДУТАГДАЛ, ДОГОЛДОЛ

Улс төрийн авлигад төрийн үйл ажиллагааны нөлөөллийн үнэлгээ 3.94 гарч өнгөрсөн оноос 0.13 пунктээр өссөн үнэлгээтэй гарсан байна.

Төрийн үйл ажиллагааны дутагдал, доголдлыг 12 дэд үзүүлэлтэд хамааруулж хэмжсэн бөгөөд үүний 11 дэд үзүүлэлтийн үнэлгээ өсөлттэй буюу сөрөг гарчээ. Шинжээчдийн онцолж байгаагаар хуулийн хэрэгжилтэд тавих хяналт сул, төсвийн хөрөнгийн төлөвлөлт, зарцуулалтад тавих хяналт сул, албан тушаалтны үзэмжээр асуудлыг шийдвэрлэх боломж, төрийн албан хаагчийн ур чадвар дутмаг гэх зэрэг үзүүлэлтийг нэрлэсэн нь дунджаар 0.17 пунктээр өссөн байна.

Хүснэгт 4. Улс төрийн авлигын түвшинд нөлөөлж буй төрийн албан дахь дутагдал, доголдол

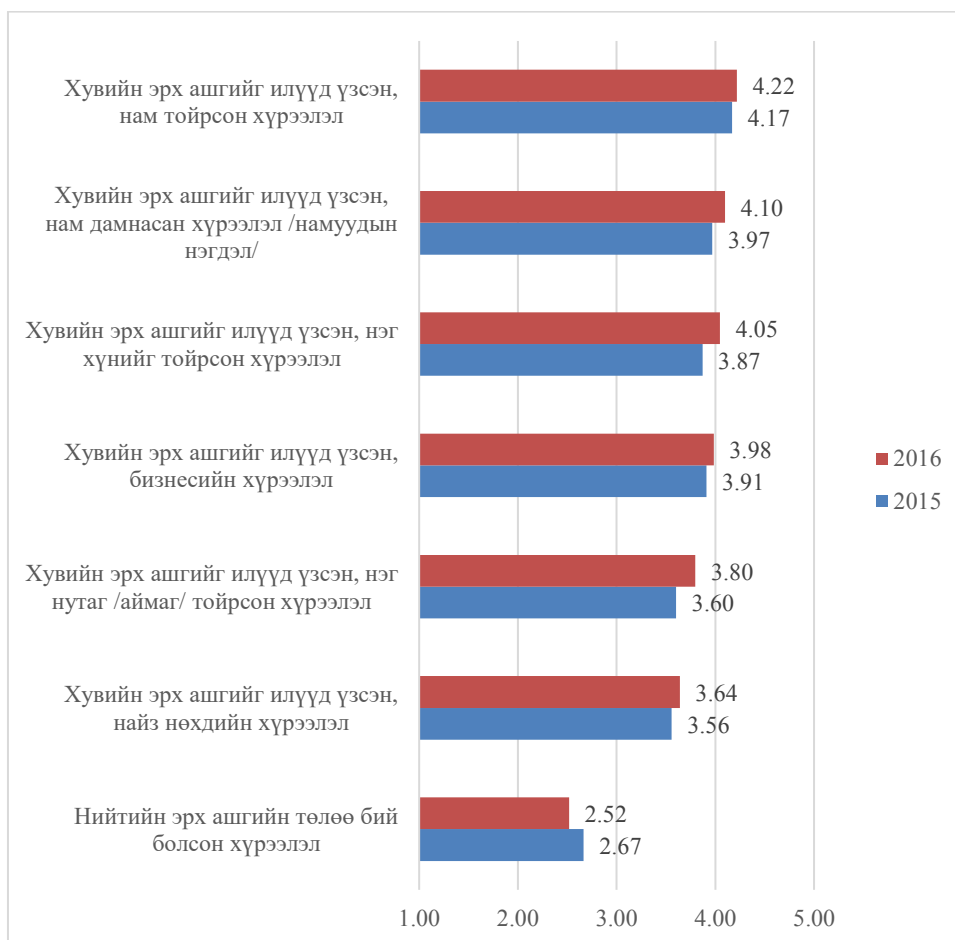
№		2015 он	2016 он	Өөрчлөлт
1.	Хүнд суртал	3.98	4.02	0.04
2.	Олон шат дамжлага, давхардал, хийдэл	4.02	4.09	0.07
3.	Төрийн үйлчилгээний хүртээмж муу	3.75	3.69	-0.06
4.	Мэдээлэл нээлттэй, ил тод бус	3.75	3.83	0.08
5.	Шийдвэр гаргах ажиллагааны ил тод байдал дутмаг	3.88	3.94	0.06
6.	Албан тушаалтны үзэмжээр асуудлыг шийдвэрлэх боломж	3.83	4.02	0.19
7.	Хууль, журам зөрчсөн албан тушаалтанд хариуцлага хүлээлгэдэггүй байдал	3.80	4.17	0.37
8.	Хуулийн хэрэгжилтэд тавих хяналт сул	3.78	4.08	0.28
9.	Төсвийн хөрөнгийн төлөвлөлт, зарцуулалтад тавих хяналт сул	3.75	4.03	0.29
10.	Албан хаагчийн цалин, орон сууц, нийгмийн баталгаа хангалтгүй	3.73	3.84	0.11
11.	Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн доголдол	3.89	3.89	0.00
12.	Төрийн албан хаагчийн ур чадвар дутмаг	3.62	3.74	0.12

Дэд үзүүлэлт 3. УЛС ТӨРИЙН ХҮРЭЭН ДЭХ ХҮРЭЭЛЛҮҮДИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

Улс төрийн хүрээн дэх тодорхой ашиг сонирхолд хөтлөгдсөн хүрээллийн нөхцөл байдлын үнэлгээ 3.78 гарч өнгөрсөн оноос 0.08 пунктээр өссөн байна.

Нийт 7 дэд үзүүлэлтээс 6 дэд үзүүлэлтийн үнэлгээ өссөн дүнтэй гарчээ. Хувийн эрх ашгийг илүүд үзсэн, нэг хүнийг тойрсон хүрээлэл, хувийн эрх ашгийг илүүд үзсэн, нэг нутаг /аймаг/ тойрсон хүрээллийн нөлөөллийг их байсан гэж үзэж байгаа бол нийтийн эрх ашгийн төлөө бий болсон хүрээллийн үзүүлэлт буурсан үнэлгээтэй байна.

Зураг 15. Улс төрийн хүрээн дэх хүрээллүүдийн нөхцөл байдал

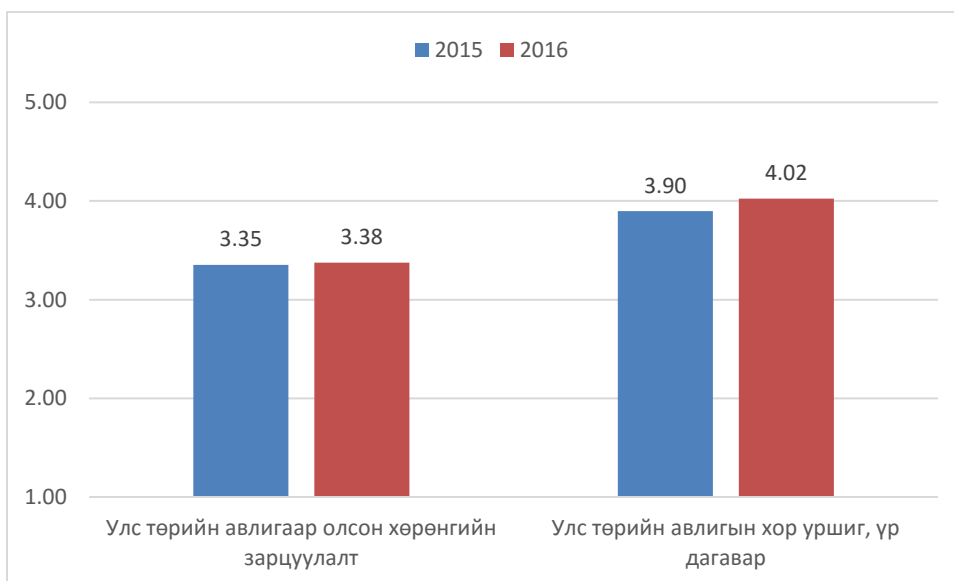

ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ 4. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ХОР УРШИГ, ҮР ДАГАВАР

Улс төрийн авлигын түвшний шалгуураас авлигын хор уршиг, үр дагаврын үзүүлэлт 2016 онд 3.69 гарч өнгөрсөн оноос 0.05 пунктээр нэмэгдсэн байна.

Хор уршиг, үр дагаврын үзүүлэлтийн өсөлтөд нөлөөлж буй хүчин зүйлийг тодруулах зорилгоор 2 дэд үзүүлэлтийн хүрээнд шинжилгээ хийж тодорхойлов. Улс төрийн авлигын хор уршиг, үр дагавар болон улс төрийн авлигаар олсон хөрөнгийн зарцуулалтын үзүүлэлт өссөн нь улс төрийн авлигын хор уршиг, үр дагаврын нөхцөл сөрөг гарахад нөлөөлсөн байна.

Зураг 16. Улс төрийн авлигын хор уршиг, үр дагавар

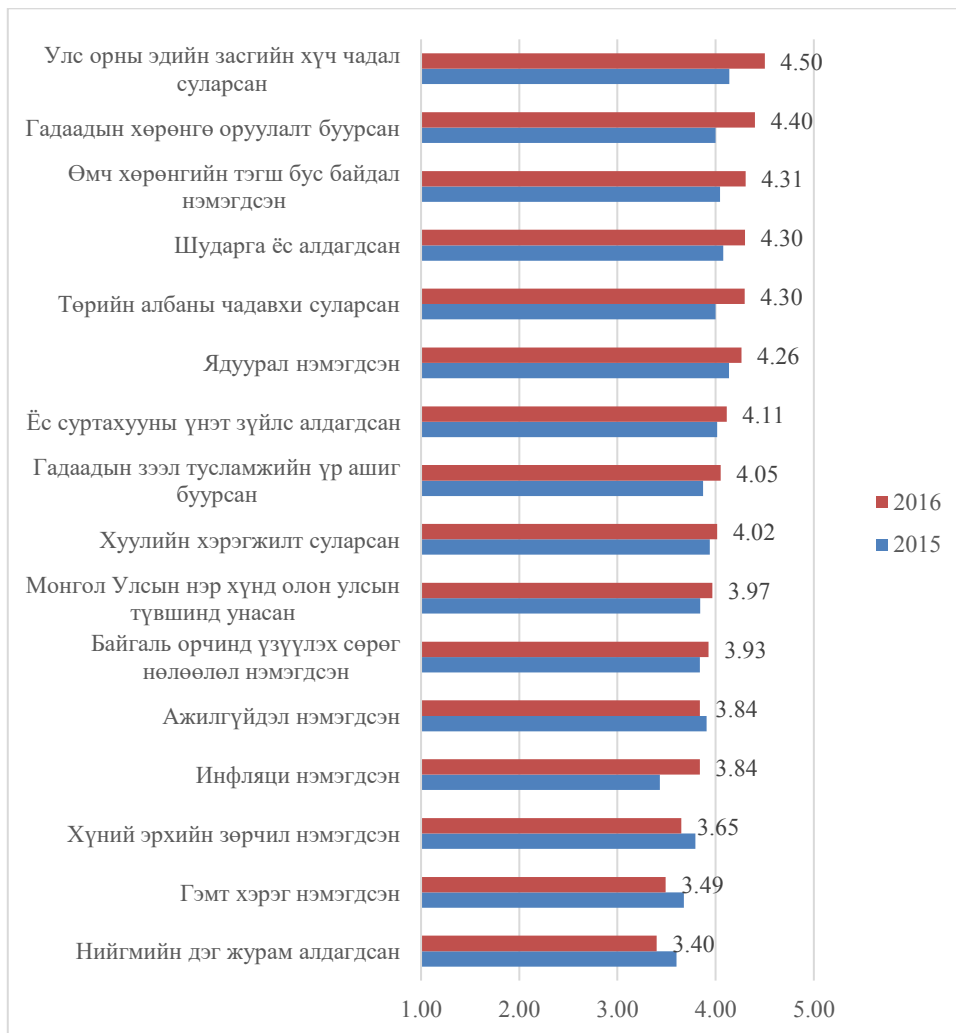

Дэд үзүүлэлт 1. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГЫН ХОР УРШИГ

Улс төрийн авлигын хор уршгийн үзүүлэлтийн үнэлгээ 4.02 болж өнгөрсөн оноос 0.13 пунктээр нэмэгдсэн байна.

Нийт 16 дэд үзүүлэлтээс 12 дэд үзүүлэлтийн үнэлгээ дунджаар 0.04 пунктээр нэмэгдсэн нь улс төрийн авлигын хор уршгийн үзүүлэлтийн үнэлгээ сөрөг дүнтэй гарахад нөлөөлсөн байна. Тухайлбал инфляц нэмэгдэхэд нөлөөлсөн байдал 0.41 пункт, гадаадын хөрөнгө оруулалт буурахад нөлөөлсөн байдал 0.40 пункт, улс орны эдийн засгийн хүч чадал сулрахад нөлөөлсөн байдал 0.36 пункт, төрийн албаны чадавх сулрахад нөлөөлсөн байдал 0.30 пунктээр тус тус өссөнийг шинжээчид онцолж байна.

Зураг 17. Улс төрийн хүрээний авлигын улмаас учирсан хор уршиг, сөрөг үр дагаврын түвшин

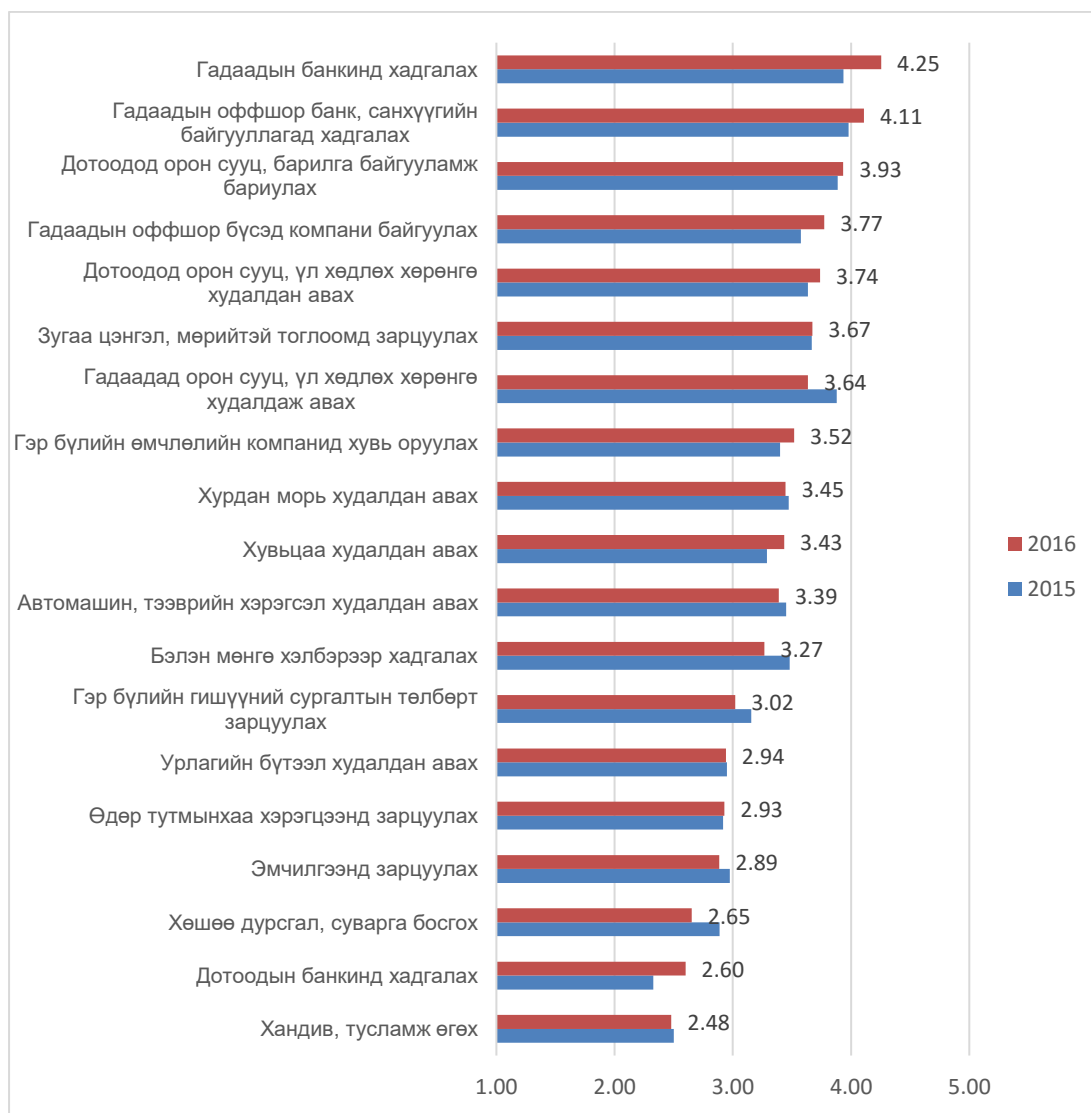

Дэд үзүүлэлт 2. УЛС ТӨРИЙН АВЛИГААР ОЛСОН ХӨРӨНГИЙН ЗАРЦУУЛАЛТ

Улс төрийн авлигаар олсон хөрөнгийн зарцуулалтын үнэлгээ 3.38 гарсан нь өнгөрсөн оноос 0.02 пунктээр өссөн байна.

Уг үзүүлэлтэд хамаарах 19 дэд үзүүлэлтийн 10 дэд үзүүлэлтийн үнэлгээ өссөн байна. Үүнээс гадаадын банканд хадгалах болон гадаадын оффшор банк, санхүүгийн байгууллагад хадгалах байдлыг гэж шинжээчид хамгийн их гэж үзжээ. Тухайлбал гадаадын банканд хадгалах байдал 0.32 пункт, гадаадын оффшор бүсэд компани байгуулах байдал 0.20 пункт, гадаадын оффшор банк, санхүүгийн байгууллагад хадгалах байдал 0.13 пункт, хувьцаа худалдан авах байдал 0.15 пункт, дотоодод орон сууц, үл хөдлөх хөрөнгө худалдан авах байдал 0.10 пунктээр өссөн нь улс төрийн авлигаар олсон хөрөнгийн зарцуулалтын үнэлгээ сөрөг дүнтэй гарахад хамгийн ихээр нөлөөлсөн гэж шинжээчид үзсэн байна.

Зураг 18. Улс төрийн авлигаар олсон хөрөнгийн зарцуулалт

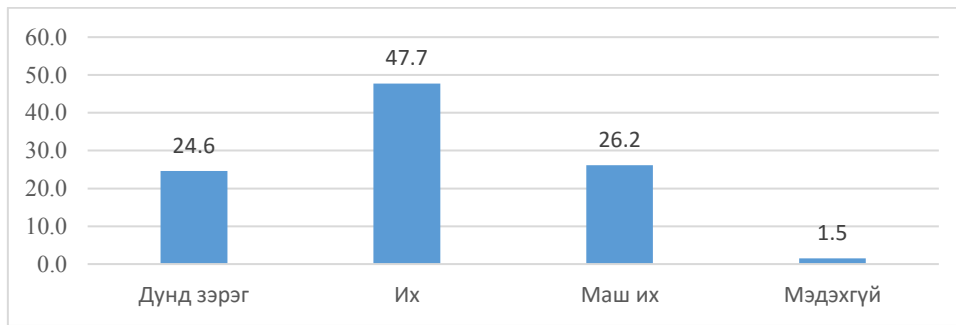
2. БУСАД ҮЗҮҮЛЭЛТ

Дэд бүлгийн энэхүү хүрээнд улс төрийн авлигын үндсэн үнэлгээнээс гаднах бусад үзүүлэлтүүдийн байдлаар авлигын ерөнхий ойлголт, төсөөллийг гаргаж ирэхийг зорьсон юм.

АВЛИГЫН ТҮВШИН

Судалгаанд оролцсон нийт шинжээчдийн 47.7 хувь нь Монгол Улсад авлига их байна гэж үнэлсэн бол 26.2 хувь нь маш их гэж үзжээ. Судалгааны мэдээллээс дүгнэвэл арван шинжээч тутмын долоо нь Монгол Улсад авлига сүүлийн нэг жилийн хугацаанд түгээмэл байсан гэж үнэлсэн байна.

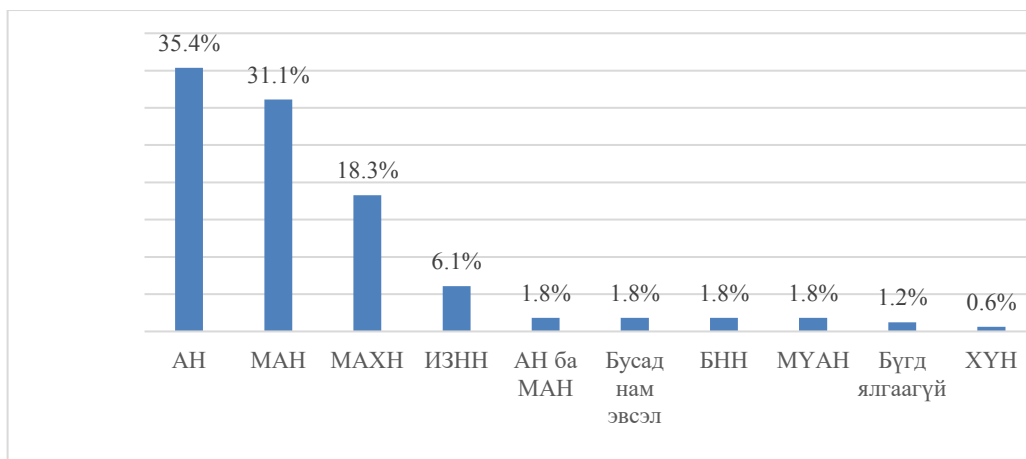
Зураг 19. Монгол Улс дахь авлигын түвшин

УЛС ТӨРИЙН НАМУУДЫН АВЛИГАД АВТСАН БАЙДАЛ

Судалгаанд оролцсон шинжээчдийн үнэлгээгээр 2016 онд улс төрийн намуудын авлигад автсан байдлыг тус бүрд нь тооцож үзвэл АН 35.4 хувь, МАН 31.1 хувь, МАХН 18.3 хувь, ИЗНН 6.1 хувьтай эхний дөрвөн байрт жагсаж байна. Судалгааны мэдээллээс дүгнэвэл хамгийн их авлигад автсан намаар АН болон МАН-ыг тус тус нэрлэсэн байна.

Зураг 20. Монгол Улс дахь улс төрийн намуудын авлигад автсан байдал

АВЛИГЫН ХҮРЭЭНИЙ ТҮГЭЭМЭЛ БАЙДАЛ

Монгол Улсын авлигын ерөнхий хандлагын зэрэгцээ цар хүрээгээр нь тодорхойлохыг зорьсон юм. Улс орны авлига ямар түвшинд байгаа нь цар хүрээний тархацтай шууд холбоотой юм. Нийт 11 дэд хүрээнээс улс төрийн нам 4.33 пункт, засгийн газар 4.05 пунктаар авлигын тархалтын үзүүлэлт хамгийн өндөр байгаа бол төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшлийн хүрээнд харьцангуй бага пункттэй гарчээ. Шинжээчдийн үнэлгээнээс үзвэл төрийн дээд шатны байгууллага болон улс төрийн намын хүрээнд авлига илүү түгээмэл байсан гэж дүгнэж болохоор байна.

Хүснэгт 5. Сүүлийн нэг жилийн хугацаан дахь авлигын нөхцөл байдал

	Огт үгүй	Бага зэрэг	Дунд зэрэг	Их	Маш их
1. Төрийн бус байгууллага	25.9	53.7	11.1	7.4	1.9
2. Хувийн хэвшил	7.1	42.9	30.4	12.5	7.1
3. Нутгийн өөрөө удирдах ёсны байгууллага	1.9	13.2	45.3	32.1	7.5
4. Хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл	1.8	22.8	22.8	33.3	19.3
5. Шүүх	3.4	13.8	27.6	36.2	19.0
6. Улс төрийн нам	1.7	1.7	8.3	38.3	50.0
7. Улсын их хурал	3.3	5.0	30.0	40.0	21.7
8. Төрийн болон орон нутгийн өмчит, төрийн өмчийн болон орон нутгийн өмчийн оролцоотой аж ахуйн нэгж	-	7.7	28.8	44.2	19.2
9. Засгийн газар		4.8	17.5	46.0	31.7
10. Прокурор	1.9	9.3	29.6	48.1	11.1
11. Орон нутгийн төрийн захиргааны удирдлага	1.7	10.3	25.9	48.3	13.8

АВЛИГЫН ТҮВШИНД НӨЛӨӨЛСӨН ГОЛ ХҮЧИН ЗҮЙЛС

Шинжээчид Монгол Улсын авлигын түвшинд нөлөөлж байгаа олон хүчин зүйлсийг нэрлэж байгаа ч үүнээс сонгууль, улс төрийн тогтворгүй байдал, албан тушаалын наймаа, төрийн алдаатай бодлого зэргийг тус тус онцолж байна.

Хүснэгт 6. Монгол Улсын авлигын ерөнхий түвшинд нөлөөлсөн гол нөхцөл байдал

№		Хариултын хувь	Тохиолдлын хувь
1.	Танил тал харж албан тушаалд томилдог.	1.1	1.6
2.	Үлгэр дууриалал үзүүлэх улс төрчид, спортынхон, бөхчүүд шударга бус байснаас олон нийтийн сэтгэл зүйд нөлөөлсөн.	1.1	1.6
3.	Авлигын хэргүүдээс болж улам доошилсон.	1.1	1.6
4.	АТГ-ын соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагаа сайжирсан, ил тод явуулж байна.	1.1	1.6
5.	Мөнгөтэй болох үл хөдлөх хөрөнгөтэй болох	1.1	1.6
6.	Танил талын хүмүүсээр буюу итгэлтэй хүмүүсээр хүрээлүүлэл бүрдүүлдэг болсон.	1.1	1.6
7.	Хэвлэлийн эрх чөлөө, эрэн сурвалжлах сэтгүүл зүйг хаалттай гэрээ хийж санхүүжүүлэн дуугүй болгосон байдал хамгийн их нөлөөлсөн.	1.1	1.6
8.	Цалин тэтгэмжийн хангалтгүй байдал болон гарааны тэгш бус байдлыг бий болгож буй хууль, дүрмүүд.	1.1	1.6
9.	Эрдэнэтийн хувьчлалын асуудал.	1.1	1.6
10.	Хууль журмын талаарх мэдлэг дутмаг.	1.1	1.6
11.	Ажлын хариуцлага ёс зүй, шударга бус байдал газар авсантай холбоотой.	2.2	3.2
12.	Төсөв бондын мөнгийг хууль бусаар ашиглах, завших явдал улаан цайм болсон. Үүнд тавих хяналт хангалтгүй байсантай холбоотой.	2.2	3.2

13.	Албан тушаалтны цалин бага, авч байгаа цалин нь хүрэлцээгүйд байгаа.	2.2	3.2
14.	Тусгай зөвшөөрөл олгох, цуцлах үйл ажиллагаа авлигын түвшинд ихээхэн нөлөөлсөн.	2.2	3.2
15.	Шилэн данс, мэдээллийн ил тодын тухай хууль хэрэгжиж буй байдал. Цахим орчин дахь иргэдийн хяналт эрс нэмэгдсэн.	2.2	3.2
16.	Хувийн хэвшилд төр их хутгалдсанаас, хувийн эрх ашиг давамгайлснаас.	2.2	3.2
17.	Хуулийн хэрэгжилт сул байдал зохих хэмжээгээр нөлөөлж байна.	3.4	4.8
18.	Авлига өгсөн авсан хүмүүс, байгууллагад тодорхой шийтгэл оноодоггүй. Авилгад өршөөгдөж байгаа нь нийгэм дэх шударга ёсны үнэ цэнэ байхгүй болоход нөлөөлж байна.	3.4	4.8
19.	Хувь хүний ухамсаргүй үйлдэл. Ёс зүйн доголдол, хангалттай шийтгэх тогтолцоогүй байдал.	3.4	4.8
20.	Ашиг сонирхлын зөрчил, ил тод бус байдал, хууль хэрэгждэггүй байдал, төрийн албаны хүнд суртал.	6.7	9.5
21.	Улс төрийн нам, бизнесийн олигарх бүлэглэлүүдийн ашиг сонирхол төрд гарсан. Өндөр түвшний авилга газар авсан байдал.	6.7	9.5
22.	Төрийн алдаатай бодлого нь нийгэм эдийн засгийн байдалд сөргөөр нөлөөлж байгаагаас ажилгүйдэл, томоохон хөрөнгө оруулалт зогссон.	11.2	15.9
23.	Албан тушаалын наймаа нэлээдгүй байгаа. Албан тушаалд томилох УИХ-ын гишүүдийн оролцоо маш их байна. Төрийн ямар ч албанд цэвэр өрсөлдөөний зарчмаар орох боломж байхгүй	15.7	22.2
24.	Сонгууль, Улс төрийн тогтворгүй байдал,	24.7	34.9
Нийт		100.0	141.3

БИЗНЕС ЭРХЛЭГЧДИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЯВЦАД ЗАРЦУУЛЖ БУЙ АВЛИГЫН ХЭМЖЭЭ

Бизнес эрхлэгчдийн үйл ажиллагааны явцад өгч буй авлигын үнэлгээг дундаж үзүүлэлт болон хариултын хувиар тооцож үзвэл тендерт шалгаруулалтад ялахад, тусгай зөвшөөрөл авахад үйл явцад, төсөл хөтөлбөрт хамрагдахад илүү өндөр авлига өгдөг гэжээ.

Хүснэгт 7. Бизнес эрхлэгчдээс авлигад зарцуулсан мөнгөний хэмжээ

	5 хүртэлх хувь	6-10 хувь	11-15 хувь	16-20 хувь	21 дээш хувь
1. Төсөл хөтөлбөрт хамрагдах	25.0	29.2	15.6	16.7	14.6
2. Тендерт шалгаруулалтад ялахад	11.1	24.1	25.9	16.7	22.2
3. Зээл авахад	21.6	41.2	21.6	11.8	3.9
4. Өр төлбөр барагдуулах, иргэний нэхэмжлэл шийдвэрлүүлэхэд	28.6	38.1	16.7	11.9	4.8
5. Татвараас чөлөөлүүлэх, буруулахад	25.6	32.6	23.3	9.3	9.3
6. Хяналт шалгалтаар зөрчил дутагдалгүй гарахад	21.7	32.6	21.7	17.4	6.5
7. Тусгай зөвшөөрөл авахад	17.6	19.6	25.5	25.5	11.8

8.	Бараа ажил, үйлчилгээ хүлээлгэн өгөхөд	21.4	33.3	21.4	19.0	4.8
9.	Гадаадаас ажиллах хүч авахад	34.3	20.0	20.0	20.0	5.7

Хээл хахуульд өгч буй мөнгөн дүнг дундаж үзүүлэлт болон хариултын хувиар тооцож үзвэл ашиг сонирхолдоо нийцүүлсэн хууль тогтоомж, шийдвэр гаргуулахад, шүүхэд хэргийг хэрэгсэхгүй болгоход, тусгай зөвшөөрөл авахад зэрэгт хамгийн их өгдөг гэж шинжээчид хариулжээ.

ХЭЭЛ ХАХУУЛЬД ЗАРЦУУЛСАН МӨНГӨНИЙ ХЭМЖЭЭ

Хүснэгт 8. Бизнес эрхлэгчдээс авлигад зарцуулсан мөнгөний хэмжээ /зорилгоор/, сая төгрөгөөр

		1 сая хүртэл	1-5 сая	5-10 сая	10-20 сая	20-50 сая	50 саяас их
1.	Ажил, албан тушаалд ороход	4.3	37.0	21.7	15.2	4.3	17.4
2.	Тусгай зөвшөөрөл авахад	2.0	18.4	26.5	22.4	6.1	24.5
3.	Ашиг сонирхолдоо нийцүүлсэн хууль тогтоомж, шийдвэр гаргуулахад	10.0	-	2.5	17.5	22.5	47.5
4.	Шүүхэд хэргийг хэрэгсэхгүй болгоход	2.9	8.8	20.6	20.6	32.4	14.7
5.	Хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах шатанд хэргийг хэрэгсэхгүй болгоход	2.4	29.3	22.0	19.5	14.6	12.2
6.	Эрүүгийн хэрэг үүсгэхэд	17.1	17.1	25.7	22.9	5.7	11.4
7.	Гэмт хэрэг зөрчлийг нуун дарагдуулахад	17.2	17.1	17.2	17.1	14.3	17.1
8.	Хуурамч бичиг баримт үйлдэхэд	18.8	28.1	28.1	9.4	6.3	9.4

ДЭЭД ТҮВШНИЙ АВЛИГАТАЙ ТЭМЦЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

Шинжээчид улс төрийн хүрэн дэх авлигыг бууруулахад олон төрлийн арга хэмжээ шаардлагатай гэж үзсэн бөгөөд үүнээс ур чадварт үндэслэн томилгоо хийх тогтолцоог бүрдүүлэх, улс төрийн намын үйл ажиллагааны ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх, улс төрчдийн авлигатай тэмцэх хүсэл зоригийг нэмэгдүүлэх үйл ажиллагаа зэргийг илүүтэй онцолж байна.

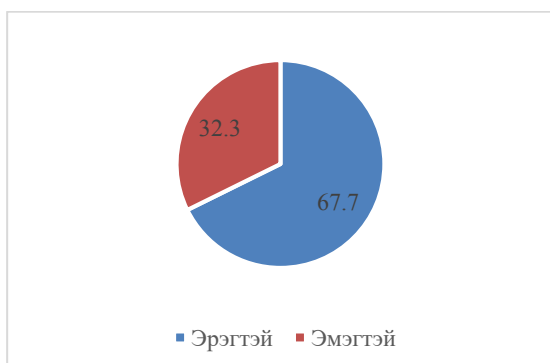
Зураг 21. Авлигыг бууруулахад шаардлагатай арга хэмжээ

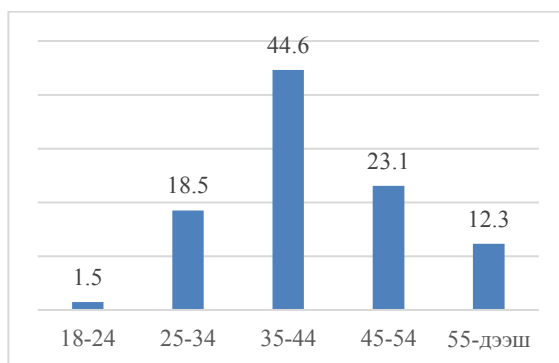
3. ШИНЖЭЭЧДИЙН ТАЛААРХ ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Судалгаанд оролцсон шинжээчдийг хүн ам зүйн байдлаар авч үзвэл 67.7 хувь нь эрэгтэй, 32.3 хувь нь эмэгтэй байна. Харин насны бүтцийн хувьд 35-44 насныхан 44.6 хувийг эзэлж байгаа бол 45-54 насныхан 23.1 хувьтай хамрагдсан байна.

Зураг 22. Шинжээчдийн хүйс

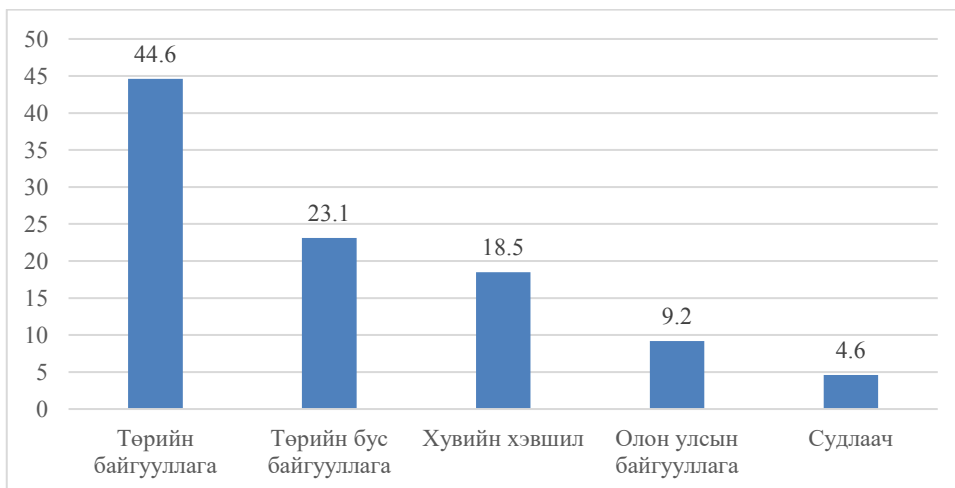

Зураг 23. Шинжээчдийн нас

Төрийн байгууллагад ажиллагсад 44.6 хувь, төрийн бус байгууллагад ажиллагсад 23.1 хувь, хувийн хэвшилд ажиллагсад 18.5 хувьтай, олон улсын байгууллагад ажиллагсад 9.2 хувь, судлаачид 4.6 хувьтай байна.

Зураг 24. Шинжээчдийн ажиллаж буй салбар

ДҮГНЭЛТ

Монгол Улсын улс төр, хууль хяналтын байгууллагын хүрээн дэх авлигын түвшин 2016 онд өнгөрсөн оны буюу 2015 оны үзүүлэлттэй адил дүнтэй гарлаа. Улс төрийн авлигын түвшин буураагүй байгаа нь Монгол Улсад авлига түгээмэл тархалттай хэвээр байгааг илтгэж байна.

Авлигын цар хүрээ буурч, авлигын илрэн гарч буй хэлбэр өөрчлөгдөөгүй байгаа ч авлигад нөлөөлж буй шалтгаан, нөхцөл болон учруулж буй хор уршиг зэрэг үр дагавар нэмэгдсэн байна.

Намын болон сонгуулийн санхүүжилтийн механизм, улс төрийн хүрээн дэх бизнес бүлэглэлүүдийн ашиг сонирхлын зөрчил зэрэг нь улс төрийн авлигад нөлөөлсөн гол шалтгаан нөхцөл болсон байна. Монгол Улсын Их Хурлын ээлжит сонгууль болж өнгөрсөнтэй холбоотойгоор сонгуулийн үйл явцад гарч буй хууль бус үйлдэл, эрх мэдлийн төлөөх тэмцэл нь улс төрийн авлигад нөлөөлөх гол хүчин зүйлс болсныг шинжээчид онцолжээ. Түүнчлэн хууль, журам зөрчсөн албан тушаалтанд хариуцлага хүлээлгэдэггүй байдал, олон шат дамжлага, давхардал, хийдэл, хуулийн хэрэгжилтэд тавих хяналт сул зэрэг нь төрийн албаны үйл ажиллагааны дутагдал бөгөөд авлигыг нөхцөлдүүлэгч бас нэгэн шалтгаан юм.

Улс төрийн хүрээний авлигын хор уршиг нь улс орныг бүхэлд нь хамарсан нийгэм, эдийн засгийн олон сөрөг үзэгдлийг үүсгэх шалтгаан болж байгаа юм. Тухайлбал улс орны эдийн засгийн хүч чадал суларсан, гадаадын хөрөнгө оруулалт буурсан, өмч хөрөнгийн тэгш биш байдал нэмэгдсэн, шударга ёс алдагдсан зэрэгт авлигын хор уршиг, үр дагавар ихээхэн нөлөөлжээ.

Улс төрчид төрийн өндөр албан тушаалтнууд авлигын замаар олсон хөрөнгөө гадаадын банканд хадгалах, гадаадын оффшор бүсэд компани байгуулах, гадаадын оффшор банк, санхүүгийн байгууллагад хадгалах зэрэг олон замаар зарцуулдаг гэж шинжээчид үзэж байгаа нь улс төрийн хүрээний авлига улам нарийн зохион байгуулалттай далд хэлбэр үүсгэх нөхцөл нь болсон гэж дүгнэж болохоор байна.

Улс төрийн хүрээн дэх авлигыг бууруулахад олон төрлийн арга хэмжээ шаардлагатай гэж үзсэн бөгөөд үүнээс ур чадварт үндэслэн томилгоо хийх тогтолцоог бүрдүүлэх, улс төрийн намын үйл ажиллагааны ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх, улс төрчдийн авлигатай тэмцэх хүсэл зоригийг нэмэгдүүлэх зэргийг шинжээчид тус тус онцолж байна.

АВЛИГАТАЙ ТЭМЦЭХ ГАЗАР

**ШУДАРГА БАЙДЛЫН
ҮНЭЛГЭЭ-2016**

ШУДАРГА БАЙДЛЫН ҮНЭЛГЭЭ-2016

ХУРААНГУЙ

Авлигатай тэмцэх газар нь Авлигын эсрэг хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.1.3-т заасны дагуу “авлигын хэлбэр, цар хүрээ, шалтгааныг 2 жилд нэгээс доошгүй удаа судлан авлигын индексийг гаргаж олон нийтэд мэдээлэх”; мөн хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.1.7-д заасны дагуу “төрийн үйлчилгээ авсан иргэд, байгууллагын судалгаанд тулгуурлан төрийн байгууллагын шударга байдлын түвшинд 2 жил тутамд үнэлгээ гаргаж, олон нийтэд мэдээлэх” чиг үүргийг тус тус хэрэгжүүлдэг.

Эдгээр чиг үүргийг хэрэгжүүлэх зорилгоор “Авлигын индекс тооцох аргачлал”-ыг Авлигатай тэмцэх газрын дарга болон Үндэсний статистикийн хорооны даргын 2009 оны 6 дугаар сарын 23-ны өдрийн 76/(06/69) тоот хамтарсан тушаалаар, “Төрийн байгууллагын шударга байдлын түвшинг үнэлэх аргачлал”-ыг Авлигатай тэмцэх газрын даргын 2010 оны 6 дугаар сарын 16-ны өдрийн 59 дугаар тушаалаар тус тус батлан эдгээр аргачлалын дагуу Авлигын индексийг 2009, 2011, 2013 онд, Төрийн байгууллагын шударга байдлын түвшинг 2010, 2012, 2014 онуудад тооцож, олон нийтэд мэдээлж байсан билээ.

Авлигын индексийг тооцох, төрийн байгууллагын шударга байдлын түвшинг үнэлэх явцад арга зүйгээ улам бүр боловсронгуй болгох, энэ чиглэлээр олон улсын түвшинд гарсан шинэлэг арга зүй, ололт амжилтыг тусгах шаардлага зүй ёсоор тавигдсан юм. Энэхүү шаардлагын дагуу дээрх хоёр судалгааг нэгтгэн бусад улс орны тэргүүн туршлагад үндэслэн “Шударга байдлын үнэлгээний аргачлал”-ыг Авлигатай тэмцэх газрын даргын 2015 оны А/129 дугаар тушаалаар батлуулсан билээ. Уг аргачлалын дагуу 2015, 2016 онд шударга байдлын үнэлгээг тооцон гаргаад байна. Авлигын индекс, төрийн байгууллагын шударга байдлын түвшний үнэлгээг нэг удаагийн судалгаагаар хамт тооцох нөхцөл бүрдсэн, нөгөө талаас цаг хугацаа, хөрөнгө хэмнэх ихээхэн ач холбогдолтой болсон.

Мөн Засгийн газрын 2013 оны 322 дугаар тогтоолын нэгдүгээр хавсралтаар баталсан “Захиргааны байгууллагын хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний нийтлэг журам”-д зааснаар Авлигатай тэмцэх газраас гаргасан “Байгууллагын шударга байдлын түвшингийн үнэлгээ” нь төрийн захиргааны байгууллагын үнэлгээний шалгуур үзүүлэлт болдог байсан. Дээрх журмыг Засгийн газрын 2017 оны 89 дүгээр тогтоолоор “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт, захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам” болгон шинэчлэн баталсан бөгөөд уг журмын 9.9-д “Авлигатай тэмцэх газраас гаргасан шударга байдлын түвшингийн үнэлгээ нь захиргааны байгууллагын үнэлгээний нэг үзүүлэлт болно” гэж заасан байдаг.

Шударга байдлын үнэлгээ (ШБҮ) нь тухайн байгууллагын гадаад шударга байдлын үнэлгээ (үйлчилгээ авсан иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагын төлөөллийн үнэлгээ), дотоод шударга байдлын үнэлгээ (төрийн үйлчилгээг хүргэсэн төрийн албан хаагчдын үнэлгээ), бодлогод оролцогчдын үнэлгээ (шинжээчдийн үнэлгээ) гэсэн гурван дэд үнэлгээнээс бүрдсэн үнэлгээ юм.

Үнэлгээг 0-100 хүртэл оноогоор тооцох бөгөөд утга нь 100-тай тэнцүү бол шударга байдлын дээд түвшинг илэрхийлнэ. ШБҮ-нд 2015 онд 62, 2016 онд 60 байгууллага (яам, агентлаг, аймаг, нийслэлийн ЗДТГ)-ыг хамруулаад байна.

ШБҮ-ний 2016 оны судалгаанд нийтдээ 4900 нэгж (Гадаад шударга байдлын үнэлгээнд 2890 иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын төлөөлөл, Дотоод шударга байдлын үнэлгээнд 1410 төрийн албан хаагч, Бодлогод оролцогчдын үнэлгээнд 620

шинжээч)-ийг хамруулсан болно.

Төрийн байгууллагууд ШБҮ-ээр 100 онооноос 2016 онд дунджаар 69.7 оноо авсан нь өмнөх оныхоос 4.2 пунктээр буурсан байна. ШБҮ-ний дундаж оноо өмнөх оныхоос буурсан нь тухайн төрийн байгууллагаас үйлчилгээ авсан иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллагын өгсөн үнэлгээ 6.5 пунктээр, шинжээчдийн үнэлгээ 5.0 пунктээр, тухайн төрийн албан хаагчдын өгсөн үнэлгээ 1.0 пунктээр тус тус буурсантай холбоотой юм.

Цаашид төрийн байгууллагууд удирдлагын авлигатай тэмцэх хүсэл эрмэлзэлийг нэмэгдүүлэх, хүний нөөцийн бодлогын ил тод, шударга байдлыг хангах, авлигын эсрэг үйл ажиллагааныхаа талаар олон нийтэд сурталчлах, ил тод, хариуцлагатай байдлыг нэмэгдүүлэх, авлигын эсрэг “шүгэл үлээх” механизмыг дэмжих зэрэг үйл ажиллагаанд анхаарал хандуулж, тодорхой үйл ажиллагаа явуулах шаардлагатай байна.

ШБҮ-НИЙ АРГАЧЛАЛ, АРГА ЗҮЙ

Авлигатай тэмцэх газрын даргын 2015 оны 12 дугаар сарын 10-ны өдрийн А/129 тушаалын нэгдүгээр хавсралтаар “Шударга байдлын үнэлгээний аргачлал”-ыг, хоёрдугаар хавсралтаар “Шударга байдлын үнэлгээний судалгааг зохион байгуулах удирдамж”-ийг, гуравдугаар хавсралтаар “Судалгааны асуулгын маягт”-ыг тус тус баталсан билээ (дэлгэрэнгүй байдлаар Авлигатай тэмцэх газрын <http://www.iaac.mn/category/23?menu=181> цахим хуудаснаас үзнэ үү).

ШБҮ-ний зорилго

ШБҮ-г дараахь зорилгын хүрээнд зохион байгуулж байна.

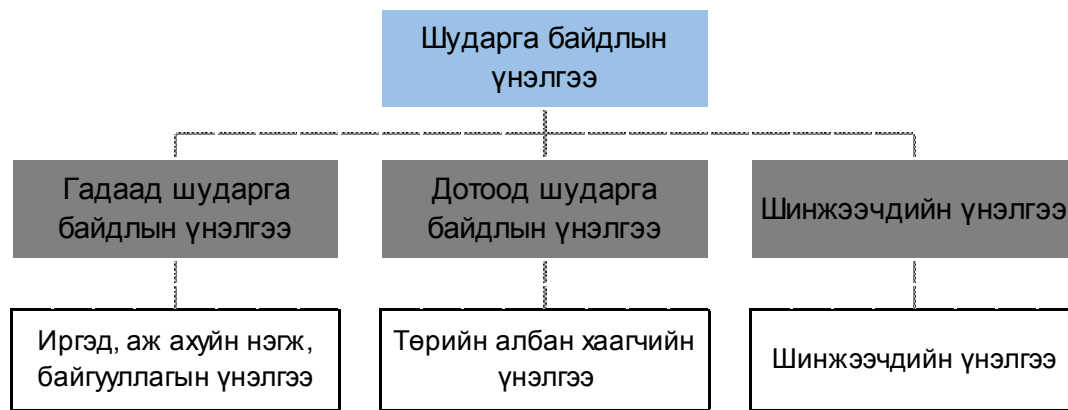
- Шударга ёсыг бэхжүүлэх, авлигын шалтгаан нөхцөлийг арилгах, авлигыг таслан зогсоох болон төрийн байгууллагаас авлигатай тэмцэх чиглэлээр авч хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагааг суурь мэдээллээр хангах;
- Тухайн байгууллагын үнэлгээг нэмэгдүүлэхэд зайлшгүй авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай үйл ажиллагааг тодорхойлох;
- Үнэлгээний үр дүнг олон нийтэд мэдээлэх замаар төрийн байгууллагын зүгээс үнэлгээний үр дүнг сайжруулах хүсэл зоригийг нэмэгдүүлэх, авлигыг бууруулах санал, санаачилга өрнүүлэх, эрмэлзлэлийг бий болгох.

ШБҮ-ний бүтэц

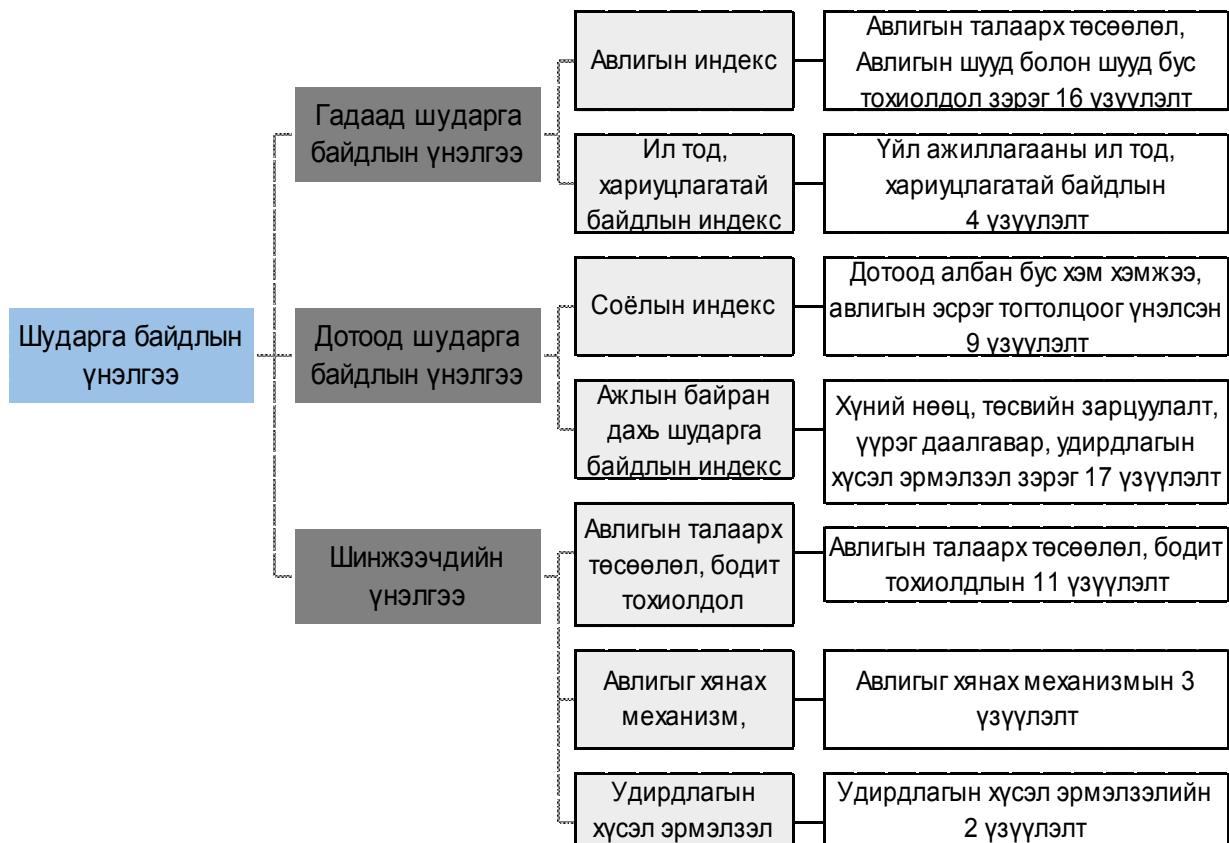
ШБҮ гэж тухайн байгууллагын ГШБҮ, ДШБҮ, БОҮ-ний 62 дэд үзүүлэлтэд тулгуурласан үнэлгээ юм. Үүнд:

- Гадаад шударга байдлын үнэлгээ (ГШБҮ) гэж тухайн байгууллагын шударга байдалд үйлчилгээ авсан иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагын төлөөллийн өгч буй үнэлгээг;
- Дотоод шударга байдлын үнэлгээ (ДШБҮ) гэж тухайн байгууллагад ажиллаж буй албан хаагчдын зүгээс байгууллагынхаа талаар өгч буй үнэлгээг;
- Бодлогод оролцогчдын үнэлгээ (БОҮ) гэж тухайн байгууллагын шударга байдлын талаарх бодлого боловсруулах, төлөвлөх үе шатанд оролцогчдын өгсөн үнэлгээг хэлдэг.

ШБҮ-ний үзүүлэлтийн систем

ШБҮ-ний загвар, 2016 он

Түүвэрлэлт, түүврийн хэмжээ

1. Үнэлгээнд хамруулсан байгууллага

ШБҮ-нд зөвхөн гүйцэтгэх эрх мэдлийн хүрээний байгууллага буюу яам, Засгийн газрын агентлаг, аймаг, нийслэлийн ЗДТГ-ыг хамруулдаг бөгөөд тухайн жилд үнэлгээнд хамруулах байгууллагын нэрсийг Авлигатай тэмцэх газрын даргын тушаалаар баталдаг. ШБҮ-ний 2016 оны судалгаанд нийтдээ 60 байгууллага (яам, агентлаг, аймаг, нийслэлийн ЗДТГ)-ыг хамруулсан болно. Судалгаанд хамруулсан байгууллагын нэрсийг хавсралтаас харна уу.

2. Түүврийн хэмжээ

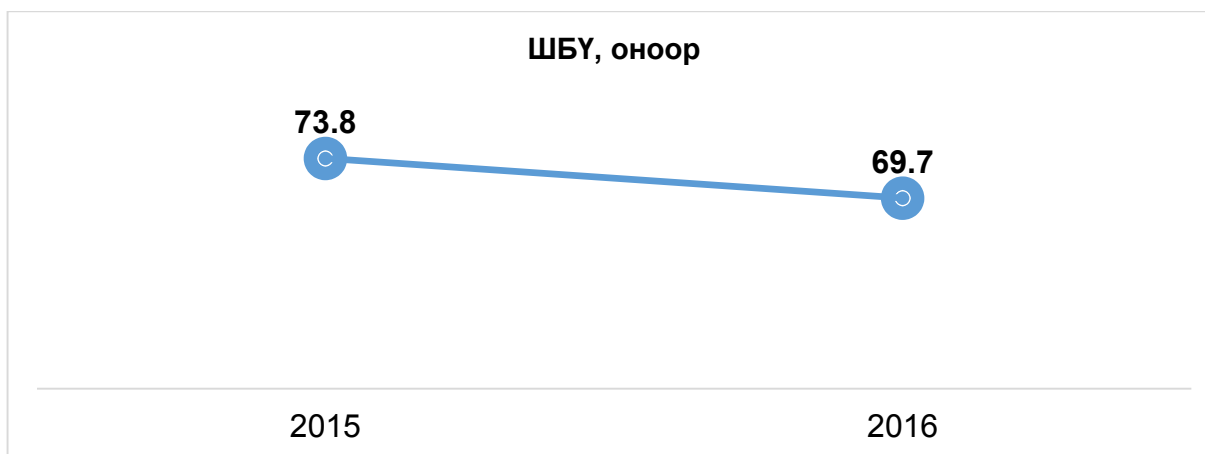
ШБҮ-нд хамрагдсан 60 байгууллага (13 яам, 25 агентлаг, 21 аймаг, нийслэлийн ЗДТГ)-ыг үнэлэх түүврийн хэмжээ нь нийтдээ 4900 нэгж (ГШБҮ-нд 2890 иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын төлөөлөл, ДШБҮ-нд 1410 төрийн албан хаагч, БОҮ-нд 620 шинжээч) байв.

Мэдээлэл цуглуулалт

ШБҮ-ний судалгааны мэдээлэл цуглуулах ажлын АТГ-аас нэгдсэн удирдамжаар хангаж ажилласан бөгөөд мэдээлэл цуглуулалтыг судалгаа, дүн шинжилгээний компанийг сонгон шалгаруулж улсын хэмжээнд гүйцэтгүүлсэн болно. Мэдээлэл цуглуулах ажлыг улсын хэмжээнд 2016 оны 10 дугаар сарын 1- ээс 11 дүгээр сарын 15-ны хооронд зохион байгуулсан юм.

ШБҮ-НИЙ ҮР ДҮН

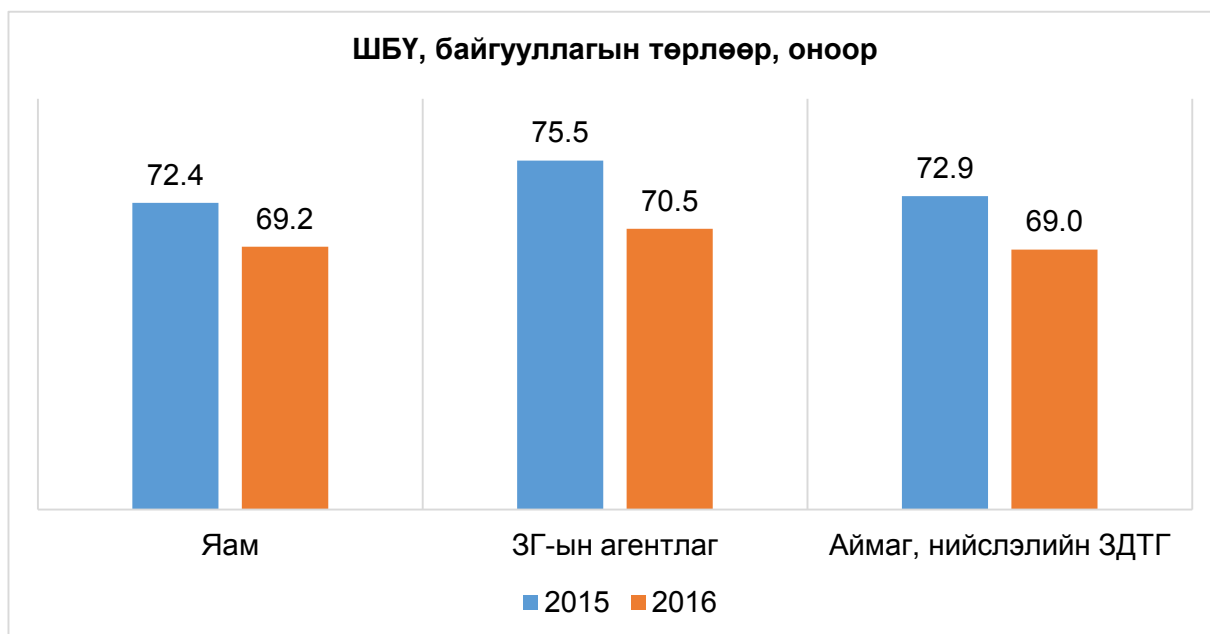
ШБҮ-ний дундаж оноо 2016 онд 69.7¹ гарсан нь өмнөх оныхоос 4.2 пунктээр буурсан байна. Ийнхүү буурахад тухайн төрийн байгууллагаас үйлчилгээ авсан иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллагын өгсөн үнэлгээ 6.5 пунктээр, шинжээчдийн үнэлгээ 5.0 пунктээр, тухайн төрийн албан хаагчдын өгсөн үнэлгээ 1.0 пунктээр тус тус буурсан нь нөлөөлөв.

ШБҮ-нд хамрагдсан байгууллагуудыг 0-100 оноогоор үнэлэхэд 61.4-77.7 оноо авсан байна. Үнэлгээг байгууллагаар авч үзвэл Биеийн тамир, спортын газар, Цагдаагийн ерөнхий газар, Дорноговь аймгийн ЗДТГ, Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам, Баян-Өлгий аймгийн ЗДТГ, Зам, тээврийн хөгжлийн яам, Говьсүмбэр аймгийн ЗДТГ, Ашигт малтмал, газрын тосны газар, Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, Барилга, хот байгуулалтын яам, Гаалийн ерөнхий газар харьцангуй бага оноо авсан байна.

ШБҮ-г байгууллагын төрлөөр нь авч үзвэл 2016 онд яамдын үнэлгээ 69.2 болж өмнөх оныхоос 3.2 пунктээр, ЗГ-ын агентлагийн үнэлгээ 70.5 болж өмнөх оныхоос 5.9 пунктээр, аймаг, нийслэлийн ЗДТГ-ын үнэлгээ 69.0 болж өмнөх оныхоос 3.9 пунктээр тус тус буурчээ.

¹ Шударга бол 100 оноо, шударга бус бол 0 оноо авна

ШБҮ-ний дүнгээр 2016 онд 13 яамны 11-нийх нь үнэлгээ өмнөх оныхоос буурсан байгаагийн дотор Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яамны үнэлгээ 13.1 пунктээр, Эрчим хүчний яамны үнэлгээ 6.3 пунктээр, Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам 6.0 пунктээр, Хууль зүй, дотоод хэргийн яам 5.6 пунктээр буурсан нь хамгийн өндөр дүнтэй байна.

Засгийн газрын 25 агентлагаас Цагдаагийн ерөнхий газрын үнэлгээ 15.1 пунктээр, Цаг уур, орчны шинжилгээний газрын үнэлгээ 7.7 пунктээр, Эрүүл мэнд, нийгмийн даатгалын ерөнхий газрын үнэлгээ 7.3 пунктээр, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын үнэлгээ 6.6 пунктээр буурсан байна.

Аймаг, нийслэлийн ЗДТГ-ын ШБҮ-г авч үзэхэд 22 байгууллагын 18-ынх нь үнэлгээ өмнөх оныхоос буурсан байгаагийн дотор Дорноговь аймгийн ЗДТГ-ын үнэлгээ 17.3 пунктээр, Говьсүмбэр аймгийн ЗДТГ-ын үнэлгээ 14.0 пунктээр, Хөвсгөл аймгийн ЗДТГ-ын үнэлгээ 10.4 пунктээр, Говь-Алтай аймгийн ЗДТГ-ын үнэлгээ 7.8 пунктээр буурсан нь хамгийн өндөр дүнтэй байна.

Гадаад шударга байдлын үнэлгээ (ГШБҮ)

Төрийн байгууллагаас сүүлийн 12 сарын хугацаанд үйлчилгээ авсан иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллагын төлөөллийн үнэлгээгээр ГШБҮ-г гаргасан бөгөөд уг үнэлгээ нь ил тод, хариуцлагатай байдлын болон авлигын индекс гэсэн хоёр дэд индексийн дунджаар дүгнэгдэж байгаа болно. ГШБҮ 2016 онд 63.3 болж өмнөх оныхоос 6.5 пунктээр буурсан байна.

1. Ил тод, хариуцлагатай байдлын индекс

Тухайн байгууллагаас үйлчилгээ авахад ил тод, хариуцлагатай байсан эсэхийг үнэлүүлж ил тод, хариуцлагатай байдлын индексийг тооцоход төрийн байгууллагуудын дундаж үнэлгээ 57.5 гарсан. Яамдаас Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам, Барилга, хот байгуулалтын яам, агентлагуудаас Газар зохион байгуулалт, геодези, зураг зүйн газар, Цагдаагийн ерөнхий газар, Ашигт малтмал, газрын тосны газар, аймаг, нийслэлийн ЗДТГ-ын хувьд Говьсүмбэр, Өмнөговь, Дорнод зэрэг аймгийн ЗДТГ-ын ил тод, хариуцлагатай байдлын индекс харьцангуй доогуур гарлаа.

2. Авлигын индекс

Авлигын индексийг авлигын талаарх төсөөлөл болон тохиолдол (авлигын шууд болон шууд бус тохиолдол)-ын үнэлгээгээр үнэлсэн болно. Авлигын индексээр 100 онооноос 2016 онд 69.1 оноо авч өмнөх оныхоос 9.4 пунктээр буурсан байна. Авлигын индексээр яамдаас Барилга, хот байгуулалтын яам, Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам, агентлагаас Ашигт малтмал, газрын тосны газар, Цагдаагийн ерөнхий газар, Газар зохион байгуулалт, геодези, зураг зүйн газар аймаг, нийслэлээс Дархан- Уул, Орхон, Хөвсгөл аймгийн ЗДТГ харьцангуй бага оноотой байна (хавсралтаас харна уу).

Сүүлийн 12 сарын хугацаанд төрийн үйлчилгээ авсан иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагын 3.8 хувь нь төрийн үйлчилгээг авахдаа нэмэлт төлбөр, шууд болон шууд бус байдлаар бэлэг, хандив, бусад санхүүгийн тусламж зэргийг тухайн байгууллага/албан тушаалтанд өгсөн нь өмнөх оныхоос 0.9 пунктээр нэмэгдсэн байна. Мөн судалгаанд оролцогчоос “Таны найз нөхөд, хамт ажиллагсад, ойр дотны хэн нэгэн тухайн байгууллагаас үйлчилгээ авахдаа нэмэлт төлбөр, бэлэг, хандив, санхүүгийн тусламж зэргийг сүүлийн 12 сарын хугацаанд өгч байсныг мэдэх үү?” гэж асуухад судалгаанд оролцогчдийн 15.8 хувь нь “тийм” гэж хариулсан байгаа нь өмнөх оныхоос 8.0 пунктээр нэмэгджээ.

Дотоод шударга байдлын үнэлгээ (ДШБҮ)

Байгууллагын ДШБҮ-г тухайн байгууллагад ажиллаж байгаа алба хаагчдын үнэлгээнд үндэслэн гаргав. Дотоод шударга байдлыг тухайн байгууллага дахь албан бус хэм хэмжээ, авлигын эсрэг тогтолцоо, хүний нөөцийн асуудал, төсвийн зарцуулалт, удирдлагын үүрэг даалгаврын шударга байдал, гадаад орчин дахь авлигатай тэмцэх асуудал, удирдлагын авлигатай тэмцэх хүсэл эрмэлзэл зэрэг үзүүлэлтээр үнэлсэн болно. ДШБҮ 2016 онд 80.9 гарч өмнөх оныхоос 1.0 пунктээр буурчээ.

Яамдаас Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам (75.0), Эрүүл мэндийн яам (75.8), Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам (77.4), агентлагуудаас Биеийн тамир, спортын газар (60.9), Мал эмнэлэг, үржлийн газар (69.5), Иргэний нисэхийн ерөнхий газар (76.9), аймаг, нийслэлийн хувьд Баян-Өлгий (67.3), Ховд(73.6), Завхан (74.5) аймгийн ЗДТГ-ын ДШБҮ харьцангуй бага оноо авсан байна.

1. Соёлын индекс

ДШБҮ нь тухайн байгууллага дахь соёлын индекс болон үүргээ шударгаар гүйцэтгэх байдлын индексээс бүрдэж байгаа билээ. Соёлын индекс нь тухайн байгууллага дахь албан бус хэм хэмжээ, авлигын эсрэг тогтолцоо гэсэн хоёр үзүүлэлтээс бүрдэж байгаа юм. Үүнээс авлигын эсрэг тогтолцооны үзүүлэлтийн дундаж 2016 онд 64.8 гарсан нь харьцангуй бага байгаа бөгөөд авлига, ашиг сонирхлын зөрчлийн талаар мэдээлэгчийг хамгаалах, мөн зөрчил гаргасан алба хаагчдад хариуцлага хүлээлгэх, авлигыг хянах дотоод хяналтын механизмыг бүрдүүлэх шаардлагатай байгааг харуулж байна.

2. Үүргээ шударгаар гүйцэтгэх байдлын индекс

Үүргээ шударгаар гүйцэтгэх байдлын индекс нь хүний нөөцийн асуудал, төсвийн зарцуулалт, удирдлагын үүрэг даалгаврын шударга байдал, гадаад орчин дахь авлигатай тэмцэх асуудал, удирдлагын авлигатай тэмцэх хүсэл эрмэлзэлийн үзүүлэлтээс бүрдэж байгаа бөгөөд 2016 оны хувьд удирдлагын авлигатай тэмцэх хүсэл эрмэлзэлийн үзүүлэлт 68.9 гарсан байна.

Бодлогод оролцогчдын (шинжээчдийн) үнэлгээ (БОУ)

БОУ буюу шинжээчдийн үнэлгээнд тухайн байгууллагын харьяа дээд байгууллагын төлөөлөл, бодлого боловсруулагчид болон төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшил, холбоодын төлөөлөл, аудитор, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын ажилтан, сэтгүүлч, эрдэмтэн, судлаачдын төлөөллийг шинжээчээр оролцуулсан юм.

БОУ-ээр төрийн байгууллагууд 2016 онд 64.8 оноо авсан нь өмнөх оныхоос 5.0 пунктээр буурсан байна. Уг үнэлгээг байгууллагаар авч үзвэл яамдаас Зам, тээврийн хөгжлийн яам (50.1), Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам (53.1), Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам (56.4), Эрүүл мэндийн яам (58.0), агентлагаас Цагдаагийн ерөнхий газар (51.3), Гаалийн ерөнхий газар (54.8), Соёл, урлагийн газар (56.0), Биеийн тамир, спортын газар (56.9), Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газар (57.6), Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар (58.9) оноо авсан байгаа нь харьцангуй бага оноо болж байна. Харин аймаг, нийслэлийн хувьд Архангай, Дорноговь, Дундговь, Говьсүмбэр, Баян-Өлгий аймгийн ЗДТГ-ын үнэлгээ харьцангуй бага байна.

БОУ-ээс харахад тухайн байгууллагад авлигыг хянах механизм (байгууллага дотоод хяналтын механизмаараа авлигыг илрүүлж, хариуцлага тооцох, авлига, ашиг сонирхлын зөрчлийн талаар мэдээлэгчийг бүрэн хамгаалсан байдал, авлигаас урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр үр дүнтэй ажиллаж байгаа эсэх)-ын үзүүлэлт харьцангуй бага үнэлгээтэй гарсан байна.

Мөн үнэлгээнээс харахад удирдлагын авлигатай тэмцэх хүсэл эрмэлзлэлийг нэмэгдүүлэх, авлигын хор хөнөөлийг ухуулан таниулах шаардлагатай байгаа нь харагдаж байна.

ДҮГНЭЛТ

Авлигын эсрэг хуульд заасны дагуу Авлигатай тэмцэх газраас Шударга байдлын үнэлгээг хоёр дахь удаагаа зохион байгуулаад байна. Шударга байдлын үнэлгээгээр 2016 онд нийтдээ 60 байгууллагыг үнэлсэн бөгөөд үнэлгээний судалгаанд нийтдээ 4900 нэгжээс мэдээлэл цуглуулах ажлыг улсын хэмжээнд зохион байгуулан ажиллав.

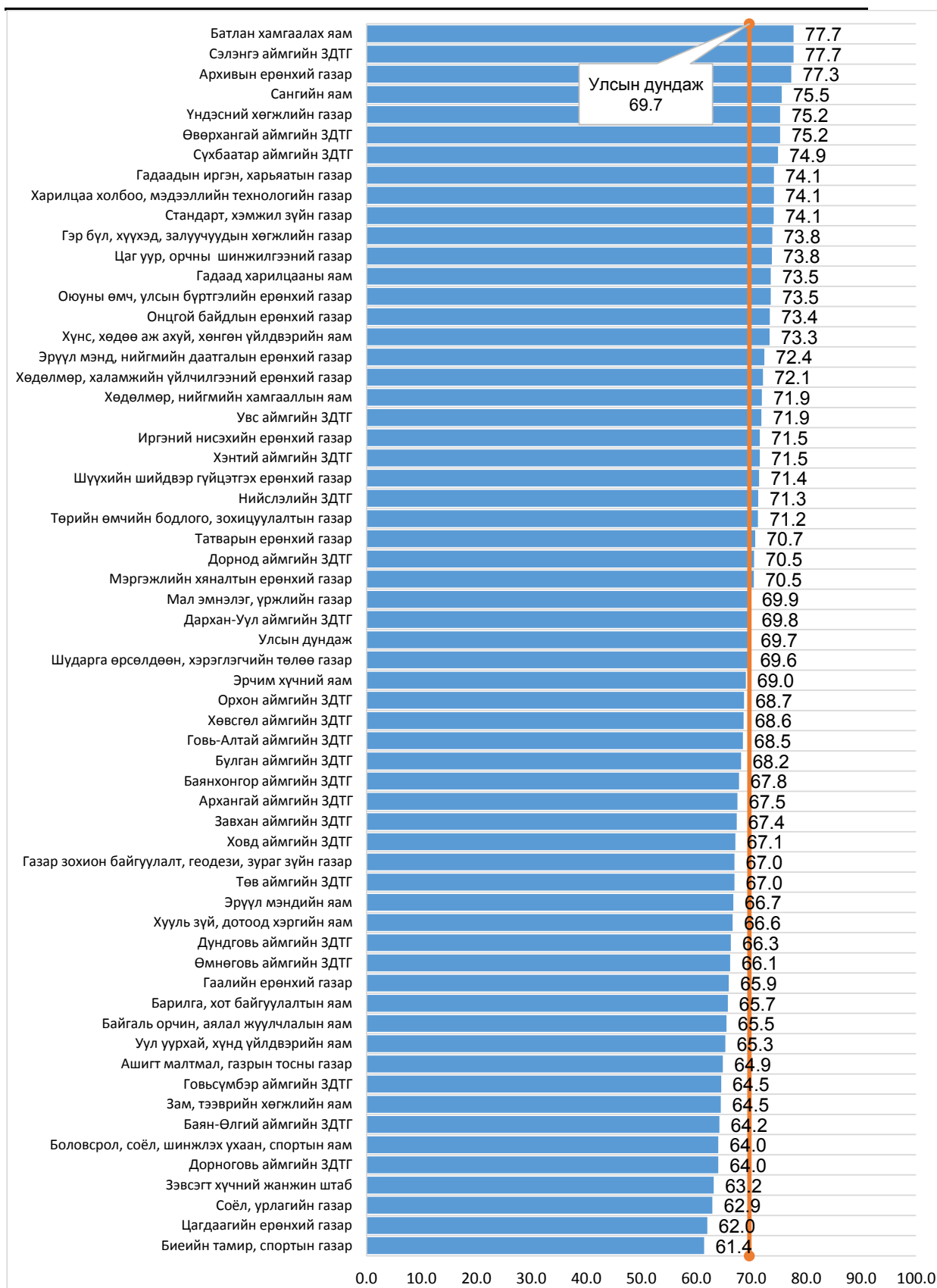
Шударга байдлын үнэлгээний 2016 оны дүнгээс харахад үнэлгээнд хамрагдсан байгууллагуудын дундаж үнэлгээ 69.7 оноотой гарсан нь өмнөх оныхоос 4.2 пунктээр буурчээ. Ийнхүү буурахад тухайн төрийн байгууллагаас үйлчилгээ авсан иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллагын өгсөн үнэлгээ 6.5 пунктээр, шинжээчдийн үнэлгээ 5.0 пунктээр, тухайн төрийн үйлчилгээг хүргэсэн төрийн албан хаагчдийн өгсөн үнэлгээ 1.0 пунктээр тус тус буурсан нь нөлөөлсөн байна.

Үнэлгээг байгууллагаар авч үзвэл 2016 онд Биеийн тамир, спортын газар, Цагдаагийн ерөнхий газар, Дорноговь аймгийн ЗДТГ, Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам, Баян-Өлгий аймгийн ЗДТГ, Зам, тээврийн хөгжлийн яам, Говьсүмбэр аймгийн ЗДТГ, Ашигт малтмал, газрын тосны газар, Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, Барилга, хот байгуулалтын яам, Гаалийн ерөнхий газар зэрэг байгууллага харьцангуй бага оноо авчээ.

Үнэлгээнд хамрагдсан 62 байгууллагын авсан үнэлгээ нь 61.4-77.7 онооны хооронд байгаа нь цаашид үнэлгээг нэмэгдүүлэх чиглэлээр анхаарал хандуулах шаардлагатай байгааг харуулж байна. Үнэлгээнд яам, агентлаг, аймаг, нийслэлийн ЗДТГ гэсэн байгууллагыг хамруулсан бөгөөд аймаг, нийслэлийн ЗДТГ-ын дундаж үнэлгээ 69.0 гарсан нь хамгийн бага дүн болж байна.

Төрийн байгууллагууд шударга байдлын үнэлгээгээ нэмэгдүүлэхийн тулд авлигатай тэмцэх удирдлагын хүсэл эрмэлзэлийг нэмэгдүүлэх, хүний нөөцийн бодлогын ил тод, шударга байдлыг хангах, авлигын эсрэг үйл ажиллагааныхаа талаар олон нийтэд сурталчлах, ил тод, хариуцлагатай байдлыг нэмэгдүүлэх, авлигын эсрэг шүгэл үлээх механизмыг дэмжих зэрэгт анхаарал хандуулж тодорхой үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

Хавсралт-1. ШБҮ, 2016 онд

Хавсралт-2. ШБҮ, 2015, 2016 онд

Д/д	Байгууллагын нэр	2016	Байгууллагын нэр	2015
1	Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам	65.5	Байгаль, орчин ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын яам	69.3
2	Батлан хамгаалах яам	77.7	Батлан хамгаалах яам	78.9
3	Гадаад харилцааны яам	73.5	Гадаад хэргийн яам	77.2
4	Сангийн яам	75.5	Сангийн яам	75.6
5	Хууль зүй, дотоод хэргийн яам	66.6	Хууль зүйн яам	72.2
6	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам	71.9	Хөдөлмөрийн яам	73.5
	-	-	Хүн амын хөгжил, нийгмийн хамгааллын яам	70.0
7	Барилга, хот байгуулалтын яам	65.7	Барилга, хот байгуулалтын яам	65.8
8	Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам	64.0	Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны яам	77.2
9	Зам, тээврийн хөгжлийн яам	64.5	Зам тээврийн яам	69.0
10	Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам	65.3	Уул уурхайн яам	71.3
11	Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам	73.3	Хүнс, хөдөө аж ахуйн яам	71.4
12	Эрчим хүчний яам	69.0	Эрчим хүчний яам	75.4
13	Эрүүл мэндийн яам	66.7	Эрүүл мэнд, спортын яам	66.1
	-	-	Аж үйлдвэрийн яам	72.6
14	Харилцаа холбоо, мэдээллийн технологийн газар	74.1	Мэдээллийн технологи, шуудан, харилцаа холбооны газар	79.0
15	Үндэсний хөгжлийн газар	75.2	-	-
16	Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар	71.2	-	-
	-	-	Худалдан авах ажиллагааны газар	77.3
	-	-	Хөрөнгө оруулалтын газар	76.4
17	Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар	70.5	Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар	67.3
18	Онцгой байдлын ерөнхий газар	73.4	Онцгой байдлын ерөнхий газар	77.8
19	Шударга өрсөлдөөн, хэрэглэгчийн төлөө газар	69.6	Шударга өрсөлдөөн, хэрэглэгчийн төлөө газар	73.9
20	Стандарт, хэмжил зүйн газар	74.1	Стандартчилал, хэмжил зүйн газар	79.2
21	Цаг уур, орчны шинжилгээний газар	73.8	Цаг уур, орчны шинжилгээний газар	81.4
22	Зэвсэгт хүчний жанжин штаб	63.2	-	-
23	Гаалийн ерөнхий газар	65.9	Гаалийн ерөнхий газар	68.9
24	Татварын ерөнхий газар	70.7	Татварын ерөнхий газар	69.2
25	Цагдаагийн ерөнхий газар	62.0	Цагдаагийн ерөнхий газар	77.1
26	Оюуны өмч, улсын бүртгэлийн ерөнхий газар	73.5	Улсын бүртгэлийн ерөнхий газар	73.7
	-	-	Оюуны өмчийн газар	79.4
27	Архивын ерөнхий газар	77.3	Архивын ерөнхий газар	75.3
28	Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газар	71.4	Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газар	78.1
29	Гадаадын иргэн, харьяатын газар	74.1	Иргэний харьяалал, шилжилт хөдөлгөөний ерөнхий газар	77.5

30	Эрүүл мэнд, нийгмийн даатгалын ерөнхий газар	72.4	Нийгмийн даатгалын ерөнхий газар	79.7
31	Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газар	72.1	Нийгмийн халамж, үйлчилгээний ерөнхий газар	76.9
32	Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар	73.8	Хүүхдийн төлөө үндэсний газар	75.7
33	Газар зохион байгуулалт, геодези, зураг зүйн газар	67.0	Газрын харилцаа, геодези, зураг зүйн газар	73.1
34	Биеийн тамир, спортын газар	61.4	-	-
35	Соёл, урлагийн газар	62.9	-	-
36	Иргэний нисэхийн ерөнхий газар	71.5	Иргэний нисэхийн ерөнхий газар	72.3
37	Ашигт малтмал, газрын тосны газар	64.9	Ашигт малтмалын газар	68.2
	-	-	Газрын тосны газар	77.6
38	Мал эмнэлэг, үржлийн газар	69.9	Мал эмнэлэг, үржлийн газар	73.4
	-	-	Тахарын ерөнхий газар	79.3
39	Архангай аймгийн ЗДТГ	67.5	Архангай аймгийн ЗДТГ	72.2
40	Баян-Өлгий аймгийн ЗДТГ	64.2	Баян-Өлгий аймгийн ЗДТГ	65.5
41	Баянхонгор аймгийн ЗДТГ	67.8	Баянхонгор аймгийн ЗДТГ	73.0
42	Булган аймгийн ЗДТГ	68.2	Булган аймгийн ЗДТГ	75.3
43	Говь-Алтай аймгийн ЗДТГ	68.5	Говь-Алтай аймгийн ЗДТГ	76.3
44	Говьсүмбэр аймгийн ЗДТГ	64.5	Говьсүмбэр аймгийн ЗДТГ	78.5
45	Дархан-Уул аймгийн ЗДТГ	69.8	Дархан-Уул аймгийн ЗДТГ	70.9
46	Дорноговь аймгийн ЗДТГ	64.0	Дорноговь аймгийн ЗДТГ	81.3
47	Дорнод аймгийн ЗДТГ	70.5	Дорнод аймгийн ЗДТГ	71.3
48	Дундговь аймгийн ЗДТГ	66.3	Дундговь аймгийн ЗДТГ	66.6
49	Завхан аймгийн ЗДТГ	67.4	Завхан аймгийн ЗДТГ	66.2
50	Орхон аймгийн ЗДТГ	68.7	Орхон аймгийн ЗДТГ	72.2
51	Өвөрхангай аймгийн ЗДТГ	75.2	Өвөрхангай аймгийн ЗДТГ	72.6
52	Өмнөговь аймгийн ЗДТГ	66.1	Өмнөговь аймгийн ЗДТГ	67.6
53	Сүхбаатар аймгийн ЗДТГ	74.9	Сүхбаатар аймгийн ЗДТГ	77.1
54	Сэлэнгэ аймгийн ЗДТГ	77.7	Сэлэнгэ аймгийн ЗДТГ	73.6
55	Төв аймгийн ЗДТГ	67.0	Төв аймгийн ЗДТГ	71.3
56	Увс аймгийн ЗДТГ	71.9	Увс аймгийн ЗДТГ	79.4
57	Ховд аймгийн ЗДТГ	67.1	Ховд аймгийн ЗДТГ	71.3
58	Хөвсгөл аймгийн ЗДТГ	68.6	Хөвсгөл аймгийн ЗДТГ	79.0
59	Хэнтий аймгийн ЗДТГ	71.5	Хэнтий аймгийн ЗДТГ	70.8
60	Нийслэлийн ЗДТГ	71.3	Нийслэлийн ЗДТГ	72.8

Хавсралт-3. ГШБҮ, 2016 онд

Д/д	Төрийн байгууллагын нэр	ГШБҮ	Ил тод, хариуцлагатай байдлын индекс	Ил тод байдал	Хариуцлагатай байдал	Авлигын индекс	Авлигын талаарх төсөөлөл	Авлигын шууд тохиолдол	Авлигын шууд бус тохиолдол
1	Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам	59.6	56.4	54.5	64.0	62.8	50.7	92.8	45.0
2	Батлан хамгаалах яам	73.8	63.5	64.0	62.2	84.2	64.2	99.7	88.6
3	Гадаад харилцааны яам	63.3	56.6	48.9	61.4	70.0	59.5	81.9	68.6
4	Сангийн яам	72.6	64.6	59.1	64.6	80.7	70.2	86.1	85.7
5	Хууль зүй, дотоод хэргийн яам	50.7	47.1	41.7	47.5	54.4	52.1	71.1	40.0
6	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам	69.4	59.4	56.2	60.9	79.5	61.0	97.5	80.0
7	Барилга, хот байгуулалтын яам	52.6	50.9	46.9	55.9	54.3	49.9	64.5	48.6
8	Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам	53.0	50.5	45.6	58.2	55.5	47.7	78.8	40.0
9	Зам, тээврийн хөгжлийн яам	60.4	51.7	51.5	56.7	69.0	46.9	97.4	62.9
10	Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам	65.4	57.6	52.5	62.4	73.2	57.9	89.2	72.5
11	Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам	78.5	72.7	70.2	75.7	84.3	72.4	97.9	82.5
12	Эрчим хүчний яам	61.9	64.8	60.3	71.2	59.0	63.0	99.7	14.3
13	Эрүүл мэндийн яам	66.5	58.8	56.3	63.3	74.1	56.7	93.2	72.5
14	Харилцаа холбоо, мэдээллийн технологийн газар	68.3	72.3	66.1	78.2	64.3	72.5	85.5	35.0
15	Үндэсний хөгжлийн газар	-	-	-	-	-	-	-	-
16	Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар	76.4	70.6	64.3	75.9	82.2	71.6	100.0	75.0
17	Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар	61.7	52.9	46.6	58.9	70.6	53.2	90.0	68.6
18	Онцгой байдлын ерөнхий газар	63.7	57.4	43.3	65.8	69.9	63.1	86.7	60.0
19	Шударга өрсөлдөөн, хэрэглэгчийн төлөө газар	60.1	54.8	49.7	59.3	65.5	55.4	86.0	55.0
20	Стандарт, хэмжил зүйн газар	69.9	62.5	57.9	64.9	77.4	64.7	92.5	75.0
21	Цаг уур, орчны шинжилгээний газар	60.4	58.8	58.0	62.0	61.9	56.6	65.9	63.3
22	Зэвсэгт хүчний жанжин штаб	-	-	-	-	-	-	-	-
23	Гаалийн ерөнхий газар	61.9	54.8	45.5	60.7	69.0	58.3	63.0	85.7
24	Татварын ерөнхий газар	68.8	59.0	51.8	65.1	78.7	60.0	86.0	90.0
25	Цагдаагийн ерөнхий газар	52.8	46.3	41.4	51.0	59.3	46.7	87.1	44.3
26	Оюуны өмч, улсын бүртгэлийн ерөнхий газар	62.6	61.3	60.5	64.1	63.8	59.2	98.0	34.3
27	Архивын ерөнхий газар	81.8	75.6	63.1	79.8	88.0	83.9	100.0	80.0
28	Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газар	71.0	65.3	64.3	70.4	76.7	61.3	96.8	72.0
29	Гадаадын иргэн, харьяатын газар	73.5	61.4	56.7	65.3	85.5	62.3	98.2	96.0

30	Эрүүл мэнд, нийгмийн даатгалын ерөнхий газар	63.7	57.5	52.3	61.1	69.9	58.9	79.4	71.4
31	Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газар	58.6	56.7	51.2	62.7	60.6	56.1	94.1	31.7
32	Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар	71.4	58.8	45.8	66.5	84.1	64.0	98.2	90.0
33	Газар зохион байгуулалт, геодези, зураг зүйн газар	52.4	44.6	42.9	48.8	60.2	42.1	88.5	50.0
34	Биеийн тамир, спортын газар	66.5	62.7	55.3	70.8	70.2	61.9	80.8	68.0
35	Соёл, урлагийн газар	69.9	62.4	58.9	64.0	77.3	64.5	99.6	68.0
36	Иргэний нисэхийн ерөнхий газар	-	-	-	-	-	-	-	-
37	Ашигт малтмал, газрын тосны газар	53.8	48.7	33.2	57.0	58.9	56.0	37.5	83.3
38	Мал эмнэлэг, үржлийн газар	69.9	61.6	54.7	66.8	78.3	63.3	99.5	72.0
39	Архангай аймгийн ЗДТГ	66.9	58.4	57.7	61.1	75.4	56.6	99.8	70.0
40	Баян-Өлгий аймгийн ЗДТГ	63.9	54.2	52.1	52.1	73.6	58.6	88.2	74.0
41	Баянхонгор аймгийн ЗДТГ	55.3	49.6	44.9	58.1	60.9	45.9	91.0	46.0
42	Булган аймгийн ЗДТГ	58.5	58.8	57.3	63.4	58.3	55.6	99.3	20.0
43	Говь-Алтай аймгийн ЗДТГ	54.3	46.2	43.0	49.8	62.4	45.9	97.2	44.0
44	Говьсүмбэр аймгийн ЗДТГ	51.3	39.7	32.9	44.7	62.9	41.5	97.2	50.0
45	Дархан-Уул аймгийн ЗДТГ	51.3	51.2	53.7	53.9	51.5	46.1	92.3	16.0
46	Дорноговь аймгийн ЗДТГ	59.3	48.9	47.1	51.6	69.7	48.0	99.0	62.0
47	Дорнод аймгийн ЗДТГ	58.4	45.7	43.6	49.6	71.1	43.8	93.5	76.0
48	Дундговь аймгийн ЗДТГ	60.5	55.9	57.5	59.8	65.1	50.5	92.9	52.0
49	Завхан аймгийн ЗДТГ	62.2	53.2	51.6	58.4	71.3	49.5	92.4	72.0
50	Орхон аймгийн ЗДТГ	57.5	60.5	59.5	67.1	54.5	54.9	96.7	12.0
51	Өвөрхангай аймгийн ЗДТГ	70.0	70.7	72.1	73.3	69.3	66.8	83.1	58.0
52	Өмнөговь аймгийн ЗДТГ	53.7	45.6	45.2	50.9	61.7	40.8	96.5	48.0
53	Сүхбаатар аймгийн ЗДТГ	66.2	56.2	50.4	64.0	76.2	54.3	86.4	88.0
54	Сэлэнгэ аймгийн ЗДТГ	65.6	70.5	70.8	71.7	60.6	69.1	98.7	14.0
55	Төв аймгийн ЗДТГ	60.6	53.2	51.5	60.2	67.9	47.9	93.7	62.0
56	Увс аймгийн ЗДТГ	69.1	60.8	57.3	65.5	77.3	59.7	96.3	76.0
57	Ховд аймгийн ЗДТГ	57.3	47.9	46.1	54.2	66.7	43.3	88.7	68.0
58	Хөвсгөл аймгийн ЗДТГ	60.8	64.0	63.5	67.9	57.5	60.7	95.8	16.0
59	Хэнтий аймгийн ЗДТГ	76.5	66.0	65.6	66.4	86.9	66.0	98.7	96.0
60	Нийслэлийн ЗДТГ	61.1	57.3	56.7	60.0	64.8	55.3	84.1	55.0
	ДУНДАЖ	63.3	57.5	53.5	61.9	69.1	57.0	89.9	60.4

Хавсралт-4. ДШБҮ, 2016 онд

Д/д	Төрийн байгууллагын нэр	ДШБҮ	Соёлын индекс	Албан бус хэм хэмжээ	Авлигын эсрэг тогтолцоо	Ажлын байран дахь шударга байдлын индекс	Хүний нөөц	Төсвийн зарцуулалт	Үүрэг даалгаврын шударга байдал	Гадаад орчин дахь авлигатай тэмцэх	Удирдлагын хүсэл эрмэлзэл
1	Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам	75.0	65.6	74.3	57.0	84.4	95.2	90.8	78.1	100.0	57.7
2	Батлан хамгаалах яам	81.4	72.5	78.6	66.4	90.3	97.9	95.6	86.3	100.0	71.9
3	Гадаад харилцааны яам	86.6	80.1	83.9	76.3	93.2	97.3	98.4	93.0	100.0	77.4
4	Сангийн яам	86.3	79.1	83.5	74.7	93.5	99.8	99.8	96.4	100.0	71.7
5	Хууль зүй, дотоод хэргийн яам	83.2	75.0	80.4	69.5	91.5	98.7	97.1	90.5	100.0	71.3
6	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам	80.4	71.4	82.1	60.7	89.5	96.6	94.3	90.0	96.7	69.9
7	Барилга, хот байгуулалтын яам	82.0	72.0	79.2	64.8	92.0	99.0	96.9	94.8	100.0	69.1
8	Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам	82.7	74.1	80.9	67.3	91.3	98.7	96.7	86.9	100.0	74.0
9	Зам, тээврийн хөгжлийн яам	82.9	74.5	80.0	69.0	91.3	98.1	97.4	94.2	100.0	66.8
10	Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам	77.4	66.8	78.0	55.7	87.9	95.0	93.1	87.9	98.3	65.3
11	Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам	79.8	70.9	75.2	66.7	88.7	97.6	93.2	82.3	100.0	70.5
12	Эрчим хүчний яам	82.8	74.7	81.4	67.9	90.9	99.8	97.3	92.0	98.3	67.2
13	Эрүүл мэндийн яам	75.8	66.1	76.9	55.3	85.5	96.8	87.6	83.4	100.0	59.7
14	Харилцаа холбоо, мэдээллийн технологийн газар	83.6	75.8	78.9	72.6	91.4	100.0	97.3	92.4	100.0	67.4
15	Үндэсний хөгжлийн газар	86.0	78.9	86.1	71.8	93.0	98.8	94.6	92.9	100.0	78.7
16	Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар	78.4	65.2	75.8	54.7	91.6	97.0	98.4	88.1	100.0	74.3
17	Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар	84.8	75.6	81.0	70.2	93.9	100.0	100.0	96.1	100.0	73.4
18	Онцгой байдлын ерөнхий газар	80.2	69.4	80.4	58.5	91.0	97.9	95.0	90.4	100.0	71.5
19	Шударга өрсөлдөөн, хэрэглэгчийн төлөө газар	82.0	72.7	83.9	61.5	91.2	98.3	91.7	90.8	100.0	75.1
20	Стандарт, хэмжил зүйн газар	80.6	70.6	78.7	62.5	90.5	97.5	97.1	90.6	100.0	67.2
21	Цаг уур, орчны шинжилгээний газар	83.9	75.5	82.7	68.4	92.2	99.7	96.8	99.3	100.0	65.4
22	Зэвсэгт хүчний жанжин штаб	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

23	Гаалийн ерөнхий газар	81.0	71.4	81.7	61.2	90.6	94.8	98.8	93.5	98.3	67.4
24	Татварын ерөнхий газар	82.8	72.9	80.7	65.0	92.7	97.8	99.7	95.4	98.3	72.3
25	Цагдаагийн ерөнхий газар	81.8	72.7	75.9	69.5	90.9	97.5	98.6	92.2	100.0	66.4
26	Оюуны өмч, улсын бүртгэлийн ерөнхий газар	84.1	75.9	81.5	70.2	92.2	99.1	98.4	93.9	100.0	69.8
27	Архивын ерөнхий газар	81.6	72.8	82.8	62.8	90.4	98.5	97.5	92.1	100.0	64.0
28	Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газар	85.7	79.2	84.2	74.3	92.1	99.1	97.5	90.9	100.0	73.0
29	Гадаадын иргэн, харьяатын газар	84.6	78.2	80.3	76.0	91.0	99.7	96.6	88.0	100.0	70.5
30	Эрүүл мэнд, нийгмийн даатгалын ерөнхий газар	85.6	77.4	80.2	74.6	93.8	99.7	100.0	94.3	100.0	75.0
31	Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газар	85.6	77.4	84.9	70.0	93.7	100.0	98.6	96.4	100.0	73.6
32	Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар	84.3	77.0	82.1	71.9	91.6	98.6	94.6	89.1	97.5	78.3
33	Газар зохион байгуулалт, геодези, зураг зүйн газар	85.2	77.3	83.2	71.3	93.2	99.7	99.3	95.9	100.0	70.8
34	Биеийн тамир, спортын газар	60.9	55.9	70.5	41.3	65.9	94.8	23.2	68.7	90.0	52.9
35	Соёл, урлагийн газар	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
36	Иргэний нисэхийн ерөнхий газар	76.9	66.9	74.7	59.0	87.0	94.6	92.5	85.5	100.0	62.5
37	Ашигт малтмал, газрын тосны газар	77.4	67.8	78.7	56.9	87.0	96.8	93.5	77.7	95.0	71.9
38	Мал эмнэлэг, үржлийн газар	69.5	56.4	68.9	43.9	82.6	96.0	93.2	74.7	100.0	49.2
39	Архангай аймгийн ЗДТГ	82.3	72.8	81.3	64.2	91.9	100.0	94.7	93.0	100.0	71.6
40	Баян-Өлгий аймгийн ЗДТГ	67.3	67.1	77.7	56.5	67.5	51.7	85.6	52.0	95.0	53.3
41	Баянхонгор аймгийн ЗДТГ	77.3	66.6	76.9	56.4	87.9	99.0	87.8	84.9	100.0	67.8
42	Булган аймгийн ЗДТГ	77.9	68.2	77.4	59.0	87.6	99.0	94.7	80.1	100.0	64.3
43	Говь-Алтай аймгийн ЗДТГ	83.5	74.9	83.1	66.7	92.0	99.7	96.0	94.9	100.0	69.6
44	Говьсүмбэр аймгийн ЗДТГ	81.7	72.6	78.7	66.6	90.8	99.7	93.3	91.2	100.0	69.7
45	Дархан-Уул аймгийн ЗДТГ	80.2	71.8	78.4	65.2	88.6	99.2	93.7	78.1	97.5	74.3
46	Дорноговь аймгийн ЗДТГ	78.5	67.9	73.6	62.1	89.1	98.5	93.9	83.2	100.0	69.8
47	Дорнод аймгийн ЗДТГ	84.0	76.7	80.9	72.6	91.2	98.3	97.2	91.6	97.5	71.6
48	Дундговь аймгийн ЗДТГ	78.1	64.9	73.7	56.2	91.3	97.1	94.5	93.8	100.0	70.9
49	Завхан аймгийн ЗДТГ	74.5	64.9	72.2	57.6	84.0	96.3	89.2	75.1	100.0	59.5
50	Орхон аймгийн ЗДТГ	82.8	73.3	79.7	66.8	92.3	98.8	96.5	91.0	100.0	74.9
51	Өвөрхангай аймгийн ЗДТГ	86.8	80.2	88.2	72.1	93.4	99.7	99.6	96.4	100.0	71.0
52	Өмнөговь аймгийн ЗДТГ	81.4	71.6	81.8	61.3	91.2	99.7	98.3	93.4	100.0	64.7
53	Сүхбаатар аймгийн ЗДТГ	87.1	80.8	83.9	77.6	93.5	99.7	96.9	96.5	100.0	74.4

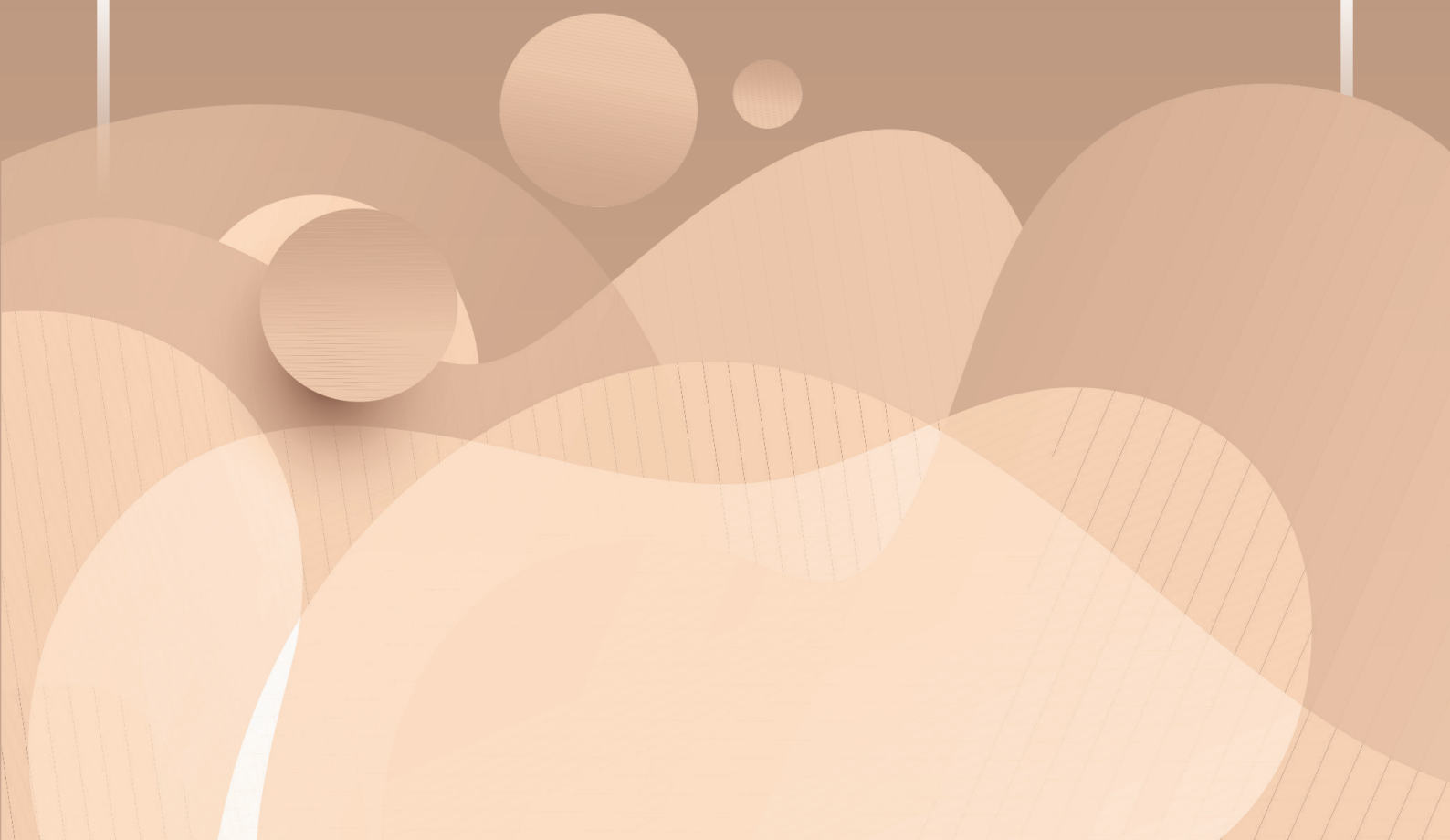
54	Сэлэнгэ аймгийн ЗДТГ	85.2	77.0	80.6	73.3	93.5	98.5	98.6	93.5	100.0	76.8
55	Төв аймгийн ЗДТГ	78.7	69.7	75.3	64.0	87.8	98.4	89.4	87.6	100.0	63.8
56	Увс аймгийн ЗДТГ	83.6	75.2	81.3	69.0	92.1	98.7	94.6	93.6	100.0	73.6
57	Ховд аймгийн ЗДТГ	73.6	66.6	73.4	59.9	80.6	95.8	71.7	76.5	97.5	61.4
58	Хөвсгөл аймгийн ЗДТГ	83.6	74.5	80.4	68.6	92.7	97.8	96.5	94.5	100.0	74.4
59	Хэнтий аймгийн ЗДТГ	79.4	68.3	75.8	60.8	90.4	98.1	96.6	88.7	100.0	68.6
60	Нийслэлийн ЗДТГ	81.2	72.1	80.6	63.7	90.3	98.0	95.7	89.9	98.9	68.9
	ДУНДАЖ	80.9	72.1	79.4	64.8	89.6	97.4	93.9	88.7	99.3	68.9

Хавсралт-5. БОУ, 2016 онд

Д/д	Төрийн байгууллагын нэр	БОУ	Авлигын талаарх төсөөлөл	Авлигыг хянах механизм	Авлигын бодит тохиолдол	Удирдлагын авлигатай тэмцэх хүсэл
1	Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам	61.9	60.1	44.0	85.0	58.3
2	Батлан хамгаалах яам	77.9	78.5	62.3	100.0	70.8
3	Гадаад харилцааны яам	70.7	67.5	61.0	100.0	54.2
4	Сангийн яам	67.6	65.5	50.0	93.8	61.3
5	Хууль зүй, дотоод хэргийн яам	65.9	59.9	46.9	95.0	61.8
6	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам	66.0	63.8	42.6	100.0	57.5
7	Барилга, хот байгуулалтын яам	62.6	63.7	36.7	100.0	50.0
8	Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам	56.4	64.0	43.0	69.4	49.2
9	Зам, тээврийн хөгжлийн яам	50.1	49.1	41.4	62.8	47.4
10	Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам	53.1	43.8	32.6	93.8	42.3
11	Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам	61.7	59.5	42.7	91.7	52.8
12	Эрчим хүчний яам	62.4	51.2	44.4	100.0	54.1
13	Эрүүл мэндийн яам	58.0	58.9	37.1	83.3	52.5
14	Харилцаа холбоо, мэдээллийн технологийн газар	70.5	67.6	49.1	100.0	65.3
15	Үндэсний хөгжлийн газар	64.5	58.5	48.3	100.0	51.3
16	Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар	58.9	49.4	45.0	88.9	52.5
17	Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар	64.9	61.7	47.2	95.0	55.6
18	Онцгой байдлын ерөнхий газар	76.3	77.8	58.0	100.0	69.4
19	Шударга өрсөлдөөн, хэрэглэгчийн төлөө газар	66.6	65.1	43.1	100.0	58.1
20	Стандарт, хэмжил зүйн газар	71.8	68.6	55.0	95.0	68.8
21	Цаг уур, орчны шинжилгээний газар	77.0	83.0	58.7	100.0	66.3
22	Зэвсэгт хүчний жанжин штаб	63.2	68.9	42.1	87.5	54.2
23	Гаалийн ерөнхий газар	54.8	51.5	47.7	70.1	50.0
24	Татварын ерөнхий газар	60.6	61.0	46.6	80.0	54.7
25	Цагдаагийн ерөнхий газар	51.3	49.7	48.1	57.8	49.7
26	Оюуны өмч, улсын бүртгэлийн ерөнхий газар	74.0	71.1	58.7	100.0	66.3
27	Архивын ерөнхий газар	68.5	70.9	49.0	100.0	54.0
28	Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газар	57.6	51.3	42.8	80.6	55.9
29	Гадаадын иргэн, харьяатын газар	64.4	64.4	45.3	95.0	52.8
30	Эрүүл мэнд, нийгмийн даатгалын ерөнхий газар	67.8	68.5	48.5	95.0	59.3

31	Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газар	72.2	73.1	55.7	100.0	60.1
32	Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар	65.7	66.6	44.8	95.0	56.5
33	Газар зохион байгуулалт, геодези, зураг зүйн газар	63.3	68.1	46.3	85.0	53.8
34	Биеийн тамир, спортын газар	56.9	50.6	45.0	84.4	47.4
35	Соёл, урлагийн газар	56.0	56.7	36.9	78.6	51.8
36	Иргэний нисэхийн ерөнхий газар	66.2	63.7	53.1	95.0	52.8
37	Ашигт малтмал, газрын тосны газар	63.4	59.2	50.8	88.8	54.7
38	Мал эмнэлэг, үржлийн газар	70.1	71.0	47.9	92.9	68.8
39	Архангай аймгийн ЗДТГ	53.3	56.7	40.2	80.0	36.1
40	Баян-Өлгий аймгийн ЗДТГ	61.4	74.1	39.0	83.8	48.6
41	Баянхонгор аймгийн ЗДТГ	70.9	70.0	54.6	95.0	63.8
42	Булган аймгийн ЗДТГ	68.1	70.2	46.9	100.0	55.4
43	Говь-Алтай аймгийн ЗДТГ	67.7	78.2	39.7	100.0	52.8
44	Говьсүмбэр аймгийн ЗДТГ	60.6	65.7	29.5	94.4	52.8
45	Дархан-Уул аймгийн ЗДТГ	78.0	77.0	66.7	100.0	68.3
46	Дорноговь аймгийн ЗДТГ	54.3	48.7	35.7	92.9	40.0
47	Дорнод аймгийн ЗДТГ	69.2	73.0	48.3	100.0	55.6
48	Дундговь аймгийн ЗДТГ	60.3	59.5	39.1	100.0	42.7
49	Завхан аймгийн ЗДТГ	65.4	68.8	42.6	93.8	56.7
50	Орхон аймгийн ЗДТГ	65.8	65.4	50.7	91.7	55.6
51	Өвөрхангай аймгийн ЗДТГ	69.0	76.4	48.4	93.8	57.3
52	Өмнөговь аймгийн ЗДТГ	63.4	70.9	37.2	86.7	58.7
53	Сүхбаатар аймгийн ЗДТГ	71.2	75.4	46.9	100.0	62.5
54	Сэлэнгэ аймгийн ЗДТГ	82.3	81.9	73.5	100.0	73.8
55	Төв аймгийн ЗДТГ	61.6	60.5	42.0	90.0	53.8
56	Увс аймгийн ЗДТГ	62.9	65.9	36.0	95.0	54.7
57	Ховд аймгийн ЗДТГ	70.5	68.1	50.8	100.0	63.1
58	Хөвсгөл аймгийн ЗДТГ	61.5	64.3	48.8	80.0	52.8
59	Хэнтий аймгийн ЗДТГ	58.8	59.6	45.3	76.3	54.2
60	Нийслэлийн ЗДТГ	71.5	71.0	56.3	95.0	63.8
	Дундаж	64.8	64.7	46.9	91.5	56.1

ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН СУДАЛГАА-2017

ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДАЛ 2017 ОНЫ СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН

БҮЛЭГ I. СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ, ТООЦООЛОЛ

Хүүхдийн шударга байдлын судалгааг “Транспэрэнси Интернэшнл Солонгос” байгууллагаас боловсруулсан арга зүйн дагуу анх 2008 онд Энэтхэг, Солонгос, Бангладеш, Монгол зэрэг оронд зохион байгуулж байсан билээ. Үүнээс хойш уг арга зүйн дагуу Хүүхдийн шударга байдлын судалгааг 7 дахь удаагаа зохион байгуулаад байна.

Монгол Улсын ирээдүй болсон хүүхдүүдийн шударга байдал, ёс зүй, ёс суртахуун, төлөвшилтийг хүүхдэд ойлгомжтой, хялбар байдлаар тодорхойлох, цаашид хүүхдүүдийг шударга иргэн болгон төлөвшүүлэхийн тулд авч хэрэгжүүлбэл зохих урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх ажлын чиглэлийг тогтооход энэхүү судалгааны зорилго оршиж байна.

1. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН ТҮВШНИЙ ТООЦООЛОЛ

Хүүхдийн шударга байдлын судалгааны зорилгын нэг нь хүүхдийн шударга байдлын түвшнийг тодорхойлох бөгөөд судалгааны мэдээлэлд үндэслэн жил бүр хүүхдийн шударга байдлын түвшинг хэмжин гаргаж байгаа юм.

Хүүхдийн шударга байдлын түвшинг тогтоохдоо доорх 12 асуултад тухайн хүүхэд санал нийлж байгаа эсэхийг нь асууж, хариулт бүрийг 1-5 хүртэлх оноогоор үнэлж, үнэлгээний арифметик дунджаар гаргав. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин нь хүүхдийн ёс зүй, ёс суртахуун, зөв төлөвшилт, хууль сахих, авлигыг үл тэвчих үзэл гэсэн дэд үзүүлэлтээс бүрддэг. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин 1-д ойртох тусам шударга бус, харин 5-д ойртох тусам шударга гэж үзнэ.

Хүснэгт 1. Хүүхдийн шударга байдлыг үнэлэхэд ашигласан асуулт

Асуултын дугаар	Асуулт
1.	Сайн найз чинь шалгалт өгөхдөө бусдаас хуулах нь буруу зүйл биш.
2.	Том хүмүүсийн хууль бус үйлдэл нь өөрт чинь ашигтай байвал буруу зүйл биш.
3.	Гэрийн даалгавраа хийхдээ интернет зэрэг бусдын бүтээлээс өөрөө хийсэн мэт ашиглах нь буруу зүйл биш.
4.	Ангийн дарга болохын тулд ангийнхандаа бэлэг өгөх нь буруу зүйл биш.
5.	Багшдаа бэлэг өгөх нь дүнгээ ахиулах сайн арга юм.
6.	Баян байх нь шударга байхаас илүү чухал.
7.	Багш хичээл зааж, сургууль төгсгөснийхөө төлөө сурагчдаас хариу шан харамж, бэлэг хүсэж болно.
8.	Шалгалтаа бусдаас хуулж байгаа хүн нь Таны сайн найз байсан ч багш, эцэг/эх/, дотнын хүндээ мэдэгдэнэ.
9.	Урт дараалалд зогсож байснаас урдуур нь дайрч кинондоо хурдан орохыг хичээнэ.
10.	Хууль сахиулагч хэн нэгэн таны дэргэд /ойр/ байхгүй үед хууль, дүрэм зөрчиж болно.
11.	Авлига болон бусад гэмт хэрэг үйлдсэн хүнийг холбогдох байгууллагад мэдэгдэнэ.
12.	Гэр бүлийнхэн чинь албан тушаалаа ашиглах буюу хууль зөрчих замаар баян болох нь буруу зүйл биш.

Хүүхдийн шударга байдлын түвшний дэд үзүүлэлт болох ёс зүй, ёс суртахуун, зөв төлөвшилт, хууль сахих болон авлигыг үл тэвчих байдлын үзүүлэлтийг тооцохдоо дээр дурдсан асуултуудын дагуу дэд үзүүлэлтийн дунджийг тооцсон болно. Дэд үзүүлэлт тооцоход ашигласан асуултыг дараахь хүснэгтээс харна уу.

Хүснэгт 2. Хүүхдийн шударга байдлын дэд үзүүлэлтийг тооцсон асуулт, асуултын дугаараар

	Ёс зүй, ёс суртахуун	Зөв төлөвшилт	Хууль сахих	Авлигыг үл тэвчих
Танин мэдэхүйн	3	4	1	2
Нөлөөллийн	6	5	7	8
Зан үйлийн	9	11	10	12

2. СУДАЛГАА ЗОХИОН БАЙГУУЛСАН БАЙДАЛ

Хүүхдийн шударга байдлын судалгааг цахим хэлбэрээр “SurveyMonkey” судалгааны программыг ашиглан, 21 аймаг, нийслэлийн 7-12 дугаар ангийн сурагчдыг санамсаргүй байдлаар сонгон, бэлтгэгдсэн асуулгыг бөглүүлж, судалгааг зохион байгуулав.

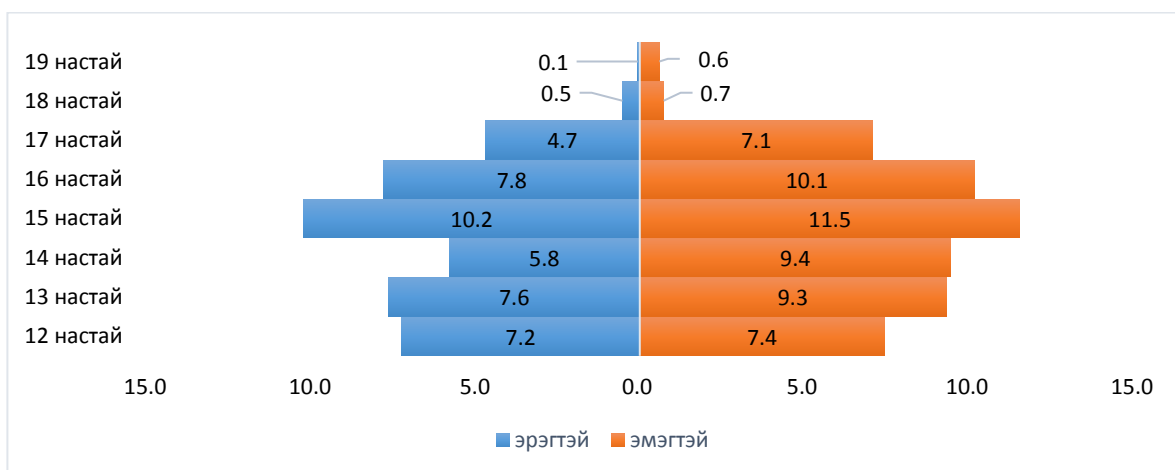
Судалгааны мэдээллийг цахим хэлбэрээр цуглуулах ажлыг 21 аймаг, нийслэлд Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн байгууллагатай хамтран 2017 оны 12 дугаар сарын 06-ны өдрөөс 2018 оны 01 дүгээр сарын 29-ний өдрийн хооронд зохион байгууллаа.

БҮЛЭГ II. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН

1. СУДАЛГААНД ХАМРАГДСАН ХҮҮХДҮҮДИЙН БҮТЭЦ

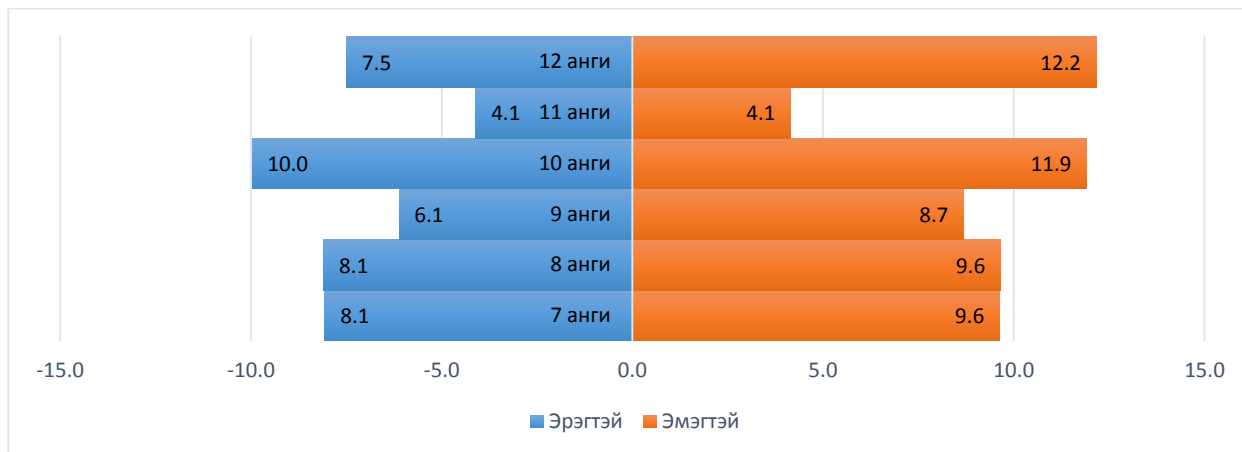
“Хүүхдийн шударга байдал-2017” судалгаанд хамрагдсан сурагчдын 43.8 хувь нь эрэгтэй, 56.2 хувь нь эмэгтэй байгаа бол насны хувьд 15 настай сурагчид хамгийн их буюу 21.7 хувь, 19 настай сурагчид хамгийн бага буюу 0.7 хувь нь байна (Зураг 1).

Зураг 1. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн хүйс, нас

Судалгаанд хамрагдсан сурагчдыг суралцаж буй ангиар нь авч үзвэл 12 дугаар ангийн сурагч 19.7 хувь, 11 дүгээр ангийн сурагч 8.2 хувь, 10 дугаар ангийн сурагч дугаар ангийн сурагч 21.9 хувь, 9 дугаар ангийн сурагч 14.8 хувь, 7 ба 8 дугаар ангийн сурагч 17.7 хувийг эзэлж байна (Зураг 2).

Зураг 2. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн хүйс, анги, дүнд эзлэх хувиар

Судалгаанд хамрагдсан сурагчдыг байршлаар нь авч үзвэл 79.4 хувь нь аймгуудаас, 20.6 хувь нь нийслэлээс хамрагдсан байна.

2. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН ТҮВШИН

Хүүхдийн шударга байдлын судалгааны мэдээлэлд үндэслэн Хүүхдийн шударга байдлын түвшинг 4 дэд үзүүлэлт (ёс зүй, ёс суртахуун, зөв төлөвшилт, хууль сахиу, авлигыг үл тэвчих)-ийн хамт тооцдог. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин болон дэд үзүүлэлтийг 1-5 хүртэлх оноогоор үнэлсэн бөгөөд уг үзүүлэлтийн утга 1-д ойртох тусам шударга бус, 5-д ойртох тусам шударга гэж ойлгоно.

Хүүхдийн шударга байдлын түвшин 2017 оны судалгаагаар 3.97 гэсэн дүнтэй гарсан нь өмнөх судалгааны дүнтэй харьцуулахад 0.03-аар буурсан байна (Зураг 3).

Зураг 3. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, оноор

Судалгааны үр дүнг ёс зүй, ёс суртахууны дэд үзүүлэлт, зөв төлөвшилтийн дэд үзүүлэлт, хууль сахих байдлын дэд үзүүлэлт, авлигыг үл тэвчих байдлын дэд үзүүлэлтүүдээр дэлгэрэнгүйгээр доорх хүснэгтээр гаргав (Хүснэгт 3).

Хүснэгт 3. Хүүхдийн шударга байдал 2017 судалгааны түвшин, дэд үзүүлэлтээр

Д/д Үзүүлэлт			Үнэлгээ						
ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН ТҮВШИН			2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017
А. Ёс зүй, ёс суртахууны дэд үзүүлэлт			3.29	2.93	3.71	4.03	3.99	4.00	3.97
	Танин мэдэхүйн	Хүүхдүүд гэрийн даалгавар хийхдээ интернет болон бусдын бүтээлийг өөрөө хийсэн мэт ашиглах нь буруу зүйл биш.	3.20	2.72	3.66	3.94	3.94	3.98	3.87
	Нөлөөллийн	Баян байх нь шударга байхаас илүү чухал.	2.70	2.49	3.91	4.28	4.26	4.23	4.2
	Зан үйлийн	Урт дараалалд зогсож байснаас урдуур нь дайрч кинондоо хурдан орохыг хичээнэ.	3.20	2.99	3.82	3.99	4.03	4.10	4.2
Б. Зөв төлөвшилтийн дэд үзүүлэлт			2.51	2.29	3.88	4.32	4.21	4.16	4.18
	Танин мэдэхүйн	Ангийн дарга болохын тулд ангийнхандаа бэлэг өгөх нь буруу зүйл биш.	2.20	1.85	3.99	4.45	4.37	4.30	4.36
	Нөлөөллийн	Багшдаа бэлэг өгөх нь дүнгээ ахиулах сайн арга юм.	2.20	1.94	4.08	4.48	4.38	4.37	4.4
	Зан үйлийн	Хууль зөрчсөн, гэмт хэрэг хийсэн хүнийг холбогдох байгууллагад мэдэгдэнэ.	3.10	3.10	3.57	4.02	3.87	3.81	3.8
В. Хууль сахих байдлын дэд үзүүлэлт			3.54	2.85	3.83	4.04	4.02	4.06	3.94
	Танин мэдэхүйн	Сайн найз чинь шалгалт өгөхдөө бусдаас хуулах нь буруу зүйл биш.	4.42	3.61	3.63	3.63	3.73	3.84	3.64
	Нөлөөллийн	Багш хичээл зааж, сургууль төгсгөснийхөө төлөө сурагчдаас хариу шан харамж, бэлэг хүсэж болно.	3.40	2.96	4.02	4.10	4.09	4.05	4.0
	Зан үйлийн	Хууль сахиулагч хэн нэгэн таны дэргэд /ойр/ байхгүй үед хууль, дүрэм зөрчиж болно.	2.80	1.98	3.83	4.38	4.24	4.28	4.2
Г. Авлигыг үл тэвчих байдлын дэд үзүүлэлт			2.98	2.81	3.35	3.68	3.65	3.68	3.63
	Танин мэдэхүйн	Том хүмүүсийн хууль бус үйлдэл нь өөрт чинь ашигтай байвал буруу зүйл биш.	2.70	2.34	3.69	4.15	4.17	4.14	4.10
	Нөлөөллийн	Шалгалтаа бусдаас хуулж байгаа хүн нь Таны сайн найз байсан ч багш, эцэг/эх/, дотнын хүндээ мэдэгдэнэ.	3.35	3.11	2.73	3.29	2.67	2.72	2.6
	Зан үйлийн	Гэр бүлийнхэн чинь албан тушаалаа ашиглах буюу хууль зөрчих замаар баян болох нь буруу зүйл биш.	2.90	2.97	3.65	4.19	4.10	4.18	4.20